ପାତ୍ର ପାତ୍ରୀଗଣ

ପୁରୁଷ

ସୁନ୍ଦର	ଜଣୈକ ଜମିଦାର ।
ଜଗମୋହନ	ଏଙ୍କ କର୍ମଚାରୀ ।
ଗିରୀନ୍ଦ୍ର	ମହାଜନ ।
ଗୋବିନ୍ଦ	ଏଙ୍କ କର୍ମଚାରୀ ।
ଏନ୍, ମାଇତି	ଡାକ୍ତର ।
ରାମା	ସୁନ୍ଦରର ଚାକର
ଭଲା ସାହେବ ···	ଭେଗାବଣ୍ଡ ।

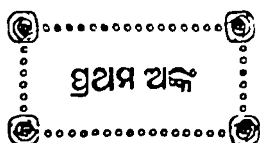
ଡାକ୍ତର, ଦାରୋଗା, କନେଷ୍ଟବଲ, କୁଲି, ରେଲ କର୍ମଚାରୀଗଣ ।

ସ୍ତ୍ରୀ

ସୁନନ୍ଦା	ଜମିଦାର ପତ୍ନୀ ।
ଦାମିନୀ	ଜଗମୋହନ ପତ୍ନୀ ।
କୁମୁଦିନୀ } କମଳିନୀ }	ଏଙ୍କ କନ୍ୟା ଦ୍ୱୟ ।
ମୋହିନୀ	ବେଶ୍ୟା ।
ଉଜଳା	ଭଦ୍ରା ରମଣୀ ।
ବୁଧି	ସୁନନ୍ଦାର ଦାସୀ ।

ଭଦ୍ରରମଣୀଗଣ ।

ପ୍ରଥମ ଅଙ୍କ

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ ।

—ଜଗମୋହନର ଘର—

(କମଳକମର ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

—ଗୀତ—

ଶାଶୁଘର— ଶାଶୁଘର,
ଅପା ଯିବ ଅଛ ଶାଶୁଘର,
ନେଇଛି ସଜଡ଼ା ଭଡ଼ାକୁ ଭଡ଼ା
ଦିଅପିଠା, ମଣ୍ଡା କଦଳୀ, ଛଖୁଡ଼ା
ଅପା ଯିବ ବୋଲି ଶାଶୁଘର । ୧ ।
କୁଣ୍ଢାଇ, ସାବୁନ, ପାଉଁ ଅଳଙ୍କାରେ,
ଯୋଗାନ୍ଧି ଅଉ ବାକ୍ସ ପେଟ ସ୍ୱରେ,
ଦନରତି ନାହିଁ ବଉ ହରବର,
ଯିବବୋଲି ଅପା ଶାଶୁଘର । ୨ ।

(କୁମୁଦିନୀର ଗୋଟିଏ ହୋମିଓପ୍ୟାଥିକ୍ ବାକ୍ସ ଧରି ପ୍ରବେଶ)

କମଳିନୀ—ଅପା ! ଶାଶୁଘର କେମିତିକା ମ ?

କୁମୁଦିନୀ—(ବାକ୍ସଟି କାନ୍ଥକୁଣରେ ରଖୁ ରଖୁ) ଦିନେ ଜାଣିବୁଯେ

କମଳିନୀ—କାହିଁକି, ଅଭିକା ଜାଣିବ ନାହିଁ ?

କୁମୁଦିନୀ—ବାହା ନ ହୋଇ ?

କମଳିନୀ—ତୁ କଣ ବାହା ହୋଇଛୁ, ଅପା ?

କୁମୁଦିନୀ—ତା' ନ ହେଲେ ଶାଶୁଘରକୁ ଆଉ ବାହାରିଛୁ କେମିତି ? ମୋତେ ମନେ କରୁଥିବୁ ନା, କମ ? (ଚିବୁକ ଧରିବା)

କମଳିନୀ—ମୁଁ ବାହା ହ'ନ୍ତି ।

କୁମୁଦିନୀ—ସମସ୍ତେ ବାହା ହ'ନ୍ତି ଲୋ—ତୁ ବି ଦିନେ ବାହା ହବୁ ।

କମଳିନୀ—ନାହିଁ, ଆଜି ବାହା ହେବ ।

କୁମୁଦିନୀ—ବର ଠିକଣା ହେଲେ ତ?

କମଳିନୀ—କାହିଁକି ? ନରହରି ବାବୁ ତ ଆଜି ଆସୁଚନ୍ତି ।

କୁମୁଦିନୀ—ତୁ କ'ଣ ତାଙ୍କୁ ବାହା ହେବୁ ?

କମଳିନୀ—କାହିଁକି ନ ହେବି ? ବର—!

କୁମୁଦିନୀ—(ହସିତେ) ଆଲୋ ସେତ ମୋ ବର ।

କମଳିନୀ—ମୋ ବର ନ ହେବେ କାହିଁକି ?

କୁମୁଦିନୀ—ଦୁଇଜଣଙ୍କର କ'ଣ ଗୋଟିଏ ବର ହୁଏ ?

କମଳିନୀ—ଦୁଇଜଣଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବାପା କେମିତି ? ହୁଁ—ତୁ ମନେ ଭାବୁଛୁ—ସାଙ୍ଗରେ ନେବାକୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଅଗରୁ ହାତ ଝାଡ଼ୁଛୁ ।

ସି) ଅଚ୍ଛା—ଆଚ୍ଛା—

ାଚ୍ଛା, ଆଚ୍ଛା" କଣ ? ନରହରିଙ୍କାରୁ ଆସନ୍ତୁ ତା—

—ରକ୍ଷିବୁ, ନ୍ଦରେ କ ନାହିଁ ?   (ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୁମୁଦିନୀ—ଧନ୍ୟ ଭଉଣୀ ! (ନିଜ ମନେ) ଯୋଡ଼ାମୁହିଁଟା ଘୁଷ ଲକରଦସ୍ତ ହେବ ?

ଦାମିନୀ—(ନେପଥ୍ୟେ) ଭଉଣୀ କୁମ !

କୁମୁଦିନୀ—କ'ଣ କହୁଛ, ବୌ ?

ଦାମିନୀ—(ନେପଥ୍ୟେ) ଭଉଣୀ କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲୁ କି ?

(ଦାମିନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଦାମିନୀ—(ହଠାତ୍ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ କନ୍ଦନ ସ୍ୱରରେ) ଅଲେ କୁମ ଲୋ ! ଆଜିଠୁ ଏ ଜନ୍ମ ମୋ'ର ସେହି ଚାନ୍ଦମୁହଁ ଦେଖିବ ନାହିଁ, କୁମ ଲୋ !—ଜଡ଼ଏକ ଦୁଇଜଣ ପରେ ସବୁ ଅନ୍ଧାର କରଦେଇ ଚାଲିଯିବୁ କିଲୋ, କୁମ ଲୋ !

କୁମୁଦିନୀ—ଅଚ୍ଛା, ବୌ ! ତୁଛ ଗୋଟାଏ କଥା ପାଇଁ ଏପରି ମିଛ କାନ୍ଦଣା ଭଲ ଲାଗୁନାହିଁ କି ? ଆଖିରେ ତ ଲୋତକ ଟୋପାଏ ଲୋତକ ନାହିଁ !

ଦାମିନୀ—ଛି, ଛି, ସେମିତ କହନା—ସେମିତି କହନା—ଲୋକ କହିବେ କ'ଣ—ଝିଅଟା ଶାଶୂଘର ଯାଉଛି ଯେ, କାନ୍ଦିବାକୁ ଏତେ ଘରର ବହୁଲୋକ ଲୋକଙ୍କ ନାହାନ୍ତି ? ଭୁଲେତ ସବୁ ଆଜି କାଲିକା ଟୋକୀ, ସେହି ଇଂରେଜୀ ସ୍କୁଲରେ ଦି ପାଠ ପଢ଼ିଲ ଯେ ସବୁ ବୁଧି [illegible] —କାନ୍ଦିବାକୁ କହିଲେ "ଟୋ, ଟୋ" କରି ହସିବ ।

କୁମୁଦିନୀ—(ହସି) ଅଚ୍ଛା, ବୌ—କାନ୍ଦ ନାହିଁ ନଥିଲେ, ଲୋକେ କହିବେ ବୋଲି କ'ଣ କାନ୍ଦିବ ?

ଦାମିନୀ—ଆଲେ ! କାନ୍ଦିବା ଟୋକୀଏ ଭାରି ... ହୋଇ ଶାଶୁଘର ଯିବା ଦୁଇମାସ ଅଗରୁ ପଡ଼ି କାନ୍ଦୁଛି ଯା'ଠ ବୋଉ ମୋ'ର ଶିଖାଇଥିଲା, ଥିଲା—କଣା ... ଣିବୁଲେ ଶୁଣିଥିଲୁ ? କୋ'ଦେଇକାନ୍ଦ,—ଦୁଅବୋହୁକାନ୍ଦ—...ଦେଇକାନ୍ଦ, ରୂପାଦେଇକାନ୍ଦ—ସୁନାଦେଇକାନ୍ଦ—ତୁମେତ ଏଣିକି ଏ ସବୁ ... ନା' ଶୁଣିଲୁ ବେଳକୁ ଟାଲି ନାକ ଛୁଆଡ଼ିବ ।

କୁନ୍ଦମଣି—ବୌ ! ଏ ସବୁ ବନ୍ଧରୁ ମନ ଛଡ଼ା ଭଲତ କହୁ ଶିଖାଯାଏ ନାହିଁ ?

ଦାମିନୀ—"ଭଲ ମନ" ତୁମେ ସବୁ ଅଜ୍ଞକାଳି ବାହୁଡ଼— ଚୌଦ ପୁରୁଷରୁ ଯା ଗଡ଼ିଅସିଛି, ତା' କଲେଇ ଅମର ଭଲ ।

କୁନ୍ଦମଣି—(ହଠାତ୍) ଆଚ୍ଛା ! ମୋର ତ ମନେ ନାହିଁ—ତା' ଘରକୁ ତ ଯିବାକୁ ମନ ନାହିଁ । (ବାକ୍ସଟା ଆଣିବା)

ଦାମିନୀ—ଚଳେ ତୁଣି କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ କି ? ନାହିଁ—ନାହିଁ— ନାହିଁ ତ ଭଲ ସେ ଜଙ୍ଗଲଗାଆଁଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉ—ସେମାନଙ୍କୁ ତ ନଆଁ ଲଗାଇଲେକୁ ଅଳ ସୁଦ୍ଧା ମିଳେ ନାହିଁ—ଯା'ର ଖାଇବେ, ତା'ର କାନ୍ଦିବେ (କାନ୍ଦନସ୍ୱରେ) ଏବେ ଭଗାରିଙ୍କ ମୁହଁ ପୋଡ଼ିଯାଉ ଲୋ, କୁମ ଲୋ—ତୋ' ଶିଖିବ ତାଙ୍କୁ ସହିଲା ନାହିଁ ଲୋ, କୁମ ଲୋ !

କୁନ୍ଦମଣି—ବୌ ! ଘରୀଅପାର ହୋଇଛି ହଗି ହଗି ଭାର ହାଲିଆ ହୋଇଗଲିଣି । (ବାକ୍ସ ଖୋଲି ଔଷଧ ଦେଖୁଥିବା)

ଦାମିନୀ—ଅଲୋ ସେହି ସ୍ୱାମୀ ଲୋ— ସେହି ସର୍ବ୍ଦା ଲୋ—ତା'ର ତୁ ଏବେ ଉପକାର କରୁଛୁ ଲୋ—(କାନ୍ଦନସ୍ୱରେ) ତୋ ନା'ରେ ସିନା

ର   କୋଣାମି ଧନ୍ୟ ଦେଇ, ଏତେ କାଣ୍ଡ ଭଅକଳ କେ,
କି ! ଏଥିରେ କହନ୍ତେ ଶାରୁଧର କର, ପିଲ ମୁହିଁମ୍ବ, ଜଣେ-
ହର୍ନଭୁଣି ଲକ୍ଷ, କିଅ କେ—ତାଙ୍କର କଣ ନିଅ, ନିଆଯ—
ପ୍ରହରୀ—ତ୍ରୈଣି ! ତାହାଙ୍କ ଭଲ ପଇକୁ ନେତେ ଏତେକାଳ କୁ
ତାଙ୍କୁ—ରୁ କଣ ନଚ ଅଗ୍ନିରେ ଦେଖିଲୁ ? ତୋ'ଉଚ ଆଜ ଯେ ଘୋର
କ୍ରନ୍ଦାହି । ଯେମନେ ତେ ଅଧି, ଡୁଗ୍ ଫାଗ୍ ବଘ, ବନେଇ ରକ୍ତନର
ଦପଦ ତେ'ତୋ' କାନ୍ଥାଖରେ କହୁଆଉଛି, ତେ ତୋ'ର ଅପଣାର ହୋଇ-
ଗଲା—ବୁଝିବୁ, ସୃଜିନ୍ତୁ—ସଚ କ ମିଛ ? ଚତୁରୁ ଆଙ୍କ କଥାରେ
ଗୋଟାଏ ଭଣ୍ଡାର କଣ ? (ପୁଣି ମେହ ଔଷଧ ଦେଖୁଥିବା)

ଦାମିନି—ପୁଣି କେଣାମି ଦଆଡୋଚ୍ଛି କଣ ନା—ଏ କ୍ଷୁଅଡ଼େ
ଗିରୀଟଙ୍କେ [ଚିଜେନ୍ଦ୍ର ନାମ ଶୁଣି ଭୁମ ଚମକପଡ଼ି ପୁଣି ନଜକାର୍ଯ୍ୟ ମନ
ସଯୋଗ କରୁବା] (କନ୍ଦନସ୍ୱରରେ) ଅଲେ ଶିଭୁପରୁ କଏ ହବ ଲେ
କୁହଲେ ? (ସ୍ୱାଭାବିକସ୍ୱରରେ) ଅହା ! ଗିରୀକୁ ଠାକୁରେ ଚରଣାଙ୍କ କରୁ
ଥାନ୍ତୁ—ସେ ନ ଥିଲ ବୋଲ—(ସ୍ୱନରସ୍ତୁ କୁମ ଚମକ ଉଠିବା) ଖଲେ
ଏତେ ଚମକ ଉଠୁଛୁ କାହିଁକି ?

କ୍ରମୁଦନ—ଚମକ ଉଠିବ କାହିଁକି ନ ? (ସ୍ୱ) କ ଔଷଧ ଦେଲେ
ଭଲହେବ (ଦେଖୁଥିବା ଓ ଭାବୁଥିବା) 'କକ୍ସ' ଦେଡ କ
'ପଲ୍ସ'ଦେବ ?

ଦାମିନୀ—ଆହା ! ଠାକୁରେ ତାକୁ ବଞ୍ଚାଇଥାନ୍ତୁ ! ଏ ବର୍ଷକ
ମଧ୍ୟରେ ସେଠାକୁ କେତାଣି ୪ ୧୦° ଣ୍ଡ ଚଠି ଦେଇଥିବ—୫୦ ଥର
ଲୋକ ପଠାଇଥିବ—ଜବାବ ଭଣ ହୁଡ଼ଏ ମିଳଲ ? ଶିଭୁ ତୋ'ର

ସେମିତ ଆସିଛନ୍ତି—କଣ ଲେଖିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ—ସେ ପତ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ମୁଁ ପୋଉ—ସମ୍ମୁଦ୍ଦୁଣି ପାଖରୁ ଏକାବେଳକେ ଲୋକ ଆସି ଡାକର—ଲୁଗା ଅଛିନ୍ତି ପୁଣି—'କଟକ ନଗରୁରି ଯାଇ ବହୂକୁ ମୋ'ର ନେଇ ଆସିବ' କଣ କରିବମ ? ଦୁଇଟା ତ ଅସି ଆଣିବାକୁ କହିଲୁ—ଗାଡ଼ପଣା କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛି ଯେ ଯାଉଛି—ଗାଡ଼ ଠାଉର ତ ହୋଇଗଲାଣି—ଯୋଉ ନଷ୍ଟପୁ ଏହି ଗାଡ଼ିରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଛି—ସମ୍ମୁଦ୍ଧୁଣୀ ପୁଣି ବାର ୨ ତାକିଦ୍ କରି ଲେଖିଛନ୍ତି, 'ଯେପରି ଗାଡ଼ିରେ ଯେତେକୌଣସି ମତେ ପୁଅ ବୋହୂକୁ ବିଦାୟ କରିଦେବେ'—କଣ କରୁଛି—ଭଲ ଯେ—ଗାଡ଼ପଣା ତ ଟିକିଏ ଘରକୁ ଗୃହିଁ ଲୁ ନାହିଁ—କି ଜଞ୍ଜାଳ ଉଠିଛି ଫିଙ୍ଗିଛନ୍ତି—ଡାକ ନ ଓଳ ଘ୍ରୁ ଘରକୁ ଦୌଡ଼, ତା ଘରକୁ ଦୌଡ଼—ବେଳକାଳ କଣ ଜ୍ଞାନ ଅଛି ? ଜାଣନ୍ତି, ପଇସା ଭଲ ମିଳୁଥାନ୍ତା—ନା, ଓଲଟି ହାତରୁ ଖରଚ—ଯେତ ରୋଜଗାର କରନ୍ତି ଯା, ହାଟରେ ପଡ଼ ବାଟରେ ଗଡ଼ୁଛି, ସେଥିରୁ ତନୋ ଜ୍ୱର ରୋଗୀ ସେବାରେ ଖର୍ଚ୍ଚ—୩।୪ ଟା ପେଟ ଯେ କେମନ୍ତ ଚଳିବ ? ସେ ଯା ଚଳି ପାରିଲେ—ମୁଁ ଏବେ ଏକେଇଶ ପୁଅଣି ଖର୍ଚ୍ଚଟା ଚଳାଏଁ କିପରି—ଘରେ କଣ ଏମିତ କଳ୍ପ ଥୁଆ ଛପାଯାଉଛି ଯେ—ସୁଖରେ ଦୁଃଖରେ ଯା' ତା' କଟ ଟଙ୍କା ଖଣ୍ଡେ ଅଧେ' ଭରି ରଖାଇ ରଖିଥିଲି ବୋଲି ସିନା—ଘୁଡ଼ ଅଜ ସବୁ ମଧ୍ୟ ଅଳ୍ପ କଷ୍ଟେ, ଖାଏଁ ଦଣ୍ଡାଏଁ ଚେଷ୍ଟ ଚଳାଇଲ ଗଲ ଏକ ରକମ କରି ଦେଉଛି—ଯା ଏ, ଆଉ କି, କି କାମ—(ଯାମାନବ୍ସ୍କ୍ରୁବ) ଅଇଲି, ଅଇଲ ହଁ ଅ—ତୋର ମୁଣ୍ଡବନ୍ଧାଟା ଅଗେ ଯାଇଥିଏଁ—ଏ କାଳେ ମୁହଁ କରିବ—କା ଉପରେ ମାନ କରୁଛି ମ—ଜଞ୍ଜାଳ ଘରେ କ'ଣ ଥରୁ କେଉଁ ଅଛି ? ଯାଉ

ପଡ଼ୋଶୀମାନେ ତ ମୋ ଲେଖାରେ ମରିଛନ୍ତି—ଏମିତିରେ ସବୁ ଦୌଡ଼-ଥିବେଟି—ସେ ଅସ୍ଥିର କୁମରୀ ! ପେଟଟା କଣ ହେଉଛି, ଝିଅଏ ଔଷଧ ଦେଲି—ସେ ଅସ୍ଥିର, ଝିଅଲେ, ଅଧିର ଝିଅଏ ମୁଣ୍ଡଟା ବାନ୍ଧିଦେଲି ।—ଆଜ ଏ ଅସ୍ଥିର 'କଣ କରୁଛରେ, ମା—ଦଉଥିବ ସ୍ୱାଳରେ ଅଡ଼ ବସିଲିନାହିଁ—ସବୁବେଳେ ଏକାନ୍ତରେ ଧଇଲି 'କୁମ ଅପା ପାଖରେ ପଡ଼ିବି'—ଅଇଲିକା ସେହି 'ମା, ଝିଅ' ସେ ଘାଷ ଘର ଭାଦ୍ରାରନ୍ତି—ଟିକ୍ତି କର ନକର—ଅରେ ଅସି କଣ ଦେଖିଯିବାକୁ ମନା ? (କ୍ରନ୍ଦନସ୍ୱରେ) ସାତପର ଖ ଦେବେ ଅପଣାର ଲୋ, କୁମରୀ—ପେଟର ପୁଅତ ଏକାଲେ ହେଉଛି ଭଗାଦ ଲୋ, କୁମରୀ !

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—(ନେପଥ୍ୟେ) ମାଉସି !

ଦାମିନୀ—ଏ ତ ଗିରୀ—(ଢାଙ୍କବାର ଛଳନା କରି) ହଁ ଲୋ, ବାପ—(ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରବେଶ ଓ ସଲଜ୍ଜେ କୁମର ଅନ୍ତରାଳକୁ ଯିବା) (ଚିବୁକ ଧରି) କୁମ ଅଛି ପାଇଛି ସମସ୍ତଙ୍କ ଛାଡ଼ିରେ, ଗିରୀରେ—ଭୂତ ଢାର ପେଟର ଗାଈ ଲେ, ଗିରୀରେ—କୁମରୁ ଯିବା (ଅନ୍ତରାଳେ ଦେଖି) ଆଲୋ, ଚିରମ—ଢାକୁ ଜଳ ତୋ'ର ଗୋଷ୍ଠ ଏ ଭ ଲଜ୍ଜା?

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ମଉଷା କାହାନ୍ତି ଭ ?

ଦାମିନୀ—ତୋତେ ଆଜିକାଲି କୁମ ଗାଈ ଲଜ୍ଜା କରୁଛି ।

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ଢଢବାର କଥା—ନବଢଇ (ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ)

ଦାମିନୀ—ଅପି ପଢ଼ିଲି ବୋଲି—ମୋର ତ କିଛି କାମ ସରିଲା ନାହିଁ—କରୁଛୁ କଣ ? (ଅସ୍ଥିର ହେବା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ମଉସା ଅଛନ୍ତି ନା ?—ଉଃ—(ହାଇ ପୋଛିବା)

— ; —

ଦାମିନୀ—ଏତେବେଳେ ଏମିତି ଖରାଟାରେ କୁଆଡେ ଯାଇଥିଲୁ ମ—ଆଲୋ ଗୋଟାଏ ଝରଣା ଅଣିଲୁ—ପୁଅଟା ଝାଳରେ ଏକାବେଳେ ବୁଡ ଗଲାଣି ।

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ଝରଣା କଣ ହେବ ? ଠିଆ ହ ବାହାରିଲୁ ବୋଲି—ମୁଁ କଣ ଖାଇଲିଣି ? ଷ୍ଟେସନ ଯାଇଥିଲି—ଡାକଘର ବାଟେ ଦେଇ—ମଞ୍ଜୁଷା କାହାନ୍ତି, କୁହ ଆଗେ—

ଦାମିନୀ—ସେ ଗାଡ଼ପଣା କଥା ଭଲ କାହିଁକି ପଚାରୁଛୁ—କେଉଁ ଘାଟରେ ଯେ ପଶିଥିବ—

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ମାଉସି ! ତୁମର ମୁହଁଟା ଆଜି ବଦଳିଲା ନାହିଁ ?—ମଞ୍ଜୁଷାଟାକୁ ସେପରି—

ଦାମିନୀ—ଅରେ ପୁଅ, ତା' ଗୁଣରୁ ହିନା ଏତେ ଗାଳି ଖାଉଛୁ !

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—(ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱଗତ)—କାହିଁ ଗଲେ ସେ ? କେତେଥରବେ ତ ଏତେ ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସିଲି, କୁଆଡ଼େ ଚେତିବେ କହିଲେ

ଦାମିନୀ—ଅରେ ପୁଅ, କେତେଥରକୁ କ'ଣ ସେ ଯାନ୍ତି—ଖୋଜିକି ଭାଉଜା ପରି କହୁଥିଲା, ତା' ଗେରସ୍ତ ନିତି ନିଛ ୪ ୫ ୯ ଟା କମରେ ଘରକୁ ଫେରେ ନାହିଁ—ସେ ଯଦ ଯାଉଥାନ୍ତେ କଣ—

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—(ବାଧା ଦେଇ ନିଜ ମନେ) କେଉଁଠି ତାଙ୍କୁ ପାଉଛୁ—ଗଲେ କେଉଁଠି ?

ଦାମିନୀ—କଣ ? ଜରୁର କାମ କିଛି ଅଛି କି ?

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ହଁ—ନା—ଏମିତି କିଛି ଜରୁର ନୁହେଁ—ଜରୁର ନୁହେଁ କଣ ?

ଦାମିନୀ—କନ୍ୟା, ବାପ—ତୁ ଅତ୍ର କେଉଁଠି ବନ୍ଧ ଗାଡ଼ପଣାକୁ ଖୋଜ ବୁଲିବୁ—ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡ—ମୁଁ ଅସଲ ଘଣି ଦେଇଦେବି ।

ଗିରୀଶ—ତୁମେ ବୁଝି ପାରିବ ନାହିଁ, ମାଉସି !

ଦାମିନୀ—ନାହିଁ ତ ତୁମକୁ କନ୍ୟା—ଅଚ୍ଛା, ନାହିଁ ତ ଅସଲ ମୁଁ ପଠାଇଦେବି—ଗଲୁ ତୁ ଆଗେ ଖାଇବୁ ।

ଗିରୀଶ—ନା—ନାକୁ—ଅଚ୍ଛା, ମୁଁ ଯାଉଛି—ଆସିଲେ ଚମ୍ପକ ପଠାଇ ଦେବ—ଯଦି ଘରେ ନ ଥାଏ, ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ କହିଦେବ (ସ୍ୱଗତ) ଯାଏଁ, ଖୋଜେ (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦାମିନୀ—ଆହା ! ଗିରୀଶ ଯେମିତି ମୋର ପେଟର ପୁଅ—(କୁମର ପ୍ରବେଶ) ତାଙ୍କୁ ତୁ ଗୋଟାଏ କି ନାଜ କରୁମ ? ଅଇଲ୍, ଅଇଲ୍ ମଣ୍ଡା ବାନ୍ଧଦଏ ଅରେ—ଅଇଛକାତ ଆସ ପଢ଼ିବେ—କଣ କରୁଛ ? କଷ୍ଟ କୁଆଡ଼ୁ ସଇଲ ନାହିଁ—ଅଇଲ୍, ଅଇଲ୍—(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୁମ—ଗିରିଭାଇଙ୍କ ମୋର ଆଜକାଲି ଏତେ ଭୟ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କପରି ସରଳ ଓ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ଏ ଦୁନିଆରେ ଅଛନ୍ତି କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ—ଆହୁରି ସେ ମୋତେ ଅପଣାର ଭଉଣୀପରି ବଡ଼ରର ଭଲପାନ୍ତି—ତେବେବି ତାଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ, ମୋତେ କେମିତିକାଠ ଲାଗେ କାହିଁକି ? ତାଙ୍କର ଚାହାଣି,—କଥାବାର୍ତ୍ତା—ଚଙ୍ଗଢ଼ାଙ୍ଗ—କେଉଁ ବେଳେ—

(କମର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

କମଳଣୀ—ଏ'ମ, ଅଗ୍ନି—ବୋଉ ଡାକୁଛି—ଚମ୍ପକ ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିବୁ—ତୋର ଯଇଲେ ପଣ୍ଡ ମୋର ବନ୍ଧାହେବ ।

କୁମୁଦନୀ—ତୁ ଅଟେ ବାନ୍ଧୁନାହୁଁ ? ବର ଯଦି ଆସିପଡ଼େ—
ତୋତେ ଏମିତିକା ଦେଖିଲେ କଣ ଆଉ ବାହା ହବ ?

କୁମ—ଠିକ୍ କହୁଛୁ, ଅପା— ।　　　(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଜଗମୋହନର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ଜଗମୋହନ—କୁମ ନା ?

କୁମ—କଣ, ବାପା ?

ଜଗ—ନରହର ଆସିନାହାନ୍ତି ?

କୁମ—(ଲଜ୍ଜାବନତା)

ଜଗ—ଅଲେ ଆସିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ କହ—ଏଥିରେ ପୁଣି ଲଜ୍ଜା ।

କୁମ—(ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ ନାହିଁ କହିବା)

ଜଗ—ଶିବେନ୍ଦ୍ର ଆସିଥିଲେ କି ?

କୁମ—ହଁ, ଆସିଥିଲେ ତ ।

ଜଗ—ଅଚ୍ଛା ମୁଁ ତାଙ୍କଠାରୁ ଅପେ—କି ଜରୁର କାମ ସକାଳେ ଏବେ ଖୋଜି ବୁଲୁଛନ୍ତି　　　(ଦାମିନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଦାମିନୀ—ହେ, ହେ, ଦଣ୍ଡା ଖାଇଯାଅ ଭଲା—ମୋ ମୁଣ୍ଡଖାଅ—ପୁଣି କେଉଁ ଗାତରେ ପଶିବ ମେ—(କ୍ରନ୍ଦନାରମ୍ଭ) ଅଜବ ଭଲା—

ଜଗ—ମୁଁ ଅଇଛୁକା ଆସୁଛି—ଏଇ ଶିବେନ୍ଦ୍ର—

ଦାମିନୀ—ଶିବେନ୍ଦ୍ର ପଛକୁ ଯାଉଛ, ଯାଅ, ପୁଅଟା କାହିଁକି ପାଣି ପକେଇ ଖୋଜି ବୁଲୁଥିଲା ! ଅଇଲୁ କୁମ ତୋର ମୁଣ୍ଡ ବାନ୍ଧିଦିଏଁ—ତୋର କେତେବେଳେ ଆସୁଛି କେଜାଣି—ରାତି ତାଲି ସରୁଛ ଗୁଣି ଚାଲିଲି—ଯା, ଯା—ମାଛ ଭଜାତ ପୋଡ଼ାଇ ଅଛି ନାହିଁ—ଅଇଲୁ, ଅଇଲୁ ।　　　(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୁମ--କଥା କଣ ? ଶିରଭ୍ରଇ—

ଦାମିନୀ—(ନେପଥ୍ୟ) ଅଁ'ମ କୁମ—ରହନା ଟୋଇ ! ମୁଁ ତୋର ମୁଣ୍ଡବାନ୍ଧ ପାରୁବ ନାହିଁ—ଅପା ବାନ୍ଧଦେବ—ଅଁ'ମ ।

କୁମ—ମା ବିରକ୍ତ ହେଲେଣି, କ'ଣ କରୁଛୁ ? ରାଧୀଅପା ଝିଅ ସକାଳେ ଔଷଧ ପଠାଉଛୁ କା' ହାତରେ ? ନକ୍ସ ଦେଇ ଥରେ ଦେଖେ—ଦେଖିବାକୁ ତ ଆଉ—(ସ୍ୱଳ୍ପ ଘାର୍ଦ୍ଧନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ିବା) ।

(କୁମର ପ୍ରସ୍ଥାନ ସମୟରେ ଜଗମୋହନ ଓ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରବେଶ)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ହଠାତ୍ ଏପରୁ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସିବ, କିଏ ଭାବିଥିଲା ? ଭଗ୍ନେ ମୁଁ ହସିତ୍ କରିଥିଲ ! ହାୟ ! ହାୟ !

କୁମ—(ସ୍ୱଗତ) ଏ ଟେଲିଗ୍ରାମ ? (ଉଦ୍‌ବଗ୍ନା ହେବା)

ଜଗ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ! ଜନ୍ମ ହେଲେ ମରଣ ନିଶ୍ଚୟ—ଏଥିରେ ଆଉ ଦୁଃଖୀ କ'ଣ—ଆଗ ପଛ କଥା—ଲୋକ କି ଯୁବା ବୁଢ଼ା ମାନେ—କଲେରା ହୋଇଥିଲା ନା ? ନିଶ୍ଚୟ, ଏସିଆଟିକ୍ ଟାଇଫଡ ହୋଇଥିବ—ଛାଡ଼—ତୁମେ ସବୁ ଜଣାଇ ଦିଅ—ମୁଁ ଯାଏଁ, ବଶୁ ସାମଲର ଦେଖେ କଣ ହେଲା କେଜାଣି—

କୁମ—(ସ୍ୱଗତ)—କାର କଲେରା ? କିଏ ମରିଛି ?

(ଅତୀବ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନା ହେବା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ନା ତୁମେ ରୁହ, ମଉସା !

(ଦାମିନୀର ନେପଥ୍ୟ 'କୁମ' 'କୁମ' ଡାକୁ ଡାକୁ ପ୍ରବେଶ)

ଦାମିନୀ—ତୁମେମାନେ ! ଜୋରରେ କେତେ ଡାକିଲେ ଅସିଲେ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ଗାଡ କ'ଣ ପଡ଼ିଛି ନାହିଁ—କି ତୁମର ମୁହଁ ଶୁଖି-

ଯାଉଛନ୍ତି ଯେ !—କାଲି ରାତିରୁ ତ ଖିଆ ନାହିଁ, ପିଆ ନାହିଁ—କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ଭଲ ପଶିଥାଏ—ଜିଷ୍ଣୁ, ତୁ ଜାଣୁଛୁ ଯେ ? (କ୍ରନ୍ଦନ ସ୍ୱରରେ) କାନ୍ଦିବ ନାହିଁ ? ପେଟର ଝିଅଟି ବନ୍ଧୁ କଟର, ଶିଶୁରେ ?

ଜଗ—ତୁମ ବୋଉ ! ଏ ମିଛ କାନ୍ଦଣା ଛାଡ଼ ଏଥର ସତ କାନ୍ଦଣା କାନ୍ଦ—ସବୁ ଯେ ଶେଷ !

ଦାମିନୀ—ହଁ, ଅଚ୍ଛା କରିବ ନାହିଁ କିଏ ? (କଠିନସ୍ୱରରେ) ଶରଧା ଥିଲେ ସିନା—

ଜଗ—ଠଟ୍ଟା ନୁହେଁ, ତୁମ ବଳ—ପ୍ରକୃତରେ ସବୁ ଶେଷ !

ଜିଷ୍ଣୁ—କ'ଣ କରୁଛ, ମାଉସୀ ! ବାହିଁ ମାଉସି, ତୁମେ ଉଠରକୁ—

ଦାମିନୀ—ନାହିଁ, ନାହିଁ, କୁହ, କୁହ—ମୋର ଚାହିଁକି ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି—ଝୋଇଁ କଣ ମଜାଙ୍କର ପଠାଇଲା କି ? (କମ୍ପିତସ୍ୱରରେ) ପୁଣି କଣ ଅକସ୍ମାତ ଦେଲେ କି, ତୁମ ବାପାଙ୍କ ? ତାଙ୍କୁ କଣ ମରଣ ନାହିଁ କି, ତୁମ ବାପାଙ୍କ ?

ଜଗ—ମରଣକୁ ମରଣ ଆସିବ କାହିଁ ?

ଦାମିନୀ—କ'ଣ କହୁଛ ତୁମେ, ମୁଁ ଯେ କିଛି ବୁଝି ପାରୁନାହିଁ !

ଜଗ—ଆଖି ବୁଜିବ କିଏ—ନରହର ଅମର କାଳବନ୍ତରେ କଳେବରେ—

ଦାମିନୀ—କଳେବରେ ! (ମୂର୍ଚ୍ଛା ଯିବା)

କୁମୁଦିନୀ—ବଡ ଲୋ ! (ପତନ)

ଜିଷ୍ଣୁ—କ'ଣ ହେଲା, ମଉସା ?—

(ଡାକ୍ତର ଆଣିବାକୁ ଦୌଡ଼ିଯିବା)

ଜଗ—ମା ! ମା ! (କୁମକୁ କୁଣ୍ଢାଇ ପକାଇ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଦୁଃଖ ଶୋକାବେଗ ପ୍ରକାଶ ପୂର୍ବକ କାନ୍ଦିବା ଓ ଲୁହ ପୋଛିବା । ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ ଓ ଜଗବନ୍ଧୁ ଦାମିନୀ ଓ କୁମୁଦିନୀଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କରିବା । କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ହଠାତ୍ ମନେ ପଡ଼ିବାରୁ) ଗୋବିନ୍ଦ ! ତୁମେ ଏମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଳ—ମୁଁ ଯେ କେତେବେଳେ ଗୋଟାଏ ରୋଗୀ ଛାଡ଼ି ଆସିଛି—ଜାଣେ ନା ତାର ଦଶା କଣ ହେଲାଣି—(ଆତ୍ମସଂବରଣ) ଆଜକୁ ଦୁଇଦିନ ହୋଇଗଲା, ବିଶ୍ରାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇନାହିଁ—(ଉଠିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା)

କୁମ—(ସ୍ୱାଭାବିକ ସ୍ୱରେ) ବାପା !

ଜଗ—ମା ! (ପୁଣି କୁଣ୍ଢାଇବା)

କୁମ—ମୋତେ ମଧ୍ୟ ସଙ୍ଗରେ ନିଅ ।

ଜଗ—ତୁ କୁଆଡ଼େ ଯିବୁ, ମା ?

କୁମ—ସେହି ବିଶ୍ୱାସଙ୍କ ଘରକୁ ।

ଜଗ—ସେଠି ଯାଇଁ ତୁ କଣ କରିବୁ, ମା ?

କୁମ—ତୁମେ ଯା କରିବ ।

ଜଗ—ମା ମୋର—(ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା)

କୁମ—ମନା କର ନାହିଁ ବାପା !

ଜଗ—ତୁ ଚିକିତ୍ସା ବିଷୟରେ କଣ ଜାଣୁ ମା ?

କୁମ—ସେବା କରିପାରିବି ତ ?

ଜଗ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିହ୍ୱଳ ଭାବେ ଚାହିଁ ରହିବା)

କୁମ—ମନା କରନାହିଁ ବାପା—ଏ ବେଢ଼ି ସବୁରେ ଆଉ କି ପ୍ରୟୋଜନ ? (ଗହଣା କାଢ଼ି ପକାଇବା) ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁକ୍ତ—ସ୍ୱାଧୀନ—

ଜଗ—ମା ! ମା ! (ଅଙ୍ଗାଳ ବ୍ୟଥିତ ସ୍ୱରେ)

କୁସୁମ—(କମେ କଟେ ଉଦ୍ବେଜିତ ଭାବେ) ବାପା ! ଅନନ୍ତସ୍ଵ ବନ୍ଧୁତ, ଅଉ ମୋତେ ବାଧା ଦିଅ ନାହିଁ—ତୁମ୍ଭେହିଁ ମୋତେ ପଠାଅ ଦେଇ ଥାଅ, ସେବା କରିବା ନିମନ୍ତେ, କେବଳ ଶଙ୍କର—ଶମ୍ଭୁ ଦେଖ ଏଥ ମୋତେ ଆଦେଶ କରୁଛନ୍ତି, ସେହି ସେବା କରିବା ନିମନ୍ତେ ଧନ୍ୟ ଜଗତେ !! (ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଶୂନ୍ୟ ରହିବା)

ଜଗ—ମା ! ମା ! (ଶୁଦ୍ଧ ବା)

ପ୍ରେମନ୍ଦ୍—(ହାତର ବଟଣାଟା ହାତରେଇ ରହିଗଲା—ଧୀରେ ଧୀରେ ବୃହଦାକୃତି ଅନ୍ତର୍ଯବନିକା ପତନ) (ତାର ଯନ୍ତ୍ରର ଐକ୍ୟତାନ ତଳେ ଦୀନ ଗାଜ ରାତ୍ରି ହିନ୍ଦୁ ବିଧବାଗଣଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

—ଗୀତ—

ଦେ କାହିଁ ଅଛ ଭବ ଅପ ଗୋ ଯାଇଁ,
ହିନ୍ଦୁ ବିଧବା ଅଜ ସୁଧା ଢାଳି ଦିଅଛ ।
ଅନାବିଳ, ତୁର୍ଚ୍ଛ ଝର ଗଙ୍ଗାଧର ଶିରେ ଧର,
ଐରାବତ ଦନ୍ତାଘାତେ ବାନ୍ଧାଉଛ ସେହୁ ।
ପିଅ, ଧୂଅ, ନନ ପୂର, ବଡ଼ସାନ ଏକା ସର,
ହିଅ ସବେ ସମସୁଖୀ, ମଳ ଧୂଳ ଦେଇ ।

———

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

—ସୁସଜ୍ଜିତ କକ୍ଷ—

(କକ୍ଷର ଗବାକ୍ଷ ପଥେ ଫଳ ଫୁଲ ଶୋଭିତ ଗୋଟିଏ ରମଣୀୟ ଉଦ୍ୟାନର ଏକାଂଶ ଦେଖା ଯାଉଥିଲା, ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର କନକ କିରଣ

ପାଦରେ ତାହା ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣବର୍ଣ୍ଣରେ ରଞ୍ଜିତ ହୋଇ ଅପୂର୍ବ ଶୋଭା ଧାରଣ କରୁଥିଲା; ସେହି ରଶ୍ମି, ଅସ୍ତାଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟନିବଦ୍ଧଦୃଷ୍ଟି ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ମୁଖରେ ପତିତ ହୋଇଥିଲା । ବିଷାଦାତ୍ମକ ମୃଦୁ ବୀଣାତାନ ବାଦନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମନ୍ଦନ ଦରେ ମଳୀନତର ହୋଇ, କ୍ରମେ ଅନ୍ଧକାରର ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—(ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି) ଦିନମଣି ! ତୁମ୍ଭେ ସଂସାର ଛାଡ଼ି ଚାଲି ଯାଉଛ—ତୁମ୍ଭର ବିରହରେ ପ୍ରକୃତିଦେବୀ, କୃଷ୍ଣ ବସନରେ ଦେହ ଆବରଣ କରି ଆସିଲେଣି—ଅଚିରେ ଜୀବଗଣ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କରି ଛଟିବେ, କିନ୍ତୁ ମୋ ହୃଦୟରେ ଏ ଗୋଟାଏ କି ଗୁଳକ—ପ୍ରାଣ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଙ୍ଗୀତ ପ୍ରବାହ ? ତୁମ୍ଭ ଦରହାସ କାର ଦ୍ୟୋତଣ ଯେତେ ଘନୀଭୂତ ହୋଇ ଅସୁଛି—ମୋର ହୃଦୟାକାଶ ସେତିକି ସେତିକି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠୁଛି କାହିଁକି ?—ଆଜି ତ କୃଷ୍ଣପକ୍ଷ, ଅମାବାସ୍ୟା—ଆକାଶରେ ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ—କିନ୍ତୁ ମୋ ହୃଦୟାକାଶରେ ଏ କି ଚନ୍ଦ୍ରୋଦୟ—ଶରୀରଅତେ ଏ କ ରଜତ ପ୍ଲାବନ—ପ୍ରାଣରେ ଏ କ ଚନ୍ଦନ ଲେପନ !

(କୁମୁଦିନୀର ବଧବାବେଶେ ହୋମିଓଦ୍ୟାଥିବ ବାବିସେନ ପ୍ରବେଶ)

କୁମ—(ବୋଧୁକେ) କ'ଣ ହୋଇଛି ତୁମର ? ମୁଁ କୁମୁଦକୋଇ ଘରକୁ ବାହାରିଛି, ଏହିସମୟରେ ତୁମର ମାଳୀ ଯାଇ ଖବର ଦେଲା— କ'ଣ ହୋଇଛି ତୁମର ?

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—[ସବିସ୍ମୟେ] ତୁମେ ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା—ଚନ୍ଦ୍ରବଦନା !

କୁମ—ଶୀଘ୍ର କୁହ, ମୋତେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ରୋଗୀ ଦେଖିବାକୁ ହେବ ତଥି—

ଗୌର—ଆଚ୍ଛା ବସ ଆଗେ ।

କୁମ—ବେଶ୍—(ଉପବେଶନ) କଣ ହୋଇଛି କୁହ ? କାହିଁ ! କୌଣସି ସିମ୍ପଟମ୍ସ୍ ତ ଦେଖୁନାହିଁ ।

ଗୌର—(ହାତଧରି) କୁମୁଦନ !

କୁମ—ଏ'କଣ ? [ସବିସ୍ମୟେ ରହି ରହିବା]

ଗୌର—କୁମୁଦନ ! ତୁମେ ଚିକିତ୍ସକହୋଇ ବୁଝି ପାରୁନାହଁ ?—ମୋର ମୁହାଣିରୁ, ମୋର କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ କୌଣସି ସିମ୍ପଟମ୍ସ କଣ ଧରା ପଡ଼ୁନାହିଁ !

କୁମ—(ହାତ ଛାଡ଼ିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ଦଣ୍ଡାୟମାନ ହେବା) ଛାଡ଼ !

ଗୌର—ଛାଡ଼ିଦିଅନା ହାତ, କୁମୁଦନ !

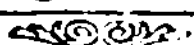
କୁମ—[ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରି ହାତ କାଢି ନେବା]

ଗୌର—ଡାକ୍ତର୍ ନର୍ଭସ୍ କରିପାରୁଛ ତ ?

କୁମ—ପାରୁଛି, ଭାଇ ! ତୁମର ଏ ହୃଦ୍‌ରୋଗ ଏତେଦିନେ ମୁଁ ଆଜ ବୁଝିପାରୁଛି ।

ଗୌର—ତେବେ କଣ ଅନେକଦିନରୁ ସନ୍ଦେହ କରୁଥିଲ ?

କୁମ—ନିଶ୍ଚୟ ! ତୁମେ କଣ ଲକ୍ଷକର ନାହିଁ ? ମାସକତଳ କଥା ସ୍ମରଣ କର—ଯେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଦେଖିଲେଇ ଲଜ୍ଜା ଓ ସଙ୍କୋଚରେ ମୁଁ ଏକଣତେଣେ ଲୁଚି ବୁଲୁଥାଏ—ସମୟେ ସମୟେ ତୁମର ମୁହାଣି ଦେଖି ଭୟରେ କାଲୁଷ ହୋଇ ପଡଥାଏ ।

ଗିରି—ଅଜକାଲି ତ କାହିଁ ଆଉ ତୁମର ସେଭାବ ନାହିଁ ? ପୁଣି ଆଜ ସ୍ପଷ୍ଟ ଜାଣି ହେବା, କାହିଁ ତୁମଠାରେ କୌଣସି ଭିନ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖୁ ନାହିଁ ?

କୁମ—ଦେଖିବ କପରି ? ଲଜ୍ଜା, ସଙ୍କୋଚ ଓ ହୃଦୟର ସେ ପ୍ରଧାନ ସ୍ଥଳ—ଅଟେ ହିନ୍ଦୁନାରୀର ଚିର ଆକାଙ୍କ୍ଷିତ, ସେହି ପତିଗୃହ-ବାସ, ସେଥିରୁ ଯେ ଏ ଅଭାଗୀ ଚିରବଞ୍ଚିତା !—

ଗିରି—ଓଃ ! ନୈରାଶ୍ୟରେ ତା' ହେଲେ —

କୁମ—ନା, ନା, ଭାଇ, ବରଂ ଗୋଟାଏ ଅନନ୍ତ ଆଶା ମୋ ମନରେ ଜାଗ୍ରତ—ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଜଗତର—ଜନ୍ତୁଙ୍କ ବାୟୁପରି ଯଥା ତଥା ବିଚରଣ କରିବାକୁ କ୍ଷମ—ମୋର ଦେଶ ନାହିଁ, ବିଦେଶ ନାହିଁ, ଶତ୍ରୁ ନାହିଁ, ମିତ୍ର ନାହିଁ—ସମସ୍ତେ ଆପଣାର—ସମସ୍ତେ ମୋର ପ୍ରେମର ଅଧିକାରୀ ।

ଗିରି—ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ ତୁମର ପ୍ରଶସ୍ତ ହୃଦୟକୁ ! ଆଚ୍ଛା, ତୁମର ହୃଦୟ ଯେତେବେଳେ ଏତେଦୂର ଉଦାର ହୋଇଛି—ସେତେବେଳେ ତାହା ଯେ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମ ଓ ସମାଜର କୁକ୍ଷି ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ରହିବା ଉଚିତ କି ?

କୁମ—କଦାପି ନୁହେଁ—ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ଅମ୍ବୁରାଶିପରି ତାହା ଯେ ଢକ୍ ଢକ୍, ଉଚ୍ଚ ନୀଚ ନ ମାନି, ନିମ୍ନ ନିମ୍ନତରକୁ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଚାଲିଛି, ଲକ୍ଷ୍ୟକର ସେହି ଅନନ୍ତ ପ୍ରେମର ଆଧାର—ଚିରଶାନ୍ତିର ନିଳୟ—ବାରିଧିର ଗର୍ଭକୁ ; କିନ୍ତୁ ଏହା ବୋଲି କଣ ତାର ଜନ୍ମସ୍ଥଳକୁ ଏକାବେଳକେ ବର୍ଜିତ ହୋଇଯିବା ଉଚିତ ? ସେଠାରୁ ସେ, କ୍ରମେ କ୍ରମେ କ୍ଷୀଣବଳ ହୋଇ, ସମୟେ ସମୟେ ମୃତପ୍ରାୟ ହୋଇ

ତେବେ, ନୂତନ ବନ, ନୂତନ ଯୌବନ ଲାଭ କରୁଛ !

ଦେବ—ଉତ୍ତମ, ସେହି ପ୍ରଧାନ ଠାବ ତାର ନକ୍ଷମଣ୍ଡିତ ନଳପଥ ଦେଇ ଉଦ୍ୟାନ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ପ୍ରେମବୃଷ୍ଟି ବିତରଣ କରୁ କରୁ ସୋଷ୍ଠାସେ ପ୍ରବାହିତ ହେଉଛି—କିନ୍ତୁ ନିକଟେ, ଅତିନିକଟେ ଶସ୍ତ୍ରପ୍ରାପ୍ତ ସେଇ ମରୁପ୍ରାନ୍ତ ଯିଏ ଖାଦ୍ୟାଭାବରୁ ଦାବାଗ୍ନିପ୍ରାୟ ହୋଇ, ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଗଗନକୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗର୍ଜ୍ଜି ଉଠିବାହିଁ, ଚେଷ୍ଟାକରି ତାର ଅନ୍ତରୀ ଲକ୍ଷ୍ୟ ନାହିଁ !

କୁମ—ଅସମ୍ଭବ ! —ଅବଶ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଥିବ ।

ଦେବ—ଥିଲା—କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ନାହିଁ—ଈଶ୍ୱର ସେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅପସାରିତ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

କୁମ—ତେବେତ ଆଉ ଚିନ୍ତା କାହିଁକି ? ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ମରୁପ୍ରାନ୍ତର ଅଭାବ ପ୍ରବାହିତ ହୋଇ ଦୂର କରିବ ।

ଦେବ—ତେବେ ଆଉ ବିଲମ୍ବ କାହିଁକି ? ଅଜାଣୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ହେଲା ଏ ହୃଦୟ ଶରତ ନିର୍ମଳ ଆକାଶକୁ ଅନାଇ ଅନାଇ ଧୂ ଧୂ ମରୁପ୍ରାନ୍ତର ଜଳ ବିନ୍ଦୁ ଯୋଗାଉଛି—ଆସ, କୁମୁଦନ—ତୁମ୍ଭର ସେହି ଉଦାର-ହୃଦୟ-ନିଃସୃତ ସ୍ନେହମୟୀ ପ୍ରେମଧାରାରୁ କଣିକାଏ ମାତ୍ର ଦାନକରି ଏ ଦେବ ପ୍ରାଣ ତୃପ୍ତ କରିବ, ଆସ ।

କୁମ—(ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବା)

ଦେବ—ଅସ୍ଥିତ କ'ଣ, କୁମୁଦନ ? ଏ'କଣ ହୃଦ୍‌ରୋଗ ! ଏହାର ଚିକିତ୍ସା ଓ ଔଷଧ କେବଳ ତୁମ୍ଭର ହାତରେ !

(ହାତ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା ବେଳେ କୁମୁଦନୀ ହାତ ଦୂରାଇ ନେବା)

କୁମ—ଉଃ ! ପାନଭଞ୍ଜଣୀଙ୍କୁ ତୁମର ଏପରି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଦେବା ତ ଉଚିତ ? —ତୁମ୍ଭର ସେ ଯେ ବିଧବା !

ଗିରୀ—କୁସୁମ ! ଏହି ପାଞ୍ଚବର୍ଷ କାଳ ବ୍ୟାପି ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବେ ମୁଁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରି ଆସୁଛି, ତାହା ଶୁଣିଲେ ବୋଧ-ହୁଏ ତୁମେ ତୁମର ବୈଧବ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରଣାକୁ ମଧ୍ୟ ତୁଚ୍ଛଜ୍ଞାନ କରିବ ।

କୁସୁ—(ଲୁହ ପୋଛି ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତା ହେଲେ)

ଗିରୀ—ନା, ନା (ବାଧାଦେଇ)—ମୋର ଦୁଃଖର କଥା ଥରେ ଶୁଣିଯାଅ—ଶୁଣିଲେ, ନିଶ୍ଚୟ ତୁମର ଦୟାର ଉଦ୍ରେକ ହେବ !

କୁସୁମ—(କ୍ଷଣକାଳ ପାଇଁ ଗଭୀର ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଚାହିଁ ରହିଲେ)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ମନେପଡ଼େ କି, କୁସୁମ, ଯେଉଁଦିନ ତୁମେ ଅତି ପିଲାବେଳେ, ପ୍ରଥମେ ଆମଘରକୁ ଆସ—ମୁଁ ବଗିଚାରେ ବୁଲୁଥାଏ—ତୁମେ ଗୋଟିଏ ଗୋଲାପଫୁଲ ପାଇଁ ତୁମର ବାପା ସଙ୍ଗେ ଭାରି ଜିଦ କରୁଥିଲ—ବାପା ତୁମକୁ ଧମକାଇ ନିରସ୍ତ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା, ତୁମେ ତୁମର ଜିଦ ଛାଡ଼ିଲ ନାହିଁ—ଶେଷେ କାନ୍ଦି ଉଠିଲ—ମୋର ଦୃଷ୍ଟି ତୁମ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା—ହଠାତ୍ ହୃଦୟଟା ଭିତରେ ଚମକି ଉଠିଲା—ତୁମର ମୁଖଟି ଯେପରି ଶିଶିରସ୍ନାତ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ପରି ମୋ' ଆଖି ଆଗରେ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲା—ଆଉ ସେହି ଛବିଟି ହୃଦୟର ଭିତରେ ପରତେ ଅଙ୍କିତ ହୋଇଗଲା—ମୁଁ ଦୌଡ଼ି ଆସି, ଗୋଲାପ ଫୁଲଟି ଛିଣ୍ଡାଇ, ତୁମର ହାତରେ ଦେବାକୁ ଯାଇ, ନ ଦେଇ, ତୁମର କବରୀକୃତ ସାମାନ୍ୟ କେଶରାଶି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରୋଥିତ କରି ଦେଲି—ତୁମେ ବି ସହସା ମେଘମୁକ୍ତ ଶଶୀ ପରି ହସି ଉଠିଲ, ମୋର ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ତ ସେ ସ୍ମୃତି ଚିହ୍ନ ରହିଗଲା !

କୁସୁମ—(ହାଁ କରି ଶୁଣି ରହିଥାଏ)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ନା' ଦେବ, କୁମ—ଆଉ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା ହେଲ ନାହିଁ—ପ୍ରାୟ ଏକମାସ ଅତୀତ ହୋଇଗଲା—କିନ୍ତୁ ମୋ' ହୃଦୟରେ ଗୋଟାଏ ଛବି ଦିନ ଦିନ ଆହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଅଙ୍କିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା—ସେ ସମୟରେ ମୁଁ ସ୍କୁଲରେ ପଢୁଥାଏ—ଅବସରବେଳାରେ ମୋ'ର ଲଜ୍ଜା ପରିଦର୍ଶିକା କରିଥାଏ—ମୁଁ ତୁମର ସେହି ଛବିଟି ଅଙ୍କନ କରେ,—ଅଙ୍କନ ତ ନୁହେଁ, ଯେପରିକି ମାନସପଟେ ଅଙ୍କିତ ସେହି ବଦନର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଛବି—ହୋଇଥିବାପରି ମନେବୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି ! ଦେଖିବ ସେ ଛବି ?

(ଡେସ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଛବିଆଣି ଦେଖାଇବା)

କୁମ—(ଦେଖିସାରି) ଗି—ରି—ନ୍ଦ୍ର—

(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଚାହିଁବା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ଏଥିରେ କି ଖାଲି ମନ ତୃପ୍ତ ହୁଏ ? କିପରି ତୁମର ସେହି ଶରଚ୍ଚନ୍ଦ୍ରସମ ବଦନ ସୁଧା ନିରନ୍ତର ପାନ କରୁଥିବି—ସେଥି ନିମନ୍ତେ ହୃଦୟ ମୋର ଏକାବେଳକେ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସୁତରାଂ ତୁମର ଘରବାଟେ ଦେଇ ବାରମ୍ବାର ଯିବା ଆସିବା କରିବାକୁ ଲାଗିଲି । ତୁମର ମନେ ଥିବ, ତୁମେ ଅନେକଥର ଦ୍ୱାର ମୁହଁରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଅ—ମୁଁ ଛିଡ଼ା ହୋଇ ପଚାରନ୍ତେ, "କି ଆଉ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ନେବ ନାହିଁ ?" ତୁମେ ହସି ହସି ଘରଭିତରକୁ ଦଉଡ଼ି ପଳାଉଥାଅ, ଆଉ କବାଟ କଣାବାଟରୁ ଲୁଚିକରି ଲୁଚିକରି ଚାହୁଁଥାଅ—ମୋ'ର ଭିତରେ ଭିତରେ ସେତେବେଳେ ଯେ କି ଭାବ ଖେଳି ଯାଉଥାଏ—

କୁମ—(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଭାବେ ଦେହାପରି ଚାହିଁଥାଏ) କ'ଣ କହୁଛ ଏ' ସବୁ ?

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ଏହିଭାବେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ବର୍ଷ ବିତିଗଲା—ମୁଁ

ନେହ୍ରୁ କ୍ଲେଶକ ପାଶ୍‌କର କଲକତାକୁ ପଢ଼ିବାକୁ ଗଲି—ସେଇଠାରେ ନରେନ୍ଦ୍ର ଓ ମୁଁ ସାଙ୍ଗ ହେଉ—ସେହି ଚବିଶଶ୍ୱନ କନ୍ତୁ ନେବାକୁ ଭୂଲ ନ ଥାଏ—ଯେଉଁ ବନ୍ଧ ପଢ଼େଁ, ତାର ପୃଷ୍ଠାଚନ୍ଦ୍ର ଭୂମେ ହେନ୍ଦ ତବ ବ୍ୟବହାର ଉର୍ଦେ—ନରେନ୍ଦ୍ର ପିତା ସେହି ଚନ୍ଦ୍ରକୁ ପ୍ରଥମେ ଭୂମି ଦେଖିବାକୁ ପାଏ ।—

କୁମ—(ଲ୍ହସେପାଚ୍ଛ ଉଗ୍ନ୍ ସ୍ବରେ) ଥା—ଉ—ଥା—ଉ—
(ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—ନା, କୁମ—(ବାଧାଦେଇ) ମୋର ନନ୍ଦୁଦନ ସମ୍ଭବ ଜଳବ୍ରୋଳରେ ମଣ୍ଡଅରେ ଯେତେବେଳେ ଭଙ୍ଗିତ, ଅଜବ ସମ୍ବାଳ ଦ୍ରବ ତା'ପରେ ପିତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁହେଲା, ମୁଁ ଅଗାଧ ସମ୍ପତ୍ତିର ମାଲିକ ହେଲି—ମୋର ସୁଖ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ—ମୁଁ ପଢ଼ାପଢ଼ି ଛାଡ଼ ଦେଇ ଅନନ୍ଦରେ ରହିବ ବୋଲି ଘରକୁ ଫେରି ଆସିଲି—ଧାନ ଅନନ୍ଦ କାହିଁ ? ଯେଉଁ ଅଶା କେବଳ ଅଙ୍କୁରିତ ହୋଇଥିଲା—ତାହା କ୍ରମେ କ୍ରମେ ପଲ୍ଲବିତ ହୋଇ, ଫଳ ଫୁଲରେ ଯେ ବଳ୍ପିତ ହେବାକୁ ବସିଥାଏ । ଭୁମର ଯେତେବେଳକୁ ବିବାହ ବୟସ ଉପସ୍ଥିତ ହେବାରୁ ମା ଭୁମର ପାତ୍ରପାଇଁ ଖୁବ ଉଦ୍ବିଗ୍ନା ହେଉଥାନ୍ତି—କହିବାକୁ ଭୂଲ ଯାଇଚି, ଇତମଧ୍ୟରେ ତୁମମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋ'ର ଖୁବ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଜନ୍ମି ଯାଇଥାଏ—ମା ଭୁମର ମୋ ହାତଧରି ଦିନେ କହିଲେ, 'ସୁଧ, ଭଉଣୀ କ'ଣ ତୋର ବାହା ହବ ନାହିଁ ?'—ମୋ'ର ଯେତେବେଳେ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଯେ ଯେ ଚିନ୍ତନ ଜାତ ହେଲା; ତା'ର ଧକ୍କା ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ମୁଁ ଯେପରି ଅନୁଭବ କରୁଚି—କେବଳ ନିଜକୁ ଏତକ ଧିକ୍କାର ଦେବାକୁ ଲାଗିଲି ଯେତେବେଳେ—"କାହିଁକି ମୁଁ ବ୍ରାହ୍ମଣ କୁଳରେ ଜନ୍ମହେଲି ?—କାହିଁକି ଶୂଦ୍ର

ନ ହେଲି ?—ସମାଜ ପ୍ରତି ମୋର ଗୋଟାଏ ଉପର ହୋଇ ଉପୁଜିଲା—ଧର୍ମ ପ୍ରତି ଭୟ ଘୃଣା ଜନ୍ମିଗଲା ! ଯେଉଁ ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ଏତେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ, ସେଥିରୁ ବାହାରି ଯିବାକୁ ଭଲ—ମୁଁ ସେନା ଭାବିଲି—କିନ୍ତୁ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ତା' ହେବନି କାହିଁ ? (ରହି) ଏହାପରେ ହଠାତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲି ଦେବେନ, ତ ଗୋଟାଏ ଆଲୋକ ଦର୍ଶିଗଲା;—ସେହି ଅନେକସାହାଯ୍ୟରେ ସମାଜ ଓ ଧର୍ମର ଭିତରେ ନାନା ଦୋଷ ଓ ଆବର୍ଜନା ଗୁଡ଼ାକ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲି—ବିଶେଷତଃ ଜାତିଭେଦପ୍ରଥାଟା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳ ଓ ବୃଦ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିବାରୁ ନାଚିବାକୁ ଲାଗିଲି—ତେଣୁ, ତେଣି ଉଠିଲି, ଏହାର ସଂସ୍କାର ଆବଶ୍ୟକ—ମୁହିଁ ଏହାର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହେବି !—ସୁତରାଂ ସେହିଦିନୁ ମୁଁ ସମାଜ ସଂସ୍କାର—ବିଶେଷତଃ ଜାତି ସଂସ୍କାର ଚେଷ୍ଟାରେ ଲାଗି ଗଲି—ଯା ଫଳରେ ଦେଖା ହେଲ, କେବଳ ଏହି ଦସ୍ୟୁ ଦେନ —ଦାଦା ତୁମ ମା ସଙ୍ଗେ ମଧ ଏହି ଉପଯୁକ୍ତ ପେନ ତୁଳନା ତର୍କ ନଦେଇ—ତାହା ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ, ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି—'ଧର୍ମ ଓ ସମାଜ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କରି ହାତ ତିଆ—ଯେତେବେଳେ ଇଚ୍ଛା, ଏହାକୁ ନୂତନ ଭାବେ ଗଢ଼ି ନେଇପାରୁଁ'

କୁମ—(ଉତ୍ସାହରେ) ମା କ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ?

ବିନ—ତାହାହିଁ ଅଦ୍ଭୁତ । ସେ କହିଲେ,"ପୁଅ ! ତୁ ଏକା ଇଚ୍ଛା-କଲେ କ'ଣ ଜାତିଟା ଯାକ ପେଇପାରୁ ଇଚ୍ଛା କରିବ?"—ମୁଁ କହିଲି—"ଚୈତନ୍ୟଦେବତ ପୁଣି ବାରଜାତ ଏକାଠି କରିଥିଲେ"—ମା କହିଲେ—"ଚୈତନ୍ୟଚାନ୍ଦ୍ରଙ୍କ କଥା କହିଲୁ ଯେ,—ସେ ଚାରିକ୍ରି—ଜାଣୁଛ ନା, ସେ ନିଜ ସକାଶେ କିଛି କରୁ ନ ଥିଲେ—ତାଙ୍କ କହିଲୁ, ଆପଣା ସ୍ୱାର୍ଥପାଇଁ ଅନେ ପଦେ କଥା ଅଟେ କହିବୁ ନା ?"

ଭୂମ—(ମୃଦୁସ୍ୱରେ) ଠିକ୍ କଥା ! ନୁହେଁକି ?

ଗିରି—ନିଶ୍ଚୟ—(ଦୀର୍ଘ ନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ) ତା'ପର ମୋର ମାନସଗଠିତ ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ ଅଟ୍ଟାଳିକା ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହୋଇ, ଭୂମିସାତ୍ ହେବାକୁ ଦେଖିଲି ଯେତେବେଳେ—ପୁଣି ଗଠନୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଅଶାନ୍ତ ମନ ଅନ୍ୟେ, ମୋର ପଟେତ ନାନାବି ଦର୍ଶନ, ଉଦ୍ଭାବନାଗର୍ଭ ବିଷୟମାନ ପଥରୋଧ କରିବାକୁ ଲାଗିଲି—ହୃଦୟରେ ତ ମୋର ଏକକଥା ଉଡ଼ିତ "ସ୍ୱାର୍ଥତ୍ୟାଗହିଁ ସମସ୍ତ ମହତ୍ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଭିତ୍ତି"—ତେବେ, ମୋ'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କଣ ସ୍ୱାର୍ଥବିହୀନ ? ଉଚ୍ଚଳମାତ୍ର ନୁହେଁତ ? ସ୍ୱାର୍ଥରୂପ ଏ ସଂସ୍କାରଭବ ମୋ ମନରେ ଅଛି ଜାଗ୍ରତ ! ମୂଳରେ ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱାର୍ଥଲିପ୍ସା ନିହିତ, ସେଭଳି ଆଶାକରିବା ବୃଥା ନୋ। —ସୁତରାଂ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଛାଡ଼ିଦେଲି—ବିବାହର ଆଶା ଚିରକାଳ ନିମନ୍ତେ ବିସର୍ଜ୍ଜନ ଦେଲି—ନା, ନଗରର ପଥରେ ତୁମର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା, କାରଣ ଏଥିରେ ତୁମକୁ ବିସର୍ଜ୍ଜନ ଦେବ ବୋଲି ହସେ ନା ହସେ—ନା, ନା, ବନ୍ଧୁଦ୍ରୋହୀ ହେବା ଭୟ, ତୁମର ଚଳନ୍ତି ମୂର୍ତ୍ତି ମୋର ହୃଦୟପଟରୁ ଲିଭାଇ ଦେବ ବୋଲି ଅଟଳେ—କିନ୍ତୁ, ହାୟ ! ତା'କ ଲିଭିବାର—ଭୁଲି ତ ହେଲି ନାହିଁ—ବରଂ ବନ୍ଧୁପ୍ରୀତ କଟର ସମୟେ ସମୟେ ହିଂସା ହେବାକୁ ଲାଗିଲି—ମନେକଲି, ଯାଏଁ ଦେଶ ବିଦେଶ ବୁଲିଆସେ, ସେଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ ଉପଶମ ହୋଇଯିବ—କିନ୍ତୁ କାହିଁ ? ଭୁଲିପାରିଲି-ନାହିଁ ? ପୁଣି ଭାବିଲି, ତୁମପରି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟା ବିବାହ କଲେ, ନିଶ୍ଚୟ ପାସୋରିବି—କିନ୍ତୁ ଏ ଜଗତରେ ତୁମକୁ ବଳି ତେର ତେର ସୁନ୍ଦରୀ ଦେଖିଲି, କିନ୍ତୁ ତୁମପରି ଜଣେ ସୁନ୍ଦରୀ ଦେଖିଲି ନାହିଁ—ତୁମପରି ଦେଖି ନହେଲେ ଯେ ମୋ'ର ତୃପ୍ତି ନଥିଲା—ତୋମାର ଖାଲି—

ଭୂମ—ଭାଇ ! ତୁମେ କ'ଣ ତୃଷ୍ଣା ଏ ବଢଉଛ ? ମୁଁ ଅପୂର୍ବ

ଗିର—ଖେଳରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନକର ଗ୍ରହଣିବ କପର ? ମୁଁ ଅଣ ସହିପାରୁନାହିଁ—ଥାଉ, ଆଉ ଏପର ଭାବ ସମସ୍ତେ ସମସ୍ତେ ମନରେ ଉଦିତ ହେଉଛ, ତୁମପାଇଁ ଯଦ ନରକକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ—

କୁମ—ନରକକୁ ? (ବିସ୍ମୟ ନେଷେ ଗୃହି ବା)

ଗିର—ହଁ, ନରକକୁ ଯିବାକୁ ହୁଏ—ତଥାପି ମୁଁ କୁଣ୍ଠିତହେବ ନାହିଁ—ଶୁଦ୍ଧ—ଈଶ୍ୱର ଏଥର ପଥ ପରିଷ୍କାର କର ଦେଇଛନ୍ତି ।

କୁମ—ଗିରଭାଇ ! ଗିରଭାଇ ! ତୁମେ ଯାହା କହୁଚ, ନିଶ୍ଚୟ ତାହା ତୁମର ଅନ୍ତରର କଥା ନୁହେଁ !—ତେବେ, ତୁମେ କ'ଣ ଏତେଦୂର ଜ୍ଞାନହୀନ ହୋଇ ଯାଇଚ ? ନା,ନା, ଭଲ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହୁଅ—ତୁମର ଏପର ପବିତ୍ର ହୃଦୟ ସାମାନ୍ୟ ଚଳଭରେ କଳୁଷିତ କରଦଅନାହିଁ । ଜାଣେ ମୁଁ, ତୁମେ ଭାଗ୍ୟ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ଓ ଧାର୍ମିକ—ତୁମପର ଯୁବକ,ଧନୀ ସମ୍ପ୍ରଦାୟରେ କେଏ ଅଛି, ଯେ କି ଅବିବାହିତ ଅବସ୍ଥାରେ ମଧ୍ୟ ଏତେଦୂର ସାଧୁ ଜୀବନ ଧାରଣ କରପାରେ, ବିଳାସବାସନାର ସମସ୍ତ ସୁଯୋଗ ଥାଇ ହୁଦ୍ଧା ।

ଗିର—କିନ୍ତୁ ଏଣିକ ବୋଧହୁଏ ଆଉ ପାରବନାହିଁ—ଧୈର୍ଯ୍ୟର ଗୋଟାଏ ସୀମା ଅଛି । ଏଥର ତୁମେ ମୋ'ର ଖେଳବୃତ୍ତାନ୍ତ ଜାଣିଲ— ଆଉ ତା'ର ଉପେକ୍ଷା ନକର, ତାହାହେଲେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣ, ସେଥିରେହିଁ ମୋ'ର—

କୁମ—ଏପର ଚଞ୍ଚଳ ହୁଅନା, ଭାଇ !

ଗିର—ତୁମେଇ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଲେ ହେଲା ।

କୁମ—ଦେଖିଲ, ଅନ୍ଧାର ହେବାକୁ ଆଉ କେତେ ବେଳ— କୁସୁମ ଭାଇ ଘରକୁ ଯେ ନଗଲେ ନଚଲେ ଯୋଗ, ଭାଇ !

(ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତା)

ଗିର—ନା, ନା—ଗୃହ ଯାଅନା—ଯାଅନା ଗୃହ—

(ହତାଶଭାବେ ସାଦବଙ୍କ ହାତଧରିବା)

କୁମ—ଛୁ—

ଗିର—(ଛଡ଼ାଦେଇ)—ଆଜ୍ଞ କଣ ଅସିବ ନାହିଁ ?

କୁମ—ନ ଅସିବ କାହିଁକ ?

ଗିର—ଦେଖା ହେବତ ?

କୁମ—ନିଶ୍ଚୟ—

ଗିର—ନିଶ୍ଚୟ ହେବ ?—କୁହ, କୁହ ଆଉଥରେ—

କୁମ—ହେବ—ହେବ, ଭାଇ—(ଗୃହତ୍ୟାଗ)

ଗିର—କୁମୁଦନ ! କୁମୁଦନ ! (ଗିରୀନ୍ଦ୍ର କୁମୁଦନଙ୍କ ଅନୁଧାବନ କଲେ—ତାରପରେ ହତାଶସୂଚକ ବାଦ୍ୟକ୍ରମେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପଶ୍ଚାଦ୍‌ଗମନ ପୂର୍ବକ ପଲଙ୍କ ଉପରେ ଦୁଃଖଭାବରେ ହାତ ଦେଇ ବସିପଡ଼ିଲେ—ହଠାତ୍ ବାଦ୍ୟଧ୍ୱନିର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେବାରୁ ଆଶ୍ୱସ୍ତଭାବ ପ୍ରକାଶପୂର୍ବକ କହି ଉଠିଲେ)—'ହେବ' ! 'ହେବ' !

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ ।

—ଜମିଦାର ଗୃହର କକ୍ଷ—

(ହରିହର ଓ ସୁମତିର ପ୍ରବେଶ)

ହରି—(ନାଟକୀୟଭାବେ) ହାରାମ୍‌ଜାଦ !

ସୁମତି—ଫେର ସେହି ଡାକ !

ହରି—ଭଲରେ ଦେଲେ, ଭଲ ଡାକ ଡାକିବ—'ଚାନ୍ଦା ଜାଦ' ।

ସୁମତି—ଅଉ ଦେବାକୁ ବାକି ରଖିଛ କ'ଣ ଭଲ ଦେବ ?

ହରି—ଅଲବତ୍ ଦେବୁ !

ଧୂମଟା—କ'ଣ ଦେବ ନା ? "ଅଲବତ୍ ଦେବୁ ।"

ହର—ଚୁପ୍ ରହୋ, ହାରାମ୍‌ଜାଦ—ଅଲବତ୍ ଦେନେହୋଗା—(ତେରା ବାପ୍ ଦେ'ଗା—ତେରା ଚୌଦ୍ଦପୁରୁଷ ଦେ'ଗା ।

ଧୂମ—ତୁମେ ମୋତେ ଗାଳିଦଅ—ବାପ ଅଜାଙ୍କୁ ଗାଳିଦେବାକୁ କିଏ ?

ହର—ହେ, ହାରାମ୍‌ଜାଦ ! ନା—ତୁ ଭଲରେ ଶୁଣିବୁ ନାହିଁ । କାହିଁ, ତୋ'ର ଗୁଡ଼ ହେ ?

ଧୂମ—(ଗୁଡ଼ଦେଇ) ନେଉନା—ଏଇ ଛେନା ଗୁଡ଼ଟା ଅଛି ।

ହର—(ଗୁଡ଼ନେଇ ବାକ୍ସଖୋଲି) ସବୁ ଫାଙ୍କ୍ ।

ଧୂମ—ନାହିଁ, ଝଡ଼ିହୋଇ ରହିଥାନ୍ତା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଭଣ୍ଡାର କି ନା ?

ହର—ତୋ'ର ସେ ବୁଢ଼ୀ ହପଟ କେଉଁଠି ଲୁଚେଇଛୁ, କହ ।

ଧୂମ—ତୁଳସୀତଳରେ !

ହର—କହ, ନାହିଁ ତ ଏହି ବାକ୍ସ ତୋ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ—ହାଁ—

(ବାକ୍ସ ଉଠାଇବା)

ଧୂମ—ଜଗନ୍ନାଥ, ଭଲକରି କହୁଛି ଧଅନା—ଏ' ପ୍ରାଣ ମୋର ଗଲେଇତ ନଗଳ ।

ହର—ଅଚ୍ଛା ?—ହାରାମ୍‌ଜାଦ !—(ଗୋଇଠା ମାରିବା)

ଧୂମ—ମୋ ବୋଉଲେ ! (ପଡ଼ିଯିବା)

ହର—କହ, ହାରାମଜାଦ—ନାହିଁ ତ—

(ପୁନର୍ବାର ଚରଣ ପ୍ରହାରୋଦ୍ୟତ

ଧୂମ—ହେଇନ ଝାଟିବଣିଆ ଘରେ ବନ୍ଧା ଦେଇ ୫୧୦୦୯ ନେଇଛନ୍ତି କ'ଣ ମନେନାହିଁ ?

ହର—ତେବେ ଆଜି କ'ଣ ଅଛି, ଦେ ?

ଧନ—ଏହି ଗୋଡ଼ା ପ୍ରାଣଟା ଅଛି !

ହର—ତେବେ ଯେ—ଲଙ୍ଗଳା ମୁଙ୍ଗଳା କଇଥିରେ ଥିବେ ! ନେ ତୋ'ର ସେଇ ମୁନାବନ୍ଧା ଖୋଷା ପଟଟ ।

ଧନ—ଅଗୋ, ତୁମେ କ ଅଲକ୍ଷଣୀ କଥା କହୁଚଗୋ—ଏବେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଘର ଗଲଣି—

ହର—ସମସ୍ତ ଘରଦ୍ୱାର—ଜମିଆ ଓ ଗ୍ରାମଖଣ୍ଡ—ସବୁ ସବୁ ତତ୍ପୂର୍ବ ରଖେ ନାହିଁ—କେବଳ ତୋ'ର ମନ ଓ ମୋହନୀ ଥିଲେ ହେଲା—ଦେ—ଜାଇତ—

ଧନ—ତୁମର ହାତ ଧରୁଚି—ତୁମର ଗୋଡ଼ ଧରୁଚି—ସବୁ ନିଅ ନେଲେ, ଏହି ଖୋଷା ଦେଉନ—

ହର—ତୁ' କଣ ସହଜେ ଦେବୁ—ଜୋରକରି ନ ନେଲେ—?

(ଖୋଷା କାଢ଼ି ନେଲା)

ଧନ—ଅଗୋ ! ଅଗୋ ! କ'ଣ କଲ ଗୋ ? ତୁମର ଯେ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ଗୋ—ତୁମର ପେ—

ହର—ଝୁର୍ ମଙ୍ଗଳ ହେବ —ଝୁର୍—(ମାତାଲ ହୋଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଧନ—କ'ଣ କରୁଚ ? ଖାଲି ହାତଟାରେ କପାଳ (ବାଜୁ ତୋଳି ଦେଖିଲେ କିଛି ନାହିଁ, ଅପଣା ଗାଢ଼ି କନାଟିରୁ ନାକଫୁଲଟା ତାଆର କରି ପିନ୍ଧିପିନ୍ଧି) ହା, ବିଧାତା ! ମୋ'ର ଦେବତା ପରି ସ୍ୱାମୀର ଏ'ତ ଦଶା କଲ ?—ହଁ, ବେଶ୍ୟାଙ୍କର ଲୋକେ ଏହିପରି ନଷ୍ଟ ହୋଇଥାନ୍ତି କିନା ! ଜମିଦାର, ଧନବାନ୍, ଅଶ୍ୱୀଲ ଲୋକ

ନିବୃତ ବନ୍ଧା ପଡ଼ିଲି—ସେଥିରେ ବି ମୋର ତଳେ ହେଲେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ, ଯଦି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖିପା'ନ୍ତି !—ବଣରେ ବଣ ପତର କୁଢ଼ଆ ବାନ୍ଧି, ସଦା ସୁଖରେ ରହନ୍ତି—କିଏ ଆସୁଛି ପରା—(ହାତ ଦୁଇଟା ଲୁଗା କାନିଭିତରେ ଘୋଡ଼ାଇବା ଓ ମନୋଭାବ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା)

(କୁମୁଦିନୀର ପ୍ରବେଶ)

କୁମ—କି, ଖୁଡ଼ି—କଣ କରୁଛି ?

ସୁମ—ଆଉ କରିବି କଣ, ମା, ଏଇଲୁଗା ପାଲଟିବି ବୋଲି ଗାଧୁଆ ଘଟେ—ନା, ନା, ଏଇବାଲ୍ଟିଟା ଥୋଇଦେବି ବୋଲି—

କୁମ—ତୁମର ମୁହଁଟା ଏପରି ଲାଲ—?

ସୁମ—କ'ଣ କରିବି, ମା—ଯଉଁ ଖରା—

କୁମ—ଏତେବେଳେ ଗଲ କେଉଁଠୁ ଅଇଲ ? ଆଜିତ ପୁଣି ମେଘୁଆ ହୋଇଥିଲା ।

ସୁମ—ଅଲୋ ମା, ଅଉ କଣ ସେ ପୁଷ୍କରିଟା ଅଛି—ଏଇ କାଥି ପାଣିରେ ଧୋଇ ଦେଇ—

କୁମ—ସେ' ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳଟାରେ କାହିଁ ପାଣିରେ—

ସୁମ—କେ ଜାଣିଲେ, କ'ଣ କହୁଁ ପାଉଁସ ?—ତୁ ଏତେବେଳେ କୁଆଡ଼ୁ ଆସିଲୁମ ?—(କୁମକୁ ସସ୍ନେହେ ଧରିବା)

କୁମ—ଯାଇଥିଲି ସେହି କୁସୁମ ଭେଇ—

ସୁମ—ଅହା ! ତୁ କ'ଣ କଲୁ ?—ବାଉରଟାକୁ ଛୁଇଁ, ମାରିବ କଲୁ ?—

କୁମ—ଖୁଡ଼ି ! ଯମାକର, ମୁଁ ଭାରି ଭୁଲକାମ କରିପକାଇଛି—ମୋ'ର କୁଆଁ ଅକୁଆଁ ନ ବାଛିବା ଅଭ୍ୟାସ ପଡ଼ିଗଲାଣି କି ନା ?—

ହିନ୍ଦୁରମଣୀ ।

କୁମ—ଉଁଃ—ଫେର ନୂଆଟା ପାଲଟିବାକୁ ଦେଲ—

କୁମ—ତୁମେ ସବୁ କହୁଥିଲ, ନୂଆ ପାଲଟିବ ବୋଲି ଗାମୁଛା ନେବାକୁ ଆସିଥିଲ ?

ସୁମ—କେଜାଣିଲୋ, ମା—କଣ କହୁ, କହୁ, କ'ଣ କହୁ ପକାଉଥିଲୁ ?—ହଁ, ଏତେବେଳେ ଗଙ୍ଗାଜଳ ଟାଉଛନ୍ତି କେଉଁଠେ ?—ଏ ମୁଣ୍ଡି ଦୁଇଟାରେ ଛୁଇଁ ଦେଉଥିଲୁ—ଗଲା, ଗଲା, ର ଏଠି ବାହାରିଗଲା

କୁମ—ଯାଉଛି, ବୁଢ଼ି ! କଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ ।

ସୁମ—ଛି, ଝିଅ—ଥିବୁ ମ—କାହିଁ, ତୋ'ଭଳି ଝିଅମାନେ ଦେଖା ନାହିଁ ? କ'ଣ ଓଷଧ ମୋଷଧ କର ବୁଲୁଛୁ ଯେ !—ଆହା ! ତୋ' ପରି ସୁନ୍ଦରୀ ଝିଅ କପାଳରେ ବିଧାତା—ଗଲା, ଗଲା—ବାହା ଲଣ୍ଡବଣ୍ଡରେ ପକାଇଲୁ ଏକା—ଆଲୋ କଏ ଅଛ ଲୋ ?

କୁମ—ଅସୁନ୍ଥି (ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତା)

ସୁମ—ମା'କୁ ତୋର ବହୁତ ବହୁତ କରି କହିବୁ ମ ! ଅଟକା ଝିଅ, ତୋ'ର ବାପାକୁ ଟିକିଏ ଡାକ ଦେବୁଟି—

(ନେପଥ୍ୟେ ଦେଉଳ ଘଣ୍ଟା ବାଜିବା)

କୁମ—ହଉ—(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁମ—ଯା, ଯା, ଅଳଣ୍ଡ ତ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି ! ଆଲୋ, କଏ ଅଛ ଲୋ ? ଖଣ୍ଡେ ଗାମୁଛା ଦେଇଯାଅ—ପାଏ ବାହାରକୁ ଯିବାର—ସେବ ଥିଲା ଯେଗୁଡ଼ାକ ଖାଇ ଛୁଇଁଥିଲେ—ପୂର୍ବ ଧୋଇଛ ?—ନା, ଟିକିଏ ପାଣି ଛିଞ୍ଚିଦେଇ ପଡ଼େ—କାଲି ନଇ ହୋଇଥିଲା—ନା, ନା—ଗାଧୋଇ ପଡ଼େ—ଆଲୋ—

(ସୁଧୀର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ସୁଧୀ—(କଳନସ୍ୱରେ) ଅଗୋ ସୁଣୀ ମାଗୋ !—କ'ଣ ହେବ ଗୋ

ମୁମ—ଖଲେ କଣ, ବଧୂ ?

ଧୀ—(କ୍ରନ୍ଦନ ସ୍ୱରେ) ଅଜ୍ ଚଉରୁଠ କଣ, ସୁଶୀମା ?—ନେଇଯାଇଲେ ଗୋ—ଭେଣ୍ଡା ଭେଣ୍ଡା ଜୋଆନ ପଦ୍ମଲ୍ନାନ—ସେହି ମାମା ହୁଲ୍ଗଣ୍ଠାବ ଯାଙ୍ଗରେ ଝିଅ ଗୋ—ଏଗାଦେଜଟଙ୍କ ତ ମାହ୍ମା ଗା ।

ମୁମ—ଥଲେ କାହାକୁ ଲୋ ?

ଧୀ—(କ୍ରନ୍ଦନ ସ୍ୱରେ) ମୁହଁରେ ତ ଲୁଗା ଉଠେଇ କରଦେଲେ ଗୋ—ସେ ଯୋଗ ମାଇବ କେମିତି ଗୋ ?

ମୁମ—ଥଲେ ଭଏ ?—ତାହା ମୁହଁରେ ଲୁଗା 'ଉଢ଼ି' ଦିଥିଲେ ?

ଧୀ—ଅଗୋ ସେଇ ଗୋ ସେଇ— ଆଟଗା ସୁଶୀମା ଗୋ, ସେ ।?

—ଥଲେ ଭଏ ଲୋ, କା' କଥା କହୁଲୁ ?

ଧୀ—ଅଗୋ ସେଇ, ସେଇ—ସେଇ ମ—ଠେଷ ଏକ ତା'ର —ଅଛି ମୁଣ୍ଡି—ଅହା !

ମୁମ—ଆରେ କା' କଥା କହୁଚୁ, ପୋଡ଼ାମୁହିଁ ?

ଧୀ—(କ୍ରନ୍ଦନସ୍ୱରେ) ଅଗୋ ତା'ର କଥା ଗୋ—ତା'ର— ତା'ର ଦଶ ହ'ବ ଗୋ—ସେଇ ବୈଠକଖାନା ଅଟକୁଚ ହେଇ, ନେଇଗଲେ ଗୋ—ହାୟ ! କଣ ହ'ବ ଗୋ, ସୁଶୀମା—ସେଦନ ଗୋ ମୋ' ପୁଅ ବସୁକୁ ସିନା—(କରୁଣସ୍ୱରେ) ଦଧାତାଝାଣ ଗୋ !—ବାଣ୍ଟୁ ବାଣ୍ଟୁ ତା'ର କପାଳକୁ ପୋଡ଼ିଦେବାକୁ—

ମୁମ—ଆରେ କଏ ? ତୁମ ଭ ? ବାଜର ଝିଅ ?

ରାଧୀ—ହଁଲେ, ମା !

ସୁମ—ସତେ, ସତେ ! (ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ପଛେ ପଛେ ରାଧୀର ମଧ୍ୟ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

—ବୈଠକ ଖାନା—

(ହରିହର, ମୋସାହେବ ଓ ନୋହିନୀ ମଦ ଖାଇ ଫୁର୍ତ୍ତି କରୁଥିବା)

୧ମ ମୋ—ଚୁଲ୍, ଚୁଲ୍—

୨ୟ ମୋ—ଠିଅ ହେଲେ କଣ ହେବ ?

ହରି—ମଜୁରି ଥଣ୍ଡା ହୋ'ଯାଉ—(ସ୍ୱଗତ) କ'ଣ ହେଲା

(ଇତସ୍ତତଃ ଚାହୁଁଥିବା, କେତେବେଳେ ଉଠୁଥିବା, ବସୁଥିବା)

ମୋହିନୀ— (ନାଚ ସହିତ ଗୀତ)

ହେ ନେଉ ରସିକ ଅପ—ଅପ, ଅପ, ଆପ ତୁରା ।
ଅଶିକ୍ଷା ମୁଁ ହଜ ଧୀରଜ ଫଚର ।
ଏ' ମୋର ପୀରତି ବୃଣ   କହିଲେ ନ ହେବ ପୂର୍ଣ
ଭୁଷିଲେ ଯଶରେ ସ୍ୱଏ ମନ୍ତୁଆର ॥
ଦବା ତପୀ ଯୋଗୀ ଋଷି—   ଯେତେ ପେଙ୍କୁ ଦନ୍ତୁ ହସି,
ରସନ୍ତି ମୋ ରସେ ହୋଇ ନିଜ ହଦ ॥

ହରି—ବଡ଼ା ମିଠାଗାନ !—

ମୁସାହେ—ବଢ଼ାମିଠା !

ହର—ଚାଓ—ଗାଓ—ଏହାଙ୍କେ ଚହ୍ନିମ୍ (ବୃଦ୍ଧ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ନେଇ ମୋହିନୀ ସଲମ୍ କରିବା) (ସ୍ୱଗତ) କେତେ ଭାଷା ଶିଖିଛନ୍ତି ହେଜ୍ଡଟ । ରମା ଆସି କାନେ କାନେ ହରିହରଙ୍କୁ କହିବା)

ହର—(ସାନନ୍ଦେ) କ'ଣ କହୁଛ ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ତୁମେମାନେ ଯାଅ, ମୁଁ ଆସୁଛି—ନା, ନା—ତୁମେମାନେ ଯାଅ—ଅଛ ଏଠିକି ଥାଅ—ଯାଅ ! କିଛି ମନେ କରିବ ନାହିଁ ।

ମୋହିନୀ—ହିଁ—(ହାତଧରି ଓଲଟି ଦେଖା)

(ସମସ୍ତଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ହର—ରମା ! ଯା, ଏଇଟାକୁ ଦେଖଅ (ରମାର ପ୍ରସ୍ଥାନ) ଏବେ ସେଦିନ ଶିକାର ଜାଲରେ ପଡ଼ିଛି—ମୁଁ ଠିକ୍ ମାର୍କ କରିଛି—ସେ ଆମଘରକୁ ଆସୁଥିଲା—ପ୍ରକୃତରେ ଏକା ଭଲ ସୁନ୍ଦର ମାଲ—ଲୋକର ସଧବା କର ନାହାନ୍ତି ହେ, ଆମପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇଥାନ୍ତି—ନାହିଁ, ଏତେବେଳଯାଏ—! ଓଃ, ବଡ ଉତ୍ସୁକ ହେଉଛି—(ଦ୍ୱାର ଅଭିମୁଖେ) ରମା ଶଳାଠା କରୁଛି କିଏ ?—କେହିତ ଯେନ ଆସିବ—

କୁମ—(ନେପଥ୍ୟେ) ମୋତେ ଅଉ ସ୍ପର୍ଶ କର ନାହିଁ, ରମା—ମୁଁ ନିଜେ ଯାଉଛି !

ହର—ଅରେ ବାଃରେ ମୁଁ—ଏକାବେଳକେ ରାଜ—ଲଓ ମଦ୍ ନଦେଖାଇବା) (କୁମୁଦିନୀ ଓ ରମାର ପ୍ରବେଶ)

ହର—(ରମାର ଟପଲାନ୍ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ) ସୁନ୍ଦରୀ !

କୁମ—(ନୀରବ ରହିବା)

ହର—କଥା କୁହ, ସୁନ୍ଦରୀ !—ତୁମର ଅଙ୍ଗାରେ ଯେ, ଏ ମୁଁ ରଖିଛି ? ସେହି ଅଧର ସୁଧା—

କୁମ—ଏତେ କଥା ଶୁଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ନାହିଁ ।

ହର—ଆହା ! ତୁମେ ଯେ ଏପରି ଦୟା କରିବ, ମୁଁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ୍ୟ କେବେ ଭାବି ନ ଥିଲି—ଦେଖ, ତୁମକୁ ମୋ'ର—(କୁମୁଦିନୀ କାନରେ ହାତଦେବା)

ହର—ତୁମେ ଦେଖି କଥା ଶୁଣିବାକୁ ଭଲପାଅନାହିଁ—ବେଶ୍ ବେଶ୍—ଭଲକଥା—ଆଉ ଦେବେ—(ହସ୍ତଧାରଣକରିବା ଦେଖି ସୁମତୀର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ସୁମ—ସ୍ୱାମି ! ପ୍ରଭୋ ! ସ୍ପର୍ଶକରନାହିଁ—ସେ ମୋ ବନ୍ଧୁତା—ପାଖକୁ ମୋ'ର କ୍ଷମାକର, ମା ! (କୁମୁଦିନୀକୁ ଟାଣିଆଣିବା)

ହର—ତୁ ଏଠି, ହାରାମଜାଦ ? ଯା, ବାହାରିଯା ନ...

ସୁମ—ଯାଉଛି, ତାହାରି । ଆ, ମା !

ହର—ତାକୁ ନେଇଯିବାକୁ ତୁ କିଏ ? ବାହାର, ଦୂର (ପଦଘାତ)—ଆସ, ସୁନ୍ଦରୀ, (କୁମୁଦିନୀକୁ ଧାରଣ)

ସୁମ—(ଉଠି) ପ୍ରଭୋ ! ପ୍ରଭୋ ! ସ୍ପର୍ଶ କରନାହିଁ—ସେ ... ବାଧବା—ତା'ର ସ୍ପର୍ଶରେ ଯେ......

ହର—ରାମସିଂ ! ! (ରାମସିଂର ପ୍ରବେଶ)

ରାମସିଂହ—ହଜୁର !

ହର—ନିକାଲୋ ଏଠୁଁ, ହାରାମଜାଦକୁ (ରାମସିଂହ ... ଗଲାବେଳେ)

ସୁମ—କୁକୁର ! ଏତେ ସ୍ପର୍ଦ୍ଧା ତୋ'ର ! (ରାମସିଂର ହାତ ଛଡ଼ାଇଦେବା ଓ ଧୀରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ) ମା ! ସ୍ୱାମିକୁ ମୋ'ର କ୍ଷମାକର—ସେ ନିଜ ବଶରେ ନାହାନ୍ତି ବର୍ତ୍ତମାନ !

ହର—ହାରାମ୍‌ଜାଦ ! (ପଦାଘାତ ଓ ସୁମତୀର ପତନ)

—୩୩—

କୁମୁଦନୀ—ମା ! ତୁମେ କାହିଁକି ମୋ ପକାଣେ ଏତେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ସହୁଚ ? ତୁମେ ଏ ନରକପୁରରୁ ଶୀଘ୍ର ଚାଲିଯାଅ, ମା—ଆମେ ବଳ ପ୍ରକାଶ କଲେ କ'ଣ ଏମାନଙ୍କୁ ବଳିବା ?—ମୋ'ର ତ ପୋଡ଼ା କପାଳ, ପୋଡ଼ିଲାଣି ନା ଆଉ ପୋଡିବାକୁ ବାକି ଅଛି ? ସେଥିରେ ଯା' ଘଟିବାର ଘଟୁ, ତୁମ୍ଭ ସକାଶେ ମୁଁ ଆଉ ଦୁଃଖିତା ନୁହେଁ ! ରେ ପିଶାଚ ! ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ଏହି ସ୍ତ୍ରୀର ମାଂସଖଣ୍ଡ ପ୍ରତି ମୋ'ର ଆଶା ଥାଏ, ତେବେ ଦେବୀଙ୍କ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ତ୍ୟାଗ କର—ତୁ ବୁଝିପାରୁ ନାହିଁ, ନରାଧମ—ତୁ—

କୁମ—(ସାମାନ୍ୟ ଉତ୍ଥାନ ପୂର୍ବକ ବାଧା ଦେଇ) ମୋ ସମ୍ମୁଖରେ ମୋ'ର ସ୍ୱାମିକୁ ଗାଳିଦେ'ନା, ମା ! ମୋର କୌଣସି କଷ୍ଟ ହେଉ ନାହିଁ—ଆହା ! ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ରେ ଯଦି ବାଜିଥାଏ (ହରିହରର ଗୋଡ଼ ଆଉଁସିବାକୁ ଯାଇ ପୁଣି ଗୋଇଠା ଖାଇ ପଡ଼ିବା ଓ ମୁଣ୍ଡ ତଳେ ଛେଚି ହୋଇ ଯିବାରୁ ରକ୍ତ ବାହାରିବା)

କୁମ—ଦେବ ! ଦେବ ! —କ'ଣ କଲୁ ତୁ, ନରାଧମ— ?

ହରି—ଠିକ୍ ହୋଇଛି !—ଆସ, ସୁନ୍ଦରି—(ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବାକୁ ଆଗେଇଲେ ଗୋଡ଼ ଖସିଯାଇ ପଡିଯିବା ଓ ସମ୍ମୁଖସ୍ଥ ବୋତଲ ପଡ଼ି ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ କାଚ ଖଣ୍ଡରେ କପାଳ କଟିଯାଇ ରକ୍ତ ବାହାରିବା) ଉଃ—
(ଅଜ୍ଞାନ ହେବା)

କୁମ—(ଉଠି) କଣ ହେଲା ? କଣ ହେଲା ?—ଉଃ—ସ୍ୱାମି !—କେଉଁଠା !— କୁମ ! କୁମ ! ରକ୍ତ ଯେ ବାହାରୁଛି—କିପରି ବନ୍ଦ ହେବ ? (ନିଜ କୋଳରେ ମୁଣ୍ଡ ଥୋଇ ଚିପିଧରିବା)

କୁମ—ଏଛି ଦୃଶ୍ୟ ! (ବାହାରିଗଲେ)

ସୁମ—(ନଜ ଲୁଗାକାନରେ ରକ୍ତ ପୋଛୁ ପୋଛୁ) ତୁ ତ ଶଙ୍କାଗ୍ରାକରୁ, କୁହ ! ଉପାସ୍ତ କଣ ? ଶୀଘ୍ର ପ୍ରତକାର କର, ଯେଉଁଥରେ ଏ ରକ୍ତସ୍ରାବ ବନ୍ଦ ହେବ—(କୁମ ଭତରକୁ ଯିବା) ଛି, ପ୍ରଭୁ, ନଜ ଗୁଣରୁ ସିନା ଏତେ କଷ୍ଟ ହେଉଛ ! ଯା' ତ କରୁଥିଲ—ଗୋଟାଏ ବିଧବା ଉପରେ ଭଲ ବାଢ଼ିଁ କ ମନ ବଳା, ଲ—ତୁମେ ଜାଣ ନାହିଁ, ସ୍ୱାମି, ବିଧବାର ନିଃଶ୍ୱାସରେ ଗରଳ !—ଦେହରେ ଦାବାନଳ ! !

କୁମ—(ପ୍ରବେଶ ପୂର୍ବକ କନାପୋଡ଼ା ବାନ୍ଧବାକୁ ଯିବା)

ସୁମ—ନା, ମା ! ତୁ ସ୍ପର୍ଶକର ନାହିଁ --ମୋତେ ଦେ, କହ ଦେ, କଣ କରିବାକୁ ହେବ ?

କୁମ—ଏଇତକ କରି ବାନ୍ଧଦଅ—ଆହା ! ତୁମ କପାଳରୁ ଯେ ରକ୍ତ ବାହାରୁଛ !

ସୁମ—ବାହାରୁ—କଛି ଭୟ ନାହିଁ, ମା—ମୋତେ ଦର୍ଶମାତ୍ର ସ୍ପର୍ଶ କର ନାହିଁ—ସ୍ୱାମିଙ୍କ ମସ୍ତକ ଯେ ମୋ' କୋଳରେ ରହୁଛ !

କୁମ—(ସ୍ୱଗତ) ଏତେ ଗର୍ବିତ ଏ ବିଧବାର ପ୍ରାଣ !

ସୁମ—(ବାନ୍ଧ, ବାନ୍ଧୁ) ମା ! ମୋ'ର ଏହ ପାଗଳ ସ୍ୱାମୀ ଉପରେ ଅଭି ନିଶ୍ୱାସ ପକା ନାହିଁ, ମା ! ଗୁରୁ ଦଣ୍ଡ ହୋଇଛ—ତାଙ୍କୁ କ୍ଷମାକର ମା—ମୁଁ କ୍ଷମାଭିକ୍ଷା—

କୁମ—ମା, ମା—ତୁମେ ଯେ ମୋ'ର ମା—ଅଧମା କନ୍ୟାର ପ୍ରଣାମ ଗ୍ରହଣ କର, ମା—ତାକୁ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ସ୍ଥାନ ଦଅ, ମା !

(ଅନ୍ତର୍ହିତ ହେବା)

ସୁମ—ବାସ୍ତବକ୍ ତୁ କ୍ଷମା କରିଚ୍, କୁମ ? (ଯୁକ୍ତକରେ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱକୁ ଚାହିଁ) ହେ ଈଶ୍ୱର ! ଜନ୍ମଜନ୍ମାନ୍ତର ସ୍ୱାମୀ ସଁ ପଦ କରୁ ପୁଣ୍ୟସଞ୍ଚ୍

କରିଥାଏଁ ଆଜ ତା'ର ସେଇ ସ୍ମୃତି ମୋତେ ସବୁ କଷ୍ଟ ଭୁଲିଯିବାକୁ ଦେଉଛି—ତାହାହେଲେ ଏଇକ୍ଷଣି ମୋର ଆଶା ପାଦପଦ୍ମେ, ସ୍ୱର୍ଗେ, ଜନ୍ମ ଜନ୍ମ (କୁମକୁ ଦେଖାଇ) ଏ ଅଭାଗିନୀ ପତି ସୁହାଗିନୀ ହୋଇ ଜନ୍ମ ହେଉଥା'ଉ (ସେହିପରି ସ୍ୱର୍ଗକୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା)

କୁମ—ମା ! ମା । —ଓଃ, କି ପତିଭକ୍ତି ! କି ପତିପ୍ରେମ !

(ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟେ ଚାହିଁ ରହିବା)

(ଧୀରେ ଧୀରେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନକା ପତନ ଓ ହିନ୍ଦୁ ସଧବାମାନଙ୍କର ଗୀତଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ)

ହିନ୍ଦୁ ସଧବାଗଣ—

(ଗୀତ)

ପତି ମୋର ! ପତି ମୋର ! ପତି ମୋର !
ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସର୍ବ— ତୁମ୍ଭେ ମୋର ଗର୍ବ—
ତୁମ୍ଭେ ମୋର ସର୍ବ ।
ଯେ ଯା' କନ୍ତୁ, ଯେ ଯା' ଭାବୁ, ତୁମ୍ଭେ ମୋ'ର ଦେବତା—
ନୈଶାକାଶେ ଚନ୍ଦ୍ରମା—ଦିବସର ସବିତା—
ଆହା କି ଆନନ୍ଦ ଯେସନେ ମକରନ୍ଦ—
ହେରିଲେ ଯେତେ ଭବ— ମୁଖପଦ୍ମ ଦିବ୍ୟ—
ଆହେ ମୋର ଦେବ ।

ଷଷ୍ଠମ ଦୃଶ୍ୟ । ❊

(ପ୍ରାଙ୍ଗଣ)

(କଳସିହସ୍ତେ ଦାମିନୀର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ଦାମିନୀ—ନାଚିଗଲା—ମାନଗଲା—ମନ୍ଦ୍ରଗଲା—ଏ ଦେଖ । କଣ ଜଳେଇ ପୋଡ଼େଇ ମାରିବାକୁ ଅସିଥିଲା—ନିଜେ ମଲା, ଆମକୁ ମଜାଇଲା—କେ କହୁଛ, "ଯୌବନର ଭରାନଦୀ—ସେଥିକି କେତେ ସମ୍ଭାଳି ରହିବ !"—କେ କହୁଛ "ଜମିଦାରଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆ... ଥିଲା ନା !"—କେ କହୁଛି "ମା ବାପ ଜାଣିକରି ଏ କାମ ହୋଇଛି ।" "ଗିରିନ ବାବୁଙ୍କର ଏତେ ଦୌଡ଼ ଧାପଡ଼ କାହିଁକି—ମୁଁ ଟୋକାଟା ବାହାହୋଇ ନାହିଁ—ମା ବାପ କ'ଣ ଆଖି ବୁଜିଥାନ୍ତି" କାହା ମୁହଁରେ ହାତ ଦେବ ଲୋ ମା—ଏଥିରେ କଣ ଆଉ ହୋଇ ନାହିଁ ? ତୁ ଭୂଆସୁଣୀଟା—ତେଇଁରେ ବଥବା—ଏତେ ... କରିବା ଦରକାର ? କା'କୁ କହିବ ଲୋ ମା—ଓସ ସତ୍ୟାନାଶିଆ ... ଫଳରୁ ହୋଇ ବୁଲିଲା—ଏଇଟାକୁ ବି ସେମିତ ଫଳ ଦିଅ—ବାରପଣାକୁ ମନାକରୁଛି—ଯେତେହେଲେ ଭୂଆସୁଣୀଟା—ଘାଲ ... କଅନାହିଁ—ଏକେ ଟୋକା ମନ—...କିଛି ନ ହେଲେ ... ! ଗୁଣମଣି ଆମର କହୁଲେ କ'ଣ "ମୋର କୁମ ସେମିତ ... କୋଣରେ ଖାଲି ବସି ରହିଲେ, ତାର ସେହି କଥା ମନ୍ ମ ..., କାହାରେ ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କର ସେବା କରି ବୁଲିଲେ, ... । ରହିବ, ଲୋକଙ୍କର ବି ଉପକାର ହେବ" ! ଏବେ ଦେଖ ...—

ବାଧ ଯେ ଯିବାକୁ ବସିଲା, ତା'ର ଉପାୟ କ'ଣ ରହିଲା ? କମ କଣ ଆଉ ବାହା ହେଉଚ ? ସେମାନେ ଯଦ ଶୁଣନ୍ତି ଏ କଥା, ସମ୍ବନ୍ଧ ଆଉ କରିବାକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ନା ? କେତେ ନାହିଁ ନାହିଁରେ ତ ରାଜି କରାଇଥିଲି ! ଆଲୋ ରାଣ୍ଡି, ପୋଡ଼ା କପାଳ, କାହିଁକି ତୋତେ ଅନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳରେ ଲୁଣ ଦିଆଇ ନମାର ପକାଇଲି—ପାପ ଯାଇଥାନ୍ତା ଦିନା !

(କମଳାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

କମଳାଙ୍କ—ବୋଉ ! ଅପା କାହିଁ ଏତେବେଳଯାଏ ତ ଆସିଲା ? ଯାଏଁ, ପୁଣି ଦେଖେଁ । (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦାମିନୀ—ଆସିବ କେମିତ ? ନାକ ମାଡୁଛୁ ପରା—ବାପ ଯାଉଛନ୍ତି ପୁଣି ସଙ୍ଖୋଳିବାକୁ ଆଉ ହାରମ୍‌ବାଦ—ଗୁଷ୍ଠି ଶ୍ରୀମୁଠାରେ ... ଥିବାରୁ ଚଲୁ ଯଦ ଛଡ଼ାଇ ନଦେଇଚ – କୁଅ ବଉଡ଼ରେ ଏଥର ... କୋଣରେ ପକାଇ ଦେଇଥିବ ଯେ—ଆଉ ଖସିବ ନା, ... ଦ । ନା ଗେରସ୍ତ ଘରେ ଏ ସବୁ କିଛୁ ଭଲକଥା ନୁହେଁ, ... ପାଠ୍ୟାବାପିଆକୁ ବ ଆଜି ସିଧା କର ଦେଉଛୁ—ରୋଜଗାରରତ ନାଁ ...—ଖାଲି ଉପକାର କର ବୁଲି ହଉଛୁ—ମଲି ମୋର ସାଧୁ ... ଅଛେ ! ସାଧ ଯଦ ହେବୁ, ବଣକୁ ଯାଉନାହୁଁ । ବଣରେ ସାଧୁମାନେତ ... ଦେଇ ବସଇଥା ଭଲ ରୋଜଗାର କରନ୍ତି—(କାନ୍ଦ) ମୁଁ ... କେମିତ କଣ ସଂସାର ଚଳାଉଛି, ଥରେ ଭଲା ବୁଝିନ୍ତା ।

ଯେମିତ ହାତରେତ ବର୍ଣ୍ଣି ବସି ଗଲାଣି—... କୁଟି ଗୋଡ଼ ... ତ ... ଦେଓର ହୋଇ ଗଲାଣି—ଦଖତେ ଉପାସରେ ବ ଦନ ... ଏ—ତେବେ ତ ମୋର କଷ୍ଟ ନ ଥାଏ ପରା—ଏ ହୋଇଥାଉ

କପାଳ ପୋଡ଼ିଯିବା ପାଇଁ ଜାଣିଲି ସିନା, କଷ୍ଟ କଣ—ତା' ବି ସହୁଥିଲି—ଭଲୁ, ପୋଡ଼ା କପାଳ ପୁଣି ଏମିତି—ଯଉଁ ନନାକୁ ମୁଁ ସବୁଦିନେ ଛନ୍ଦିଧରିଥାଏଟି ସେହି ନନାଙ୍କର ପଗ ଭୁଡ଼ି, ପଡ଼ ଗଡ଼ିଗଲାଣି । ନା, ଆଉ ସହି ହେବନାହିଁ ଯାଉଛି, ପୋଖରି, ପୋଖରିରେ, ବେକରେ ମାଠିଆ ବାନ୍ଧି···—ନୂ, କମ ମୋର—ତା'ରି କି ଦଶା ହେବ ?—ମୁଁ କଇଁ ଥାଉଁ ?, ତାକୁ ହାତକୁ ଦି'ହାତ କରି ନ ଦେଇଗଲେ, ଛତର କ'ଣ ବୁଝିବ ?– କାହିଁ ଏତେବେଳଯାଏ ତ ଟୋକାଟାର ଦେଖାନାହିଁ ? ଲୁଆଟେ···—ଏହି ତ ଗିରି —

(ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ସନ୍ତୋଷେ ପ୍ରବେଶ)

ଗିରି—ମାଉସି ! ଏ କଥା କଣ ସତ ? ଆଜି ଦସ୍ତୁସ୍ତୁ ହରିହର ମୁଣ୍ଡରେ ବାଡ଼ି ଉଡ଼ିଲାଣି !—ମଉସା କାହିଁ ?—ମୁଁ ବାହାରିଲି ଏହିକ୍ଷଣି ପୁଲିସକୁ – ଯଦି ଲମ୍ପଟି ମାତାଳକୁ ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଜେଲ୍ ନ ଦିଆଇଛି, ତେବେ ମୋ'ର ନାମ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ନହେଁ । ମୁଁ ତ ଗୁମାସ୍ତାମାନଙ୍କୁ ଦରିଦ୍ରେଇ ଆସିଲିଣି –ଜଲଦି ତମସୁକ ବାହାର କରି, ନାଲିସ ଦାଏର କରିବାକୁ–ପାଟଣି ? ସବୁ ନିଲାମ କରାଇ, ତାର ଘରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଗଛତଳେ ଯୋଖାଡ଼ି ଠିଆ ନ କରାଇଛି ଯଦି···! (ସ୍ୱଗତ) ମୋର ଭ୍ରମ ପଡ଼ି—

ଦାମିନୀ—ଆରେ ସେ ଟୋକା କାହିଁ ?

ଗିରି—କାହିଁକି ? ସେ କ'ଣ ଆସି ନାହିଁ ?

ଦାମି—ନାହିଁ ତ –·

ଗିର—ଏତେବେଳଯାଏ ତେବେ— ···ମୁଁ ତ ଘରୁ ଧାଇଁ ଆସୁଛି—ଦେଖୁଁ, ଦେଖେଁ···(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ ହେବାକାଳେ ଜଗମୋହନର ପ୍ରବେଶ)

ଜଗ—ଚୁପ, ଚୁପ୍— ତୁମେମାନେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନାହିଁ—ରାଣୀ ମା କାହି କାଟି ଏକାବେଳକେ ଉଠିଲେ—ଏହି ନକେ ସବାଗରେ ଧାଇଁ ଆସୁଛନ୍ତି !

ବାମି— ସ(ନ୍ତୋଷେ)—କଣ ସ ମୂର୍ଛା ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ?

ଗିର—(ଘଣ୍ଟାସହିତ) ଟା ଙରର କେହ ମୋର ସହ ହେବନାହିଁ···—ଦେଖୁଁ, ମୋର କୃଷ (ଜବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଅନନ୍ତର ରାଣୀମାର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ଶୁମ—(ହାତ ଯୋଡ଼ିକରି ମା ! କନ୍ୟା ଦୋଷ କଲେ ମା ଏ ମା କରିବା ଉଚିତ ନୁ

ବାମି—(କଣ୍ଠ ସ୍ୱରେ !—

ଶୁମ—(କାନ୍ଦିବା)

ଜଗ—ଆପଣ ସ୍ଥିର ହେ —ଯା ଘଟିବାର ତ ଘଟି ଗଲାଣି—ମୁଁ ମନା କରୁଛି— ଆପଣ କାହିଁ ଏ କଷ୍ଟ କଲେ ଭଲ—ଦେହରେ ଜର ରହିଛି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖିଲେ— ଣ କମମାକୁ ବୁଝାଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତି—ଡକାଇଥିଲେ ତ ତେ । ସମସ୍ତେ ଯାଇ ଶୀଘ୍ରମୁହେ ହାଜର ହୋଇଥାନ୍ତୁ— ତୁମେତ, ଏ ତୁମରି ସବାତେଡ—

ବାମି—(ଆମ୍ଭ ପର ଙ୍କ ସାନ୍ତ୍ୱନାର ସ୍ୱରେ) ମା ! ଆପଣ ଜାଣନ୍ତୁ ନାହିଁ— ଆମ ମନ ଏହି କଷ୍ଟ ନାହିଁ !

ସୁମ— ଠିକ୍ କହୁଛତ ? ଏ ମନର କଥାତ ? ମୁଁ ହାତ ଯନ୍ତ୍ରଣା— ଚୋଡ଼—

ଜଗ ଓ ଦାମି—ଛି, ଛି, ମା !— ତୁମେ ଅମର ମୂନତ—...

ସୁମ—ଓଃ, ମୁଁ ଯେ ଠିଆହୋଇ ପାରୁନାହିଁ—ମୋର ... ଧ୍ୟୂନ—ଲୁମ କାହିଁ— ଆଉଥରେ ତାକୁ ଯମା—

ଦାମି—ଲୁମ କ'ଣ ତୁମମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଆସିନାହିଁ ମନେକଲ, ସେ ସବାଟେରେ ଅଛି—ନାକରେ ଆସୁନାହିଁ—

ସୁମ—ଏ କଣ କହୁଚ '—ଲୁମ ଆସି ନାହିଁ ?—ତାହାତ ... ସଖୀଙ୍କ ସ୍ୱଧୀ ସଙ୍ଗେ—(ସ୍ୱଧୀର ପ୍ରବେଶ) (ସ୍ୱଗତେ) ... ! ଏତେବେଳଯାଏ କେଉଁଠି ଥିଲୁକ ସୋତ୍ରାମୁହିଁ ! ... ... ଦେଲଣି ' ଲୁମ—

ସ୍ୱଧୀ—(କାନ୍ଦି) ମୁଁ କଣ କଣବ ... ମା—ମୋତେ କ... ସେ — ଆ, ... — ମୋର ଜଣେ ସଙ୍ଗୀଙ୍କଣୀ ଅ...ଡାର ଅଛି ... ଚେଷ୍ଟନ୍‌କୁ ଯିବା —

ସୁମ—ତା' ପରେ— ତା' ପର—

ସ୍ୱଧୀ —ଚେଷ୍ଟନକୁ ତ ଗଲୁ— ଯାଇନ ... ମୋ ... ... ଦେଖିଗଲା— ଏଲକାଡ଼ ... ଆସି, ସେ ହାତରେ ... ଦେଇ ... ତାକୁ, ସେଥିରେତ ଚଢ଼ି ଚଲ୍— କହୁଗଲ, ... ଦେଉ — ଏହୁତ ତାଙ୍କୁ ବାଟରେ ଦେଇ ଆସୁଛୁ ... ଆଉ ଖଣ୍ଡେ ... (ଉଠି ଜଗମୋହନକୁ ଦେବା ଓ ଜଗମୋହନ ମନେ ମନେ ...

ଦାମି—ହିଥ ମୋର କେଉଁଆଡେ ଗଲା ଲୋ ! (ପତନ)

ସୁମ—ଟିକେ କରିବାକୁ ସଙ୍କା ପାଇଲା କେଉଁଠୁଁ ?

ସଖୀ—କେଜାଣି ଲୋ, ମା—ସେମିତେ ବସିଗଲା, ଭେଁ କରି ଏଠା ଛାଡ଼ିଦେଲା ?

ସୁମ—କେଉଁଆଡେ ଗଲା ଲୋ ?—କ'ଣ ଲେଖିଛୁ କି ? ତୁମ ଆଖି ରେ—

ଜଗ—(ଲୁହ ପୋଛିଦେଇ) ନା, ଲେଖୁ ନାହିଁ—

ସୁମ—କ'ଣ ଲେଖିଛ ପଢ଼—ପଢ଼—?

ଜଗ—ହଁ, ପଢ଼ି ଶୁଣାଇବା ଉଚିତ (ଆତ୍ମସମ୍ବରଣ କରି)

ପୂଜ୍ୟପାଦ ପିତୃଦେବ !

ମୋର ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ପ୍ରଣିପାତ ଜାଣିବ, ମାତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଇଦେବ ! ଭଉଣୀକୁ ମୋର କୋଟିଏ ଆଶୀର୍ବାଦ ଜଣାଇଦେବ । ମୁଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସକାଶେ ଦେଶତ୍ୟାଗିନୀ ହେଲି—ମନେ କରବ, ମୁଁ ମନେ-ଯାଇଛି ଯଦି ଏଠାକୁ ମତନ କରିବାକୁ କଷ୍ଟ ହୁଏ,—କଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ କି—କଳଙ୍କ ଦୂର ହୋଇଯିବା ଭଲ ନୁହେଁ କି ?—ତେବେ ମନେ କରବ, ମୁଁ ପଞ୍ଚସଙ୍ଗେ ଅଛି—ବିଦାୟ—

ତୁମ୍ଭର କଳଙ୍କିନୀ

କନ୍ୟା

କୁମୁଦିନୀ ।"

ଦାମିନୀ—ନାହିଁ ? (ଉନ୍ମାଦ ପ୍ରାୟ ଉଠି) ଏହି—ଏହି କୁମ ମୋର !···—ନାହିଁ ଲୋ ? (ପୁଣି ପଡ଼ିଯିବା)

ସୁମତି—(ଧଇପକାଇ) ଓଃ, ଏ କଷ୍ଟର କାରଣ ସିନା ମୋ ପୋଡ଼ାକପାଳ ! ଜଗମୋହନ ବାବୁ, ଅସିଲ, ଷ୍ଟେଶନକୁ ଯିବା—ଦେଖିବା ଯଦି କୌଣସି ସନ୍ଧାନ କରାଯାଇପାରେ !—ଯାଅ ! ତୁ ଏଠି ରହ—

ଜଗ—ଆପଣଙ୍କର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ, ଆପଣ ଘରକୁ ଫେରି-ଯାଆନ୍ତୁ—ମୁଁ ଖବର ନେଉଛି—ଯା' ଖବର ମିଳିବ, ଆପଣଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଆସିବି ।

ସୁମ—ନା, ନା, ଜଗମୋହନ ବାବୁ, ମୋର ସବାରୀ ଅଛି—ଆସନ୍ତୁ—ଆଉ ବିଳମ୍ବ—

ଦାମିନୀ—(ଉଠି ବସି) ମୋତେ କ'ଣ ନେବ ନାହିଁ ?—ମୋ କୁମ ପାଖକୁ ମୋତେ ନେବ ନାହିଁ ? ମନାକର ନାହିଁ—ମନାକର ନାହିଁ । !
(ସୁମତୀର ହାତ ଧରିବା)

ଜଗ—ଆଃ—

ସୁମ—ସେ ବି ଯିବନ୍ତୁ—ଏତେବେଳେ ଦାଆଁଦେବା ଉଚିତ କି ?—ଏ ଯେ ମା'ର ପ୍ରାଣ !

ଦାମିନୀ—କୁମରେ ! (ପତନୋନ୍ମୁଖୀ)

ସୁମ—ଆସ, ମା (କୁଣ୍ଢାଇ ଧରି, ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(କମଳାଙ୍କର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

କୁମ—ବଉ ! ବଜ ! ତୁମେମାନେ କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛ ?

ସୁମ—ଆମେ ଆସୁଛୁ, ମା ! ତୁ ରାଧୀପାଖେ ଥା ।

କମ—ନା, ନା, ମୁଁ ଯିବି ।

ବୃନ୍ଦ—ଆଚ୍ଛା ରଖ, ତାକୁ ଆମ ଡିଆସକୁ ନେଇଯା—ଜଳଖିଆ ଦେବୁ—କୁହାଇ ଦେବୁ ।   (ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଗାଧୀ—(ସ୍ୱଗତ) ସ୍ୱାଙ୍କୁ ପୁଣି ମୋ'ର ଏତେ ସଖାଲୁ ସମାଳଦ ଜଏ ଲୋ ? (ଦୂରକାଦେଶ୍ୟ) ଆ, ଯୋକ—ମା ଲୋ, ଗୋଟାଏ ନାଃ ଲାଗନ୍ତି ! (ମୁହଁ ମୋଡ଼ିଦେଇ, କମକୁ ଝିଙ୍କିନେଇ, ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(କୋଡ଼ଦୃଶ୍ୟ—ରସ୍ତା)

ଗିଣ—(ଚଠି ପଢୁ ପ୍ରବେଶ) "ହେ ଦେବ ଯଦ ପିଶାଚ ହୁଏ, ତୁମେ ଆହୁର ଅଧିକ—ହରହର ମୋର ମାଂସଖଣ୍ଡ ମାତ୍ର କଳୁଷିତ କରିବାକୁ ବସିଥିଲା—କିନ୍ତୁ ତୁମେ ମୋ'ର ହୃଦୟକୁ—ମୋର ଆତ୍ମାକୁ, କଳୁଷିତ କରିବାକୁ ବସିଥିଲ । ହିନ୍ଦୁରମଣୀ ଦେହଠାରୁ ଆତ୍ମାକୁ ଅଧିକ ଜ୍ଞାନକରେ । ହରହର ପର ସମସ୍ତେ ଏ ଗ୍ରାମରର ହୋଇଥିଲେ, ମୋର ଆଦୌ ଭୟ ନ ଥିଲା, ମାତ୍ର ତୁମପରି ଜଣକୁ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ମୃତ୍ୟୁଠାରୁ ଅଧିକ ଭୟ"—କ'ଣ ଯେ ଲେଖିଚ ?   (ପଢ଼ି) "ତୁମେ ମନେ ମନେ ନିଜକୁ ଏତେ ଚତୁର ଓ ମହତ୍ ଜ୍ଞାନ କରୁଛ, କିନ୍ତୁ ସବୁ ଦେଖିଲ, ତୁମପରି ନରାଧମ ଏ ସଂସାରରେ ଅନ୍ୟ କିଏ ଅଛି ?—ଯେଉଁ ପ୍ରେମର ତୁମ୍ଭେ ଗର୍ବ କରୁଚ, ଆଉ କହୁଚ—'ଏତେ ଚେଷ୍ଟାକଲି, ଭୁଲିପାରିଲି ନାହିଁ—ସେ କି ଭୁଲିବାର—ବିବାହ ମଧ କଲି ନାହିଁ'—କିନ୍ତୁ କହିବାକୁ ଦେଖିଲ, ସେଥି ସକାଶେ ତୁମ୍ଭେ କେତେଦୂର ନୀଚ ପଦକୁ

ଅବତରଣ କରନ୍ତ ନାହିଁ ? ଯେଉଁ ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ନିଃଶ୍ୱ ମନରେ ଭାବିଲ, 'ନରକକୁ ଯଦି ଯିବାକୁ ହୁଏ, ତଥାପି ମୁଁ ଲୁଣ୍ଠିବ ' ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତେ ମୁଁ ସମସ୍ତ ରହସ୍ୟ ଭେଦ କରି ପାରିଛି—ମୋ ସମସ୍ତ ସନ୍ଦେହ ଦୂର ହୋଇ ଯାଇଛି—ତୁହି ମୋ'ର ସର୍ବନାଶକାରୀ—ତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ—ନା, ନା, ଉଭୟ ପରିବାରର ! ଆହୁରି ମୋ' ନାମରେ ବେନାମି ପଡ଼ିବା—ସ୍ୱାମିଙ୍କ ମନରେ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧେ ମନ୍ଦ ଧାରଣା ଜନ୍ମାଇ ଦେବା—ସବୁ ତୋ'ର କାର୍ଯ୍ୟ"—(କମ୍ପିତ ସ୍ୱରରେ) ଏଁ, ଏଁ, ଏ' କଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ?—(ପୁନର୍ବାର ପଢ଼ି) "ସ୍ୱାମିର ପ୍ରାଣବଧ ମଧ୍ୟ ତୁହି କରିଛୁ (ମୁଖ ବିବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ଓ ହଠାତ୍ ମସ୍ତକରେ କଣ୍ଟକାଘାତର ଯାତନା ଅନୁଭବ କରିବା—କ୍ଷଣକପରେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ନେଇ ପୁଣି ପଢ଼ିବା) "ଯଦି ବା ଦୈବ କ୍ରମେ ଏହା ଘଟିଥାଏ—ବଞ୍ଚିଥିଲେ କାଲି ତୋ' ହାତରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରାଣ ଯାଇଥାନ୍ତା" (ରହସ୍ୟ ବୁଝି ନ ପାରି ଚିନ୍ତା କରିବା) (ପୁଣି ପଢିବା) "ତୁହି ନରହନ୍ତା !—ତୁହି ସଇତାନ !—ଆଉ କିନ୍ତୁ,—ତୋ'ର ଯୋଗ୍ୟନାମ ମୁଁ ଖୋଜି ପାଉ ନାହିଁ !—କି ନାମରେ ମୁଁ ଅଭିହିତ କରିବି ତୋତେ !—ରେ ନରାଧମ ! ରେ ନରପିଶାଚ ! ଯଦି ବଞ୍ଚିବାର ଆଶାଥାଏ—ଶାନ୍ତି ପାଇବାର ଆଶାଥାଏ,—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କର ! ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କର !" (ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ହସ୍ତ କମ୍ପିତ ହେବା—ପତ୍ର ବିଚ୍ୟୁତ ହେବା—ମୁଖରେ ଗୋଟାଏ ଆତଙ୍କଭାବ ଜାଗ୍ରତ ହେବା)

(ଯବନିକା)

ଦ୍ୱିତୀୟ—ଅଙ୍କ ।

* ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ । *

(କକ୍ଷ)

(ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଗୋଟାଏ ଚୌକି ଉପରେ ବସିଥିବା)

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—"ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ" ! ...ମୁ...ମା ଲେଖିଛି, "ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କର" —ମୋ'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ! କି ପ୍ରାୟ... ... ? ଓଃ, ମୁଁ ଯେ ପାଗଳ ... ଗଲିଣି—ବଦ୍ଧ ପାଗଳ ମୁଁ ...ଯାକାରୀ ?—ପ୍ରକୃତରେ ମୁହିଁ ...ଯାକାରୀ—ମୁହିଁ ଚୋର ... ... ଦୁଇଟି କୂଳ ଉଜ୍ଜଳ ...! —ଆଜି ହରଣହର ... ...'ର ଲଳନା—ତା'ର ... ... ମୁହିଁ ! ପୁଣି, ମୁଁ ଏତେ ... ... ଏତେ ନୈତିକ ହୋଇ, ... ଜୀବନ ଅଶାନ୍ତିମୟ କ... ... କାରଣ ମୁହିଁ !—ଛି ...ରେ ଭୃତ୍ୟ ମୋ'ର ନ... ... ହୋଇଥିଲୁ !—ଛି ...ରେ ତୋରେ ଭଲ ପାଇ... ...ଇଥିଲେ କ'ଣ... (... ...ଟିକ୍ ଲେଖିଛୁ "ପ୍ରା... ... କେବେ ନିମ୍ନଗାମୀ ...ନାହିଁ—ମହତ୍ କରେ ... ! ମୁଁ କ'ଣ ମହତ୍ ... ଜଳନାହିଁ ? ନରହନ୍ତା ... ... କାହିଁକି ?— ...ଶାନ୍ତି ହେବାର କାରଣ କ'ଣ ... ନାମିଦେବା ?—

ମୁଁର ନଜେ ଛଟ୍ଟ ଦେଇ ନଥିଲ—(ବହୁ; ତେବେ, ଯେ ଦେଇ, ତା'ର ସନ୍ଧାନ ନ ନେଲ କାହିଁକି ?—ଧାରଭ ନଦେଲ କାହିଁକି ?—ନରହର ବେନାମି ସମ୍ବନ୍ଧେ ମୋତେ ବାର ବାର ପତ୍ର ଲେଖିଲେ ମଧ୍ୟ, ମୁଁ ସେ ବିଷୟରେ ନୀରବ ରହିବାର କାରଣ ?—ଗୋଟାଏ ଇଉରେସିଆନ ସଙ୍ଗେ ତାର ଘନିଷ୍ଠତା,—ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟରେ ଆସକ୍ତ.—ସେଥିରୁ ନିବୃତ୍ତ କରିବା ଦୂରେଥାଉ,—ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁହୋଇ ସେଥିରେ ଉତ୍ସାହ ଦେବାର କାରଣ ? ଶେଷେ ପୁଣି ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ଆସିବା—ଯଦି ସେ ସ୍ୱପତ୍ନୀକୁ ନ ନେବା ଅଭିପ୍ରାୟରେ ଏପରି ଛଳନା କରିଥାଏ—ଅସମ୍ଭବ କ'ଣ ?—ସୁତରାଂ ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବାଦ ଜାଣିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ନକଲ କାହିଁକି ? ବରଂ ଯେତେବେଳେ ମୃତ୍ୟୁ ସମ୍ବାଦ ପାଇଲି,—ହୃଦୟ ମୋର କି ଗୋଟାଏ ପୈଶାଚିକ ଆନନ୍ଦରେ ନାଚି ଉଠିଲା ! କାହିଁକି ? କୁମୁଦିନୀ ଠିକ୍ ଲେଖିଛ—ମୁହିଁ ହତ୍ୟାକାରୀ ! ମୁହିଁ ପିଶାଚ ! ଓଃ, କି ପାପୀ ମୁଁ ! ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ! (ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିବା)

(ଜଗମୋହନର ପ୍ରବେଶ)

ଜଗ—ଏପରି ଅସ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଉଛ କାହିଁକି, ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ? ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ନ ଶୋଇଲେ, ରୋଗଟା ଟାଳି ବଢ଼ିବ ପରା । ସବୁଆଡ଼େତ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରାହୋଇଛି—ଦେଖା ଯାଉନା—ମନଃକଷ୍ଟରେ କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଯାଇଛି—କିଛିଦିନ ଗଲେ ଚଳେ ଫେରି ଆସିବ ନାହିଁ କି ଜଜେ ?

ଗିରି—କ'ଣ କହୁଛ, 'ଫେରି ଆସିବ'—ନା—ନା—ସେ ଆସିବ ନାହିଁ—ଆସିବା ମଧ୍ୟ ଉଚିତ ନୁହେଁ !

ଜଗ—ତୁମେ ଏପରି ଉନ୍ମାଦ ହେଲେ ଚଳିବ ନା ?

(ହାତଦ୍ଵୁଲାଇ)

ଗିରି – ନା, ନା, ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶ କରନା—ତୁମ୍ଭେ ପିତାହୋଇ, ମୋତେ ସ୍ପର୍ଶକରୁଛ ? ପାପିକୁ ? – ନରହନ୍ତାକୁ ?

ଜଗ—କ'ଣ ଗୁଡ଼ାଏ ବକୁଛ, ଗିରୀନ୍ଦ୍ର !

ଗିରି—(ଆତ୍ମସମ୍ବରଣ କରି) ନା, ନା, କିଛି ନୁହେଁ—ମୁଁ ନିଶାଉଛି !

ଜଗ—ଶୁଅ—ଶୁଅ ବାବା—

ଗିରି—(ଚିତ୍ରକୁ ଚାହିଁ) ସେ କିଏ ?—ସେ ରମଣୀମୂର୍ତ୍ତି କିଏ ?

ପ୍ରେମ—(ଉଠି କହିବା)

ଜଗ— ନା, ନା – ରାଣୀମା ଆସିଛନ୍ତି—

ଗିରି—ରାଣୀମା—ରାଣୀମା—(ଉଠାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା)

ଜଗ—ନା, ନା, ତୁମେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଶୁଅ - ସେ ଆଉବେଳେ—

ଗିରି—ତୁମେ ସାକ୍ଷାତ୍ ଦେବୀ, ମା ! ତୁମ ଲେଖିତ—'ଆଦର୍ଶ ଦେଖିବାକୁ ଯଦି ଚାହଁ—ରାଣୀମାଙ୍କୁ ଦର୍ଶନ କର—ତାଙ୍କୁ ଅନୁକରଣ କର—ତାଙ୍କର ଧୈର୍ଯ୍ୟ—ତାଙ୍କର ଭକ୍ତି—ତାଙ୍କର ପ୍ରେମ',···—

ଜଗ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର···—

ଗିରି—ମା ! ମା ! ତୁମ୍ଭର ଜୀର୍ଣ୍ଣ କାହାଣୀ ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି—ତୁମେ ସାକ୍ଷାତ ଜଗଦ୍ଧାତ୍ରୀ—ତୁମ୍ଭର ପଦ ଧୂଳିଦେଇ, ଏ ପାପୀକୁ ଉଦ୍ଧାର କର, ମା—

(ଚକ୍ଷୁ ମାଡ଼ିଦେଇ ମୁଣ୍ଡରେ ଦେବା)

(ରାଣୀମାର ପ୍ରବେଶ)

(ରାଣୀମା ଇଙ୍ଗିତରେ ଶୋଇବାକୁ କହିବା)

ସନ୍ତାନଠାରେ ପୁଣିକି ଲଜ୍ଜା, ମା—ସନ୍ତାନକୁ—(ରାଣୀମା ଓଢ଼ଣା କାଢ଼ି
ଦିମ—(ଧିରସ୍ୱରେ) ତୁମେ ଶୁଅ ।

ଗିର—ମାତୃ ଆଦେଶ—ହେ ମୁଁ ଶୋଉଛି, ମା—କିନ୍ତୁ
ଏ ପାପକୃତିରରେ ଏ ସମୟରେ ମଦାର୍ପଣ କାହିଁକି ?

ଛଗ—ପରେ ଶୁଣିଲେ ହିଁ ଅନ୍ତା ନାହିଁ ? ନାନ—

ଗିର—ନା, ନା, ମଭ୍ରା—ବର୍ତ୍ତମାନ କହ, ମୋର ମନ
ଅଛି—ଏ' ମୁହୂର୍ତ୍ତର କଥା ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ନ ଥାଏ —କହ,
ସନ୍ତାନ ପ୍ରତି କି' ଆଦେଶ ?

ଜଗ—ମୁଁ ଗୋବନ୍ଦଠାରୁ ଶୁଣିଲି, ଅର୍ଦ୍ଧ ଲେଖା ହୋଇଛି,
କୁଆଡ଼େ ନାଳିସ ଦାଏର ହେବ ।

ଗିର—ହୁଁ—(ଭାବିବା ଭଳି ଅଛରେ—ଗୋବନ୍ଦକୁ କେ
ମୁଁ କ'ଣ କରିବ ମଭ୍ରମା—ବାଣ୍ଟବଣ ଗଡ ହେବାରୁ କହି—
ଗୋଟିଏ ଅଧୁଲ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ଜଗ—ଟଙ୍କା କଛି ଅଣିବୁ ପେ—ଅପୁଲ ଦେବୁ—ଆଉ କି
କରନ୍ତୁ, ସେହି ମେଳଚ ଜମିଦାରୀଟା ବନ୍ଧି ହୋଇଗଲେ କାଳୀନ
ପରିଶୋଧ ହୋଇଯିବ—ହାତଧରୁଛି, ଛ'ଟି ମାସ ମିଆଦ—

ଗିର—ଅଚ୍ଛା ଗୋବନ୍ଦ ଅସୁ—(ଗୋବନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ)

ଗୋବନ—ହଜୁର ସେ ତମସୁକ ତ ଅଉ ରହି ପାରିବ ନାହିଁ

ଗିର—ଅଚ୍ଛା, ଯେନଅସ—ରାଣୀମା କହେ ଅମିଲିଛି—
ଅପୁଲ ବ ଦେବେ—(ଯାଇବା)

(ଗୋବିନ୍ଦ ଓ ଜଗମୋହନ ଜନାନ୍ତିକେ)

ଗୋବ - କିଠେଇଛିଅ ?

ଜଗ— ପାଇବ—

ଗୋବ— ଶଢେ !—ସେଥିରୁ ଜଣା ହେଲେ, ଚଳିବ ନାହିଁ ବା

ଜ— ହଉ, ଅଣନା—(ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମେ—ଅଚ୍ଛା, ମୋ'ର ମଞ୍ଜଣୀ କେତେ ?

—କୋଡ଼ିଏ ହଜାରି ଟଙ୍କା ।

ମେ—ହୁଣ୍ଡି ଅସଲ ହୋଇ ?

ଜ—ହଁ ।

—ହମସ୍ତ ଜମିଦାରୀ ହୋଇଅଛି ସବୁ ?

—ଘରବାଡ଼ି ନନ୍ଦନ— ଭୂନେ ଦୟା ନ କଲେ—

ମି—କା'ଣ କରେ—ମହାଜନ କହୁଛି ଯେତେ କଲେ-

(ଦଲିଲସହ ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ)

ମୋତେ (ନେବା) ।

ଜଗ—କେତେ ଟଙ୍କା ଦେଉଛ ?

ଜଗ - ହଜାରେ ଟଙ୍କା ।

ମି—ହଜାରେ !— ଅଣିଲ କେଉଁଠୁ ?

ଜଗ—ତୁମକୁ କହିବାର ଦରକାର କ'ଣ ?— ରାଣୀମାଙ୍କ ନମୋ ଅଛି ଯାହାକୁଛୁ ଅଳ୍ପ ହୋଇଛି, ଅଣିଲ ନାହିଁ ଯେ—କୃମ ମାହାକିଛି—

ମିତ୍ର—(ବସ୍ତାହାତ ନେଇ ଗୃହଁବା ଓ ଅସ୍ଫୁଟସ୍ୱରରେ)ରୁ-ମ-ଠ ଅସ୍ଫୁଟଉଚ୍ଚାରଣ କରି) ହଁ, କେଉଁ ମହାଜନଠାରୁ ଅଣିଲ ?—କାହିଁକି ଟଙ୍କା ଉଣାଯାଉଥାନ୍ତା—ସେ ବାଟରେ ହେଲେ ସୁଧ କିଛି ମିଳିଥାନ୍ତା —

ଜଗ—ଟିକେନ୍ଦ୍ର ! ତୁମର ଏପରି ଅର୍ଥଲାଳସାତ—

ଗିରି—ଅଗେ ନ ଥିଲ—ଏଣିକି ବଲ୍ଲ ଭଲି ବଢିଗଲଣି, ମଞ୍ଜୁଷା—ଖଣ୍ଡେ ପଇଘିକଅ ବାଟେ ଅଣାଡ ।

ଗୋବନ୍ଦ—ଅଜ୍ଞ ହଜୁର—(ଜଗମୋହନକୁ) ବାଡ଼ନା !

ଜଗ—(ଏକାନ୍ତେ) ଦେଉଛୁ, କାମ ସବୁ ଅଗେ !

ଗିରି—(ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବେ) ହଁ,—ଏପରି କଲେ ଠିକ ହେବ ! ସେହୁ ଧାଇମା ନା' କଣଟି ?—ମୋହିନୀ ନା ?

ଜଗ—ହଁ ।

ଗିରି—ଭରି ଲୋକ, ହଁରି ଭାଗ୍ୟମନ୍ତ !—ତା'ରେ ଦେବ ମୁଁ ଜାଣେ, ହରିହର ବାବୁଙ୍କର ଏତେ ଧାର—ବାବାଙ୍କ ଅମଳରୁ ଏ' ଧାର ସିନା—ମୋତେବ କେତେଥର ଧାର ମାଗି ନାହାନ୍ତି କି ?—ଏପରି କ'ଣ ଦନେ ୫ ୧୦୦୦୯ ଙ୍କାରେ କନ୍ଦିସବୁ ୫ ୧୦୦୯ ଙ୍କାରେ ଯାଉଥିଲେ— ମୁଁ ମନାକରି ଦେଇଥିଲ ।

ଜଗ—ତମେ ଯେ ବଡ଼ ଖରଚକୁ ଖରି ବରିନ୍ତି ହୁଅ ତା' କଏ ନ ଜାଣେ କି ? ଏପରି ସୁପୁରୁଷ, ଚରିତ୍ରବାନ୍—

ଗିରି—ଭୁଲ ୨ ମଞ୍ଜୁଷା, ଭରି ଭୁଲ—ଯାହୁ ତୁମେ ଏ ସଂସାରେ ଖୁବ୍ ଚରିତ୍ରବାନ୍ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କର—ତା'ପରି ବଦମାସ ଲୋକ ଏ ଦୁନିଆରୁ ଜଣେ ଥାଇ ନପାରେ ବୋଲି ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ।

(ଗୋବନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ ଓ କାଗଜ ଦାନ)

ଗିରି—(ଲେଖିଦେବା) ଗୋବନ୍ଦ ! ଦସ୍ତଖତ୍ କର—ଅଉ ଜଣେ ସାହାରି—ମଞ୍ଜୁଷା କଲେ ମଧ ଚଳିବ ଯେ—(ଅନ୍ୟଅଡ଼େ ମୁହଁ ବୁଲାଇବା)

ଗୋବ—ଏତେ ଦସ୍ତଖତ୍—

ଗିରି—ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି, କରିଯାଅ ।

ଗୋବ—ଅଜ୍ଞା—କରୁଛି (ପଢ଼ିଅଡ଼େ) ଧଅନା—

ଜଗ—ଦେଉଛି, ଲୁହ—କ'ଣ ଲେଖାହେଲା ଥରେ ବୁଣୀମାନ୍ଙ୍କୁ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇ ଦିଅ ।

ଗୋବ—(ଦସ୍ତଖତ୍ କରୁ୨) ପଢ଼ି ଶୁଣାଇବ କ'ଣ ହୋ—ଏହି ହଜାରେ ଟଙ୍କା ପାଇବାର ରସିଦ—ଟଙ୍କା ନେଲେ ରସିଦ ଦେବାକୁ ହୁଏ—ତା' କଣ ତୁମେ ଜାଣନାହିଁ ?

ଜଗ—ଯାହାହେଉ ନ ପଢ଼ିଦେଲେ,ମୁଁ ଦସ୍ତଖତ୍ କରିବି କପରି!

ଗୋବ—ବାହାର କର ଅଗେ ।

ସୁମତୀ—ଦିଅ ତାକୁ ଯା ଦେବାର, ଜଗମୋହନ ବାବୁ !

ଗୋବ—ଅଜ୍ଞା ଷ୍ଟମ୍ପରୁ ଯେତେବେଳେ ହୁକୁମ ହେଲଣି—ପାଇଗଲଣି ଯେ—ଏହି ଶୁଣନ୍ତୁ—(ନଜେ୨ ପଢ଼ି) ଏଁ—ଏଁ କଣ ?

ଜଗ—କି ହୋ, ଏପରି ଚମକି ଉଠିଲ ଯେ, କ'ଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ?

ଗୋବ—ବାବୁ ! ବାବୁ !

ଗିରି—ବେଶି ବକାବକି କରନାହିଁ—ଯା ଲେଖା ହୋଇଛି, ସେହିଅ—ହୁକୁମ ତାମିଲ କର—

(ମୁହଁ ବୁଲାଇ ଶୋଇବା)

ସୁମତୀ—କ'ଣ ଲେଖା ହୋଇଛି ଜଗମୋହନ ବାବୁ, ମୋର ଅଣା କଣ—

(କାଗଜ ନେଇ ପଢ଼ିବା)

ଜଗ—ଏତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଧୀର ଚିତ୍ତରେ, ସ୍ଥିରମନରେ ଲେଖିଦେଉଛି କି, ଅଜ ଏହି ରେଜଷ୍ଟ୍ରୀ ତମସୁକ ଯାହାକି ଶ୍ରୀ ହରିହର ଦାସ, ଜମିଦାର,

ଟଙ୍କା କରଜ ନେଇ, ନିଜ ସନ୍ତକରେ ମୋର ପିତୃଦେବ ୰ଅଶ୍ୱିନ୍ ମୋହନ ପାଣିଙ୍କୁ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା ମୁଁ ସେହି ଶ୍ରୀ ହରିହର ଦାସଙ୍କର ସତୀ ସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀମତୀ ସୁମତୀ ଦାସୀଙ୍କ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ କୁସୁମାଞ୍ଜଳି ସ୍ୱରୂପ ଦାନ କଲି—ଇତି ।

ତା ୨୦।୧୧।୨୪ — ଅଧମ
ଶ୍ରୀ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ମୋହନ ପାଣି

ଏ' କ'ଣ ।

ସୁମତୀ —ଜଗମୋହନ ବାବୁ !
ଜଗ —ମୁଁ ଯେ କିଛି ବୁଝିପାରୁନାହିଁ —
ଗୋବ -- ବୁଝିବ ଆଉ କ'ଣ—ବାବୁ ପାଗଳ ହୋଇଛନ୍ତି !
ସୁମତୀ —ଈଶ୍ୱର, ଗୋବଦ—ବାବୁ ପାଗଳ ହୋଇଛନ୍ତି !
ଜଗ —ଦାତାକର୍ଣ୍ଣପରି ପାଗଳ ମା, ଦାତାକର୍ଣ୍ଣପରି ପାଗଳ !

(ସମସ୍ତେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଥିବେ ଗୃହଁ ରହିବା)

* ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । *

(ପଥ)

ଦିଗନ୍ତ—ଅଜ ଯେପରି ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି—ଏପରି ଆନନ୍ଦ ତ ଧନେ ହେଲେ କେବେ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ ! ମୋର ଟଙ୍କା ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ହୋଇ ବଢ଼ିଛି—କିନ୍ତୁ ଆନନ୍ଦ ତ ଥରେ ହେଲେ କେବେ ବଢ଼ିବାର ଜାଣିନାହିଁ —ବରଂ କମିଛି ! ଟଙ୍କା ଯେତେ ଯେତେ ବଢ଼ିଛି—ଆନନ୍ଦ ସେତେ ସେତେ କମିଛି—ତେବେ କଣ ଆନନ୍ଦ ଭୋଗରେ ମିଳେ ନାହିଁ ?—ତ୍ୟାଗରେ ?—ଠିକ୍, ଠିକ୍—ମୁଁ କୁମୁଦିନୀଙ୍କୁ ଯେତେ, ଯେତେ ଆଶା କରୁଛି ମୋର ଦୁଃଖର ପରିମାଣ—ହୃଦୟର ଜ୍ୱାଳା ସେତେ୨ ବଢ଼ିଛି—କେବଳ ନୁହେଁ, ଶେଷେ ନରହତ୍ୟା—ନରପିଶାଚ ମଧ୍ୟ ହୋଇଛି—ଉଃ ! ଆଜ ଯଦି ତ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି—ହୃଦୟର ସମସ୍ତ ପ୍ରେମ, ତା'ର ମଙ୍ଗଳ ପ୍ରକାଶେ, ତା'ର ଆନନ୍ଦ ପ୍ରକାଶେ ଢାଳି ଦେଇଥାନ୍ତି—ତା'ହେଲେ ମୋ' ଠାରୁ ବଳି ସୁଖୀ ଏ ଭୁବନରେ ଆଉ କେହି ନ ଥାନ୍ତା । ଛିଃ, ବୃଥା ଚିନ୍ତାରେ କାଳକ୍ଷେପ କରିବା ନିଷ୍ପ୍ରୟୋଜନ ! ଏହିକ୍ଷଣି ବାହାରିବ—କୁମୁଦିନୀର ସନ୍ଧାନ କରିବ—ନରହତ୍ୟାର ପ୍ରକୃତ ସମ୍ବାଦ ନେବ—ମୋର କାହିଁକି ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଛି—ଆଶା ! ଯଦି ମିଳନ କରାଇ ପାରେ—ତା' ହେଲେ ମୋ'ର ଶାନ୍ତି - ମୋର ମୁକ୍ତି—ଏବେ ଯେପରି କହୁଛି, ଏହି ମୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ! ପ୍ରକୃତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ !

(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

* ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ । *

(ଗଙ୍ଗାନଦୀର ଉପକୂଳସ୍ଥ ବାସଭବନ)

ବୃନ୍ଦଣା—ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଭାତ ! ଉଷାଦେବୀ ଧୀର ମନ୍ଥର ଅନିଲ ଚଞ୍ଚଳ କନକଅଞ୍ଚଳ ଶୂନ୍ୟେ ବସ୍ତୃଦେଇ ଗଙ୍ଗାର ମୃଦୁମନ୍ଦ କମ୍ପିତ ହିଲ୍ଲୋଳରେ ନାଚି ନାଚି, ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ କି ଶୋଭିଏ ମଞ୍ଜୁଳ ମଧୁର ଗୁଞ୍ଜନରେ ଆମୋଦିତ କରି ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବାସ ପ୍ରତ୍ୟାଗତ ହୃଦୟେଶ୍ୱର ହିର ଦର୍ଶନରେ ଯେପ୍ରେ ଅମୃ-କ୍ଷଳ ଶୂନ୍ୟ ! କି ସୁନ୍ଦର ! କି ମନୋହର ! ଏତେଦିନ ଏଠି ରହିଲିଣି—ପ୍ରତ୍ୟହିତ ଏପରି ପ୍ରଭାତ ହେଉଛି—କାହିଁ ଏତେ ମଧୁରତ କେବେ ବୋଧ ହୋଇ ନାହିଁ ? ଆଜି ସାହେବଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ !—ସେଥିରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ କାହିଁକି ? ହଁ, ଦିନେ ଅବସର ପାଇବ—ଅନବସର ବା କାହିଁ ? ଏ କର୍ମ-ମୟ ଜୀବନରେ ଅବସରରେ କି ସୁଖ ? ତେବେ ଏତେ ଆନନ୍ଦ କାହିଁକି ? ବେଶତ୍, ମୋର ପ୍ରଭୁ—ଆଶ୍ରୟ ଦାତା—ଅନ୍ନଦାତା—ତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦରେ ମୋର ଆନନ୍ଦ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ—କିନ୍ତୁ ତା ବୋଲି ଏତେ ଆନନ୍ଦ ! ତେବେ କଣ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ହଠାତ୍ ଯେଉଁ ଭାବ ଜାଗି ଉଠିଥିଲା, ସେହି ଭାବ ଜାଗିବାରୁ ଏତେ ଆନନ୍ଦ ? ଠିକ୍ ତାଙ୍କର ସାଦୃଶ୍ୟ—ତାଙ୍କର ପ୍ରତିଛବି—ଛି, ଛି କି ପାପିଷ୍ଠା ମୁଁ—କି ଦୁରାଶାକୁ ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଉଛି—ମୁଁ ତ ବିବାହ ସଭାରେ ଯାହା ଥରେମାତ୍ର ଦେଖିଥିଲି—ଠିକ୍ କଣ ମନେ ଅଛି ? ସେଇ ପ୍ରଥମ—ସେଇ ଶେଷ—ଆଶାଲତା ସହକାରକୁ ଆଲିଙ୍ଗନ କରିବା

ସମ୍ମୁଖରେହିଁ ହଠାତ୍‌ପାତ—ଓଃ—କଏ କଲା ?—ନିଶ୍ଚୟ ସେହି ପାପିଷ୍ଠ—ସେହି ନାରକୀ—ଓଃ—ସୁନ୍ଦର ଗୋଲାପ ଲୁକ୍କାୟିତ ଭୀଷଣ କାଳନାଗ ସେହି !—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ! ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ! ଓଃ,ତୋର ନାମ ଉଚ୍ଚାରଣ ମାତ୍ରକେ ଲଜ୍ଜାରେ, କ୍ରୋଧରେ, ଘୃଣାରେ ମୋର ସର୍ବାଙ୍ଗ କମ୍ପିତ ହୋଇ ଉଠୁଛି—ତୁ ସର୍ବନାଶ କରିଛୁ ତୁହି—କେବଳ ମୋର ଏକା ନୁହେଁ—ଦୁଇଜଣଙ୍କର !—ଦୁଇଟି ପରିବାରର !—

(ମିଷ୍ଟର ମାଇତି ଓ ମିସେସ୍ ମାଇତିର ପ୍ରବେଶ)

ମାଇତି—ଗୁଡ଼୍‌ମର୍ଣ୍ଣିଂ, ଡିଷ୍ଟ୍ରାର !

ହୃଦ—(ସଲଜ୍ଜେ ଉଠି ବସି) ଗୁଡ଼୍‌ମର୍ଣ୍ଣିଂ ।

ମିସେସ୍— ଆଜି ତୁମର ମାଷ୍ଟରର ଜନ୍ମଦିନ—ଉପଲକ୍ଷ୍ୟେ ତୁମର ସଙ୍ଗେ ଶେକ୍‌ହ୍ୟାଣ୍ଡ କରିବେ ଅସିଲୁ । ଆମର ନିୟମ ଏଇ—ଜନ୍ମ ଦିନରେ ସବୁ ରିଲେଟିଭ୍,ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବାକୁ ହୁଏ ।

(ଉଭୟେ ହୃଦୟଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଶେକ୍‌ହ୍ୟାଣ୍ଡ କରିବା)

ହୃଦ—ମୋର ମାଷ୍ଟର୍ ଓ ମାଷ୍ଟରଣୀ ଦୀର୍ଘଜୀବୀ ହୁଅନ୍ତୁ !

ଉଭୟେ—ବହୁତ୍ ଖୁସି ।

ମିସେସ୍—ଅବ୍ ଆପୁଛ ।

ହୃଦ—ସାମାନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ—ଏହିଠାରେ, ଟିକିଏ ଅନୁଗ୍ରହ କରି ବସନ୍ତୁ—(ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଚେୟାର ଦେଇ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମିସେସ୍—ଉଇ ମଷ୍ଟ କଗ୍ରାଚୁଲେଟ୍ ଅବ୍ ଅୱାର୍ ସିଷ୍ଟାର—ଟୁ ଡେ ଇଟ୍ ଇଜ୍ ଅଜାଟ୍ ଅବ୍ ଏଟିକେଟ୍ ଟୁ ରଫିଉଜ ଇନ୍‌ଭିଟେସନ୍ ।

ମିଷ୍ଟର—ହୁଆଟ୍ ସୋ—ଭେରି ଲଭ୍ଲି ଟେର୍ଲ ଇନ୍‌ଡିଡ—ଲକ୍ ଇଟ୍ ନଟ୍, ଡିଅର ?

ମିସେସ୍—ଓ ! ଥାଉଜେଣ୍ଡ ଟାଇମ୍‌ସ୍ ସୋ ।

(କୁମୁଦିନୀ ଗୋଟିଏ ପାନରେ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାଟିଏ ଓ ଗୋଟିଏ ଅଙ୍ଗୁରି ଉପହାର ଦେବା)

ମିସେସ୍—(ଗ୍ରହଣ କରି) ରିଏଲି ଭେରି ନାଇସ୍ ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ ହେବନାଇସ୍ ।

ମିଷ୍ଟର—(ଅଙ୍ଗୁରିଟି ନେଇ) ସୁନ୍ଦର ରିଂଟିଏ (ସ୍ୱଗତ) କେଉଁ ରିଂ ?

(ପାଣ୍ଡେଯେ ଥରେ ରିଂ ଓ ଥରେ କୁମୁଦିନୀ ଆଡ଼େ ଗୃହୁଁ ରହିବା)

କୁମ—(ହଠାତ୍ ଚମକି ଉଠି) ଏଁ—ଏଁ—(ସ୍ୱଗତ) ମୁଁ କ'ଣ କଲି ? ମୁଁ କ'ଣ କଲି ? ସତେ ସତେ ଯେ ଅଙ୍ଗୁରୀଟା ଦେଇ ଦେଇଲି ! ଭଲ ଜିନିଷ କ'ଣ ଦେବି ଭାବୁ ମୋ'ର ସବୁଠୁ ଅଧିକ ବସ୍ତୁ—ପ୍ରାଣଠାରୁ ପ୍ରିୟବସ୍ତୁ, ସେହି ଅଙ୍ଗୁରିକଥା ମନେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ଛେଡିବେଳେ ଯେ ଅଙ୍ଗୁଳିରୁ ଫେଡ଼ି ଥାଳିରେ ଥୋଇ ଦେଇଛି ତାହା ଜାଣେ ନାହିଁ—ଓଃ ମୁଁ କଲେଇ କ'ଣ ? କି ବିଶ୍ୱାସଘାତକୀ ମୁଁ ! କି କଳଙ୍କିନୀ ! ଏ ଯେ ମୋର ବିବାହ-ମୁଦି—ଏହାହିଁ ମୋର ମୋହନଙ୍କ ସ୍ମୃତି—ବିଧବାର ଏକମାତ୍ର ସମ୍ପତ୍ତି । ଓଃ, କ'ଣ କଲି ମୁଁ—କେମିତି ଫେରାଇ ଆଣନ୍ତି ?

ମିସେସ୍—ଡିଅର, ହୁଆଇ ଡୁ ଇଉ ଲୁକ ସୋ ପେଲ ? ଆଃ, ଡଜ୍ ଇଟ୍ ରିମାଇଣ୍ଡ୍ ଇଉ ସମ୍‌ଥିଙ୍ଗ୍ ଅବ୍ ଦ ପାଷ୍ଟ ।

ମିଷ୍ଟର—ନୋ, ନୋ, ନଟ୍ ଦ ଲିଷ୍ଟ୍ । (ସ୍ୱଗତ) ଏ'ତ ମୋର ମୁଦି—

ମିସେସ୍— ଇଟ୍ ଇଯ ଗେଟିଂ ଲେଟ୍ ଡିଅର, ଲେଟ୍ ଅସ୍ ଟେକ୍ ଏକ ଟ୍ରିପ ଇଡେନ୍ ଗାର୍ଡ଼େନ । ଭେରି ପ୍ଲେଜେଣ୍ଟ ମର୍ଣିଂ ।

ମିଷ୍ଟର — (ଅନ୍ୟମନସ୍କ ଭାବେ ସ୍ୱଗତ) ଏ' କ ସେହି ଅଙ୍ଗୁରି ? ମୂଦଗା ଅଡେ ଚାହିଁ) ଏ'କ ସେହି—

ମିସେସ୍—ହ୍ୱାଟ୍ ଅର ଇଉ ଥିନ୍‌କିଂ ଏବାଉଟ୍ ଡିଅର ? ... ଭେରି ମୋରୋସ୍ ।

ମିଷ୍ଟର— ନୋ, ନୋ, ଡିଅର ! ଅଇ ଓ୍ୟାଜ୍—ଅଇ ଓ୍ୟାଜ୍ ... ଅବ୍ ଏ ପେସେଣ୍ଟ ।

ମିସେସ୍— ଇଉ ସୁଡ୍ ନଟ୍ ବି ସୋ—ଟୁଡେ ଇଜ୍ ଇୟୋର ବାର୍ଥଡେ । ... ବି ଚିଅରଫୁଲ୍ ଥ୍ରୁ ଅଉଟ ।

ମିଷ୍ଟର—(କୃମୂଦଗା ଆଡ଼େ) ତୁମେ ସାଥିରେ ଯିବ ?

ମିସେସ୍—ନୋ ଲଲ୍ଲା, କମ୍ ଅନ୍ ।

କୃମୁ— ନା ହଜୁର, ମାଫ୍ କରିବେ ।

ମିସେସ—ଓ ଅଇ ସି, ସି ଇଜ ଏ ହିନ୍ଦୁ ଉଇଡୋ'- ସି ଇଜ୍ ପ୍ରୋହି- ... ଫ୍ରମ ଗୋଇଂ କମ୍ପାନୀ ଉଇଥ୍ ଏନ ମେଲ ବଡ଼ଗା—ଭେରି ... କଷ୍ଟମ୍ ହାଃ ହାଃ—

ମିଃ, ମିସେସ—(ଶେକ ହ୍ୟାଣ୍ଡ କରି) ଗୁଡ୍‌ବାଏ !

ମିସେସ୍—ଆଛା ଟୁମେ ଡାମ ଅଙ୍ଗେ ଲ୍ୟାଙ୍ଗେଜ—ଓ, ଅଇବେଗ୍ ଏକସ କଇଜଡ୍—ଗୁଡ୍‌ବାଏ !

ମିଷ୍ଟର—(ସ୍ୱଗତ) ଠିକ୍ ସେହି ଅଙ୍ଗୁରିଡ ! ଅଚ୍ଛା—(ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ବାଏ । (ପୁଣି ସେକହ୍ୟାଣ୍ଡ କରି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

—୫—

କୁମ—କି ଉପାୟ କରୁଛି ?—ଶାନ୍ତିରୁ ଦୋଷ ଦେବା କଣ ? ମୁଁ ଯେ ନିଜେ ବିଶ୍ୱାସଘାତିନୀ ! ଓଃ କି ପାପିୟସୀ ମୁହିଁ—ଶିବେ, ଦେବତା ! ଏ' ହୃଦୟରେ ସର୍ବଦା ଜାଗ୍ରତ ଥିବ ମୁଁ ତା ଶିଶୁଚରଣଙ୍କି କାହିଁକି ଅନ୍ତର ହୋଇଗଲ ? ଅଧମାକୁ ସମାନର—ପ୍ରଭୁ—ଦୁର୍ବଳାର ଶକ୍ତିଦଅ ନାଥ—(ଅଶ୍ରୁମାର୍ଜ୍ଜନ ବସି)

⇝ ଗୀତ ⇜

ତୁମ୍ଭେହିଁ ଅଗତିର ଗତି,
ତୁମ୍ଭେହିଁ ଦୁର୍ବଳାର ଶକ୍ତି ।
ତୁମ୍ଭବିନା ଅଛି କେ ଆନ,
ଅବଳାର ପ୍ରୀତି ମୁକତି ।

ଭାସୁଛି ଏ' ପ୍ରାଣ ପୋତ   ଭବାର୍ଣ୍ଣବେ ଦଶାହରା;
ଉତ୍ତାଳ ତରଙ୍ଗାଘାତେ   ବୁଡ଼ନ୍ତି ବୁଡ଼ନ୍ତି ପରା !
ଏତେବେଳେ ତୁମ୍ଭ ପଦ   ଅଟନ୍ତି ମୋର ଧ୍ରୁବ ତାରା,
କେବଳ ଭୁଲ ଲୁଟଜାଳ,   ଖେଳେ ଯେମନ୍ତ ଆନ ତାରା—
କେବେନେ, କେଉଁ ଆଶାଧର,   ଲଭିବି କହ ମୁକତି

(ମିଷ୍ଟର ମାଇଚର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ମାଇଚ—ସିଷ୍ଟାର ! ସିଷ୍ଟାର ! ଓ—ପ୍ରେୟାର କରୁଛ—

କୁମ—ନାହିଁ, ନାହିଁ—ଆମେ ହିନ୍ଦୁ—ପୋଖରି କଣ ବନ୍ଧାବନ ପ୍ରେୟାର କରୁନା !

ନିମାଇ—ଗୋଟାଏ ଅର୍ଜେଣ୍ଟ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଆସିଛି—ଆଜ ମେଲରେ ଆମକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ହେବ—ମୋ'ର ବନ୍ଧୁ ଓ ବନ୍ଧୁପତ୍ନୀ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ, ତୁମେ ଶୀଘ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ—ଦଶ ଘଣ୍ଟାବେଳେ ଗାଡ଼ି—

ତୃପ୍ତି—ଅଜ୍ଞ, ହଜୁର ।

ନିମାଇ—ଅଚ୍ଛା, ଡିଷ୍ଟାର !

ମିସେସ୍—(ନେପଥ୍ୟେ)—ଲୁକ୍ ଶାର୍ପ ଡିଅର !

ନିମାଇ—ହେ ନା ନାହିଁ—ପରେ—ପରେ—

[ଗୁନ୍‌ ଗୁନ୍‌ ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ତୃପ୍ତି—ସାହେବଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଦେଖିଛ, ଡେଡେବେଳେ ବେହୁ ମୁଦକୁ ଝୁବ୍ କରିଶ ନାଚୁଣି ଦେଖୁଥିଲେ—ପୁଣି ବର୍ତ୍ତମାନ କ'ଣ ପଚାରିବେ ପଚାରିବେ ବୋଲି, ମେମ୍ ସାହେବ ଡାକବାରୁ ବାଧହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ସତେ କ'ଣ ସେ ଜାବତ ?—ସତେତଣ—ଏଁ, ଏଁ ସେବୁ ମୁଁ କ'ଣ ଏବୁଛି ?—ତୃପ୍ତିଦବ ! ଚାପିବୁ ! —ଏତେ ଲଜ୍ଜା ତୁହ ! ଧିକ୍ ତୋତେ !—ଧିକ୍ ତୋର ପାପପ୍ରାଣକୁ !—ତୋ'ର କ'ଣ ମରଣ ନାହିଁ (ନେପଥ୍ୟେ ବେଲ୍ ବାଜିବା) ବେଲ ବାଜିଲଣି—ମୋର ଉଦ୍ଧାର ସମୟ ଉପସ୍ଥିତ । (ଯାଉଁ ଯାଉଁ) ପୁଣି ଯାଉଛି—ଅଚିନ୍ତାବେଳେ ଅବେ ଦେଖା କି ମିଳିବ ?—ଯୋଜନରେ ଅଦେଖିହେଲେ ପିତାମାତା ଓ କମନ୍ ଦେଖିଥାନ୍ତେ—ନା, ନା ମୁଁ ଯେ କଳଙ୍କିନୀ—ମୁଁ ଯେ କଳଙ୍କିନୀ—

[ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ ପ୍ରସ୍ଥାନ]

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ ।

[ଜଗମୋହନଙ୍କ ଗୃହ]

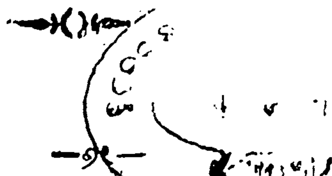
[କମଳାଙ୍କ ପୀଡ଼ିତା ଦାମିନୀର ହାତ ଧରି ଗୀତ ଗାଇ ଗାଇ ପ୍ରବେଶ

—ଗୀତ—

ଦୂରେ ଗାଉ କୋକିଳ, ଲାଗେ କାନେ ଖର
ଅପା ନାହିଁ ବୋଲି କରେ ହରାଇଲ୍ଟି ମୋ ସ୍ୱର

ଅମେ କ'ଣ ନୋହୁ ସାଥି !
ଅମଠାରେ ନାହିଁ ପ୍ରୀତି ?
ଏତେ ଦେଖିଣ ବଇରୀ
ନ ଫିଟାଉ ସୁଧାଙ୍ଗର ॥

ଅପା ତୁ କେତେ ନିଷ୍ଠୁର, କାହିଁ ଉଭା ହେଲୁ ପୁଣି
ତୋ ବିନା ଦେଖିଲ୍ଟ ଗୃହ, ଝୁରୁଛନ୍ତି ସବୁ ଘର ?

ଦାମିନୀ—କମ ! ଫେରଗଲ—ମୋତେ ଶୁଅଇ ଦେବୁ—ମୁଁ ଅନ୍ୟ ଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।

କମଳା—ଫଣ୍ଟାରୁ ଯାଇ ନ ପାରିବୁତ ଏଠେଇଁ ବସ—ମୁଁ ଏଇଠି ଗୁଡାଖୁ, ଦାନ୍ତକାଠି, ପାଣି ଦେଉଛି ।

ଦାମିନୀ—ନା, ମା ଘଠୋଇଛି—କମ ଲେ, ତୁମମୋର ଏତେବେଳେ ଏତେ ଦାନ୍ତ ଘଷିଥିବ ନା ?

କମଳା—ବାପାତ କହୁଥିଲେ, ନାନୀ ଭଲଅଛି ବୋଲି —

ଦାମିନୀ—ଭଲ ଅଛି ? କେଉଁଠି ଅଛି ? ଗୁଲଲୁ ଗୁଲଲୁ ।

କମଳା—ଏହିତ ଖୋଜେ ଦ'ଖୋଜ ଗୁଲପାରୁ ନାହୁଁ—ଖାଇଲେ ତାକତ ହେଲେ ସିନା ଅପାକୁ ଦେଖିବାକୁ ଯିବୁ ?

ଦାମିନୀ—ସତ,କହୁଛୁ, କମ—ଖାଇଲେ, ତାକତ ହେଲେ ଅପାକୁ ଭାଉ ଦେଖିବାକୁ ଯିବ—ହଉ, ଦେ, ଦେ—ମୁଁ ପେଟେ ଖାଇବ—

କମଳା—ଆ, ଆ, ଆଗେ ଦାନ୍ତଘସି ପକା—ମଧୁମା' କେତେ-ଭତଗାନ୍ଧ ଦେଇଯାଇଛି । ମୋତେ ବ ହାତ ହେକ ବାଇଣି ।

ଦାମିନୀ—ହଉ, ଗୁଲ, ଗୁଲ—ବୁଝିଲୁନା, କମ—ମୋର ଗାଲ ଧକା ଅପା ତୋର ରୁଷିକରି କେଉଁଆଡେ ପଳେଇଗଲା—

କମଳା—ତୋ ପାଖରେ କ'ଣ ଦେଖା କରିଥିଲା କି ?

ମୋତେବତ ଦେଖାଦେଲା ନାହିଁ—

ଦାମିନୀ—ଶୁଣି ନ ଥିବ ? ମୁଁ ଗାଳଦେଇ ନ ଥିଲି, କମ—"ପୋଡା ଖାଇ ବଣ୍ଡି ନଚେ ମେଲା, ଆମକୁ ବ ମଜାଇଲା—" ଆଲୋ

କମ୍, ଏ' ଖାଲି ଏହିଠୁଁ ଏତକ—(ବେକରୁ ପାଟିଯାଏ ଦେଖାଇ) ବାନ୍ଧାଗୁଥିଲି ସିନା—ପେଟରୁ କ'ଣ ବାନ୍ଧାଗୁଥିଲି ?—ମା'ମନ ତ ସେ ବୁଝିଲି—ଯେତେ କଲଙ୍କିନୀ ହେଉ ପଛକେ, ସେ ଯେ ମୋର ନିର୍ମଳଙ୍କ ଚନ୍ଦ୍ରମା । (କାନ୍ଦିବା)

କମଳିନୀ—ବୌ ! ତୁ କାନ୍ଦନା—ତୋ'ର କାନ୍ଦ ଦେଖିଲେ ମୋତେ କାନ୍ଦମାଡ଼େ ।

ଦାମିନୀ—ତୋ'ର ମୁହଁ ଶୁଖିଁତ ବଞ୍ଚିଛି । ଉଃ—ମା' ପ୍ରାଣ କେତେ ସହେ—

କମଳିନୀ—ଆ, ବୌ ! ଢେର ଡେରି ହେଲାଣି ।

ଦାମିନୀ—ଚାଲ,ମା—(କମଳିନୀର ହାତଧରି ପ୍ରସ୍ଥାନ)

(ଜଗମୋହନର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ଜଗ—ସବୁ ଅକାରଣ, ସବୁ ଅକାରଣ !—ହାୟ ! ନିର୍ବୋଧ ! ବୃଥାରେ ଏ' ଦାନ କଲି ସିନା, ଶୁର ବେଶ୍ୟାଟାର କପାଳ ଖୋଲି ଦେବାକୁ ? ରାଣୀମା ! କିଏ ସବୁର କଥା ଯାଚିଲି ନାହିଁ ? ମୋ ସଙ୍ଗେ ପରାମର୍ଶ କରିବାଯାଏ ସତାର କରିପାରିଲ ନାହିଁ ? ବାବୁ ବା ଜାଣିଲେ କପରି ?—ବେଶ୍ୟାଠାରୁ ଶୁଣିଲେ ?—ସେ'ବା ଏତେ ଚଞ୍ଚଳ ଜାଣିଲି କେଉଁଠୁ ? ଟଙ୍କା ଆଠଦଶ ହଜାର ଭଳି ମାଗିଥାନ୍ତା ? ଏକାବେଳକେ ଦଲିଲଟା ! ରାଣୀମାଙ୍କଠାରୁ ବେଶ୍ୟା ନା'ରେ ଲେଖାଇ ନେବା ! ମାଇକି-ନିଆ ଲୋକ—ତା'ର ଏତେ ମାମଲତକାର ବୁଦ୍ଧି ଆସିଲା କାହିଁ ? ନିଶ୍ଚୟ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଘରଭଙ୍ଗା ଜଣେ କେହି ଅଛି । ଗୋବିନ୍ଦଟାକୁ ମୋର

କେମିତିକା ସନ୍ଦେହ ହେଉଛି—କାଲି ଜୁଆରେ ହରତ ତାକୁ କିଛି ଆଉ ନାହିଁ ? ଏତେ ଶିକାରଟା ହାତରୁ ଖସିଗଲା—ତା'ର କି କମ୍ ଅପଶୋଷ ! ନିଶ୍ଚୟ ସେ କେବଳ ସମ୍ଭାଳି ନପାରି ଏ ଫନ୍ଦି କରୁଛି—! ହାୟ ! ହାୟ !

ପରଟା ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଗଲା ପିନା—ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ଏତେ ଦାନଟାଏ ଉଚ୍ଛନ୍ନ ହୋଇ ଗଲା ପିନା ! ମୋତେ ତ କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦିଶୁ ନାହିଁ—ନଗଦ କିଛି ନେଇ ଘଣ୍ଟିଟା ଦିଅନ୍ତା ଭଲା—ମୋର ଯାହା କିଛି ଅଛି, ବିକି ଦେଇ, ନ ହେଲା ବେଳକୁ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରଠାରୁ କରଜ ଦାମ କରି, ଦିଅନ୍ତା ପଛ—ହାୟ ! ହାୟ ! ସେ' ତ ଏତେବେଳେଯାଏ ନାହିଁ ; କୁଆଡ଼େ ସେ ଆଜି ରେଳରେ ଗ—କି'ଣ କରିବ ?—ଅବେର ଘଣ୍ଟିଟା ପାଖକୁ ଯିବ କି ?—ଗଲେ କି'ଣ କହିବି ?—ଏଁ—ଏଁ ଗୌରବ ! ଜଗମୋହନ ! ଜଗମୋହନ ! କଥା ଉଚ୍ଚାରଣ କରିପାରିଲୁ—ଓଃ—ହାତରେ ମୁଦ୍ଧା ଯେ ସ୍ପର୍ଶ କରେ ନାହିଁ—ପୁରସ୍କାର ଦେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେ ନେବାକୁ କୁଣ୍ଠିତ ବୋଧକରେ—ସେ ଆଜି ଗୌରବ କରିବ—ଗୌରବ ! ଗୌରବ ! !

(କମଳାଙ୍କର ପ୍ରବେଶ)

କମଳା—ଏତେ ବାପା ଅଇଲେଣି—ବୋଉ ଖାଉନାହିଁ—ଏତେ ସେମିତି ବସା ହୋଇଛି—ମୋତେ ପଚାରିଲା, ବାପା ଖାଇଲେଣି ନା—ମୁଁ କହିଲି, ନାହିଁ—ଉଠ, ଉଠ, ବୋଲି ତର ସହିଲା ନାହିଁ—ମୋତେ ଖୁଆଇଦେବା ପରେ ମୁଁ ଯେତେ କହିଲି ଖା, ଖା, ଆଉ ଶୁଣୁନାହିଁ—

ଶାଳେ କହୁଛ ବାପା ଅଃ—ବାଃ ! ତୁମେ କଳଙ୍କ ଅଛ, ତୁମେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ବୋଉ କେବେ ଖାଇବନାହିଁ—ଶୁଣୁଛ କ'ଣ ବାପା ?

ଜଗ—ନା, ହଁ, ଶୁଣ—(ସ୍ୱଗତ) ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ—ତେବେ —ମ୍ଳେଚ୍ଛ ! ଜଗମୋହନ ଆଜ ମ୍ଳେଚ୍ଛ ହେବ ! ହାଃ ହାଃ ହାଃ—

(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

[ମୋହନଙ୍କର କକ୍ଷ

(ଭୋଜର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ଯଥାଯଥଭାବେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ରହିଥିବା—(ମୋହନ ନିଜ ମନ ଖୁସିରେ ହାରମୋନିୟମ ଧରି ଗୀତ ଗାଉଥିବା)

ମୋହନ— —ଗୀତ—

କେଉଁ ଗଗନର ଶଶୀ ତାରକା ଗୋ ଅନେକ ପୁଲକ ହସ,
ଉମ୍ଭଗ୍ନ ନଯିର ମେଘ ଦୂପ୍ନ ଲ ଗୋ ଅମର ଅମୟ ଧାର ।
ଭକତେ ଅସି ଚକୋ ଚଖ ନମିତେ ହର ଗୋ ପ୍ରାଣ,
ଶରତ ଶଶୀରେ ହାଣ ଗୋ ସହସା, ବକ୍ରିମ ନଜର ବାଣ ।
ଅନେକ ଅମିୟ ନେବ କାହିଁ ବାଛି ତୁମ୍ଭ ପାଖେ ଥିବ ରସ,
ପ୍ରୀତି ଭରି ନଈ ଦବା ପାପି ସମର୍ପିବ ପ୍ରାଣ ସାଥ ।

ମୋହନ—ଅହା ! ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁଙ୍କ ପରି ଉପକାରୀ ଆଜ ମିଳେ କାହିଁ—ସେ ଯେତେବେଳେ ଆସୁଥିଲେ, ମୁଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱର୍ଗସୁଖ ଭୋଗ କରୁଥିଲି—ସେ କଥା ଦଅନ୍ତୁ ନ ଦଅନ୍ତୁ, ସେଇ ଅସୁଥାନ୍ତେ କି—ମୋତେ ଯଦି କିଛୁ ଦେଖାଉ ପଡ଼ୁଥାନ୍ତା—ତା' ହେଲେବି ଭାଇ ପରୁବାୟୁ ନାହିଁ—(ଗୋବିନ୍ଦର ପ୍ରବେଶ) ଏହୁ ଯେ—ଗୋବିନ୍ଦ ବାବୁ ! ଏତେଦିନ ପରେ ଦେଖାହେବା ହୁଏ ନା ?

ଗୋବିନ୍ଦ—କାମ ହାସିଲ ତ ?

ମୋହନ—ତେବେ ଉତ୍ତର ନାହିଁ କି ? ଅସ ବସ—(ଉଠିଯାଇ ହାତ ଧରିବା)

ଗୋବନ୍ଦ—ମୁଁ ବସୁଛି—ତୁ ଆଗେ କହିଲୁ—ଭାଗ ହାସିଲ କି ନା ?

ମୋହନ—ଲେଖି ପଠାଇଥିଲି ପରା—

ଗୋବନ୍ଦ—କାହିଁ ? ମୁଁ ତ ପାଇନାହିଁ—ଲେଖିବାକୁ ଗଲୁ କାହିଁକି ? ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ କ ଲେଖା ଲେଖି କରିବା ଉଚିତ—କହ, ଭାଗ ହାସିଲ ?

ମୋହନ—ମୋହନ୍‌ ଫାନ୍ଦକୁ ଖସିପିବ, ଏମିତି ଚାପ ଏ' ସଂସାରରେ ଅଛି ନା ? - ତୁମେ ଯା' ଯା' କହିଥିଲ ଠିକ୍ ସେହି ସେହି ପରି କରିଛି !

ଗୋବନ୍ଦ—ଓଃ—(ଅଶ୍ରୁ ଭାବର ଅଭିନୟ କରିବା)—[ସ୍ୱଗତ] ଦେଖିବ ଜଗମୋହନ, କେଡ଼େ ମାମଲତ୍‌କାର ତୁହି—ଭାଗ୍ୟକୁ ପୁଣି ଶିଶନ୍ଦ୍ ବାବୁ ଏଠି ନାହାନ୍ତି—କାଳ ନାଲସ କରନ୍ତି—ଜଙ୍ଗର କବ୍ରରବ—ଶେଷରେ ଜମିଦାର ଲୋକରେ ଅଣି ନକେ ଜମିଦାର ହେବ—ଏ, ଏ, ମାଇକିନିଅଟା ନା' ଦେଇ ସବୁ କରିବାକୁ ହେବ ? ମୁଁ 'ତ ଭୁଲ କରିଛି—ଖାଲି ଧଳା କାଗଜରେ ସ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ୍ କରାଇ ଆଣିବାକୁ କହିଥାନ୍ତି—ଖାଲି ଯଦି, ନାହିଁ, ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ କାହା ହିସାବରେ ପଡ଼ନ୍ତି—(ଭାବିବା) କାଗଜଟା ଆଗେ ହାତେଇବା ଦରକାର—

ମୋହନ—ସାଙ୍ଗ ! ଭାବୁଛ କ'ଣ—ବିଶ୍ୱାସ ହେଉନାହିଁ ପରା ?

(ବାକ୍ସରୁ କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଅଣିଦେବା)

ଗୋବନ୍ଦ—(ସହାସ୍ୟେ କାଗଜ ଖଣ୍ଡ ଧରି) ତୁ ଆଣିଲୁ କେମିତି ?

ମୋହନ—ହଜୁରର ବାବୁଙ୍କଠୁ ଅଣିବା ଏଥିରେ ଗୋଟାଏ ପଦ, ନା, ଫିକର ଦରକାର ? ଅଜ ସକାଳୁ କେତେ ଥର ଯାଇ ଥୋଇ ଦେବେ ମୁଁ ଗାଡ଼ି ଫେରାଇ ଦେଇ କହି ପଠାଇଲି, "ମୋର ଦେହ ଭଲନାହିଁ"

ତତ୍‌ପରେ ସେ କଲେ ଅସ ହାକର—"ଏ'ଣା ହୋଉଛି ତୁମ୍ଭର ମୋହନ"
—ମୁଁ ଅଭିମାନ କରି ବସିଲି—ମୋର ହାତ ଧରି ଦେଖାକୁ ଲାଗିଲେ—
ମୋର ଚୋଳ ହିପ ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ—କେତେ ଚନ୍ଦ୍ରକଳା ହିଁ ଦେଲେ
——ଶେଷେ ଉଦ୍ଧ ଉଠି କହିଲେ, "ତୁମ୍ଭେ, କାହିଁକି ମୋ ଅଳାରେ ମୁଁ ଅଭିମାନ୍
କରୁଥାଅ !"

ଗୋବିନ୍ଦ—ତା'ପରେ— କାଗଜ ଦେଖି ପକେଟରେ ରଖିଦେବା ।

ମୋହିନୀ—ତା'ପରେ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସେପରି ଦେଖି ପଡ଼ଗଲି
—ମୋ' ମୁହଁକୁ କେଜାଣି ଧାଇଁମନିଛ ବଳ ହାତକୁ ଗୁହାଁ କହିଥିଲେ
ମୁଁ ମଣେ ୨ ଭାବି ୨ କହିଲି—"ଆଜି କଣ ସେ ମୋହିନୀ ଅଛି
ସେ"— \

ଗୋବିନ୍ଦ—ଜଳଦି କହୁଯା ମ !

ମୋହନ—ଏତେ ତରବର ହାଉଛ, ଯାଙ୍ଗ ?

ଗୋବିନ୍ଦ—ଅଚ୍ଛା କହ, କହ—

ମୋହିନୀ—ତା'ପରେ ମୋର ହାତ ଧ'ରି ଧରିପକାଇ—ତରେ
ତୁପଡ଼ାକେ—କହିଲେ "ମୋହନ ! ଏତେ କଥାରେ ଅଳ କହିଲ
କାହିଁକି—ଏ ଜଗତରେ ତୁମ ଛଡ଼ା ମୋର ଅଉ କିଏ ଅଛି କହିଲ
ଶୁଣି"—ମୁଁ ବାଧାଦେଇ କହିଲି—"ଚୋରଛି ଥାଉ । ଏହିପରି ୬ ମାସ
କେତେ ଯିବୁ ନାଗର କଣ ଥାଇ—ମନେ କରିନ ତୁମରି ପାଖରେ ଧନ
କ'ଣି ଶିବ—କାରୁ ବେଶ୍ ପ୍ରତିଫଳ ପାଇଲି ଯେ—ହା, କପାଳ, (କାନ୍ଦ)
କେତେ ଭଲ ଭଲ ଗହଣାକପାଡ଼ ତୁମକୁ ସକାଣେ ଛାଡ଼ି ବସିଛି ହିନା—ଶେଷ
ଜନରେ ହାତ ମାଗୁଅଛି ବନ୍ଧା ରଖିବ ବୋଲି"—

ଗୋବିନ୍ଦ— ଆଉ କଥା କହୁଯା ମ ?—

ମୋହିନୀ— ଯାଙ୍ଗ, ଏତେଦିନକେ ଦେଖା—

ଗୋବିନ୍ଦ—ହଉ କହ, କହ—

ମୋହନ—ଆଜିକାଲି ଏହାଙ୍କ ବଙ୍କେଇ ବାଙ୍କେଇ ଦେଇ ବାଗଡ଼ବଥା ପକାଉଛନ୍ତି—ସେ'ଠି ଶୁଣି ଅବାକ୍—

ଗୋବିନ୍ଦ—କେଉଁବାର କଥା—

ମୋହନ—ମୁଁ କହିଲି—"ଯାଅ ତୁମର ସଙ୍ଗ, ସାବିତ୍ରୀ ସ୍ୱର୍ଗରୁ ଫେରି-ଛବ, ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଛ କି ନା? —ହଁ, ମୋଠେ ଏ ସବୁ ବାନ୍ଧିକି ଜଣାଇବ—ଓପର ମୁହଁରେ ଖାଲି ଯେତେ ମୁଁ ଆଗ ହେଉଥାଏ ନା—ମୁଁ ଜଣ ଜାଣିଲେ, ମାଡ଼ ବସୁଛି—ଦେଲେ ନେବ, ନାହିଁ ତ ନାହିଁ—ଲକ୍ଷ୍ମୀ-ବାର ହଜାର ଦରକାର ଥିଲା—ହଁ, ଯେ ତା'ର—ସେ ତା'ର—ମୁଁ ଗୋଟାଏ ଜଡ଼ା ଚଢ଼େଇଟା ନା?"—ସେଇଠୁଁ ତ ଧଡ଼୍ କରି ଉଠିବସି କହିଲେ, "ମୋହନ! ଆଉ ଗାଳି ଦିଅ ନାହିଁ—ମୁଁ ହାଣ୍ଡିମଙ୍କାଦଠାରୁ ଅବଶ୍ୟ ନେଇ ଅସୁଚି"—ତତ୍ପଶ୍ଚାତ୍ ୧୦ ମିନିଟ୍ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ, କାଗଜ ସହିତ ଏବାବେଲଙ୍କ ହାଜର ।

ଗୋବିନ୍ଦ—(ସ୍ୱଗତ) ଜଗମୋହନ ଶଳା ଦେଉଡ଼ିବେଳରୁ ବୋଧ-ହୁଏ ବ ଥିଲା· ସେ ଥିଲେ କ'ଣ ସବୁଜେ—ହାଃ ହାଃ ହାଃ ଗୋବିନ୍ଦ ସାମନାରେ ଗୁଲ୍ଲି! ଏତେ ମାମଲତ୍‌କାରଟାଏ ଯେ ଫମ୍ପା ଫୁସ୍‌ଲା କରି ବାବୁଙ୍କ ପାରିଲେନି ଅମନ୍ ଦାନାଟର ଧନ୍ଦା! ଟ ୨୦୦୦୦୲ ଦଳିଲିରେ ନଗଦ କମରେ ଟ ୨୦୦୦୲ ତ ହେଲା ଠକ୍! ବାପ୍‌ରେ ବାପ୍, ଏଣେ ବଡ଼ ଧାରିଟାଏ କସିପିବ, ଗୋବିନ୍ଦ ତାହା ସମାନ ରହିବ!

ମୋହନ—ସାର! ଅସମ—ଅଜି ବନ୍ଧ ଅଣାଉଛି—

ଗୋବିନ୍ଦ—ନାହିଁ, ସାଙ୍ଗ ମୋ'ର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ।

ମୋହନ—ହଁ ସାର, ମଜା କରୁଛ—ତୁମକୁ ପୋ' ଗଣା—ତୁମକୁ କାଲିଙ୍କ ଦୋହି ।

ଗୋବିନ୍ଦ—ଅଜ୍ଞଦନେ ଥସିବ ।

ମୋହନ—ନାହିଁ, ତୁମେ ଅଧୀର ନାହିଁ—କେତେଦିନ ପରେ ଅଟିତ—ଅଣ୍ଡ ପୁଣି ଜବାବ ଦେଇ ଯାଉଥିଲ—ତୁମର ପାଇଁ ବିନା ଦୁଇଥର ଗାଡ଼ି ଫେରାଇ ଦେଲଣି—କହୁ ପଠାଇବ ପୁଣି, ବାବୁଙ୍କୁ ମୋ' କଥା - ସେ ଆଉ ଅପି ବରକ୍ତ କରିବେ ନାହିଁ, ମୁଁ ଚିହ୍ନ ଶୋଉବ !—ଅପମ—ଅଣ୍ଡ ଉପର ଚିହ୍ନ ଥିଲା । ବୋଧ ହେଉଛି ।

ଗୋବନ—ମୁଁ ସେ ସବୁ ଛାଡ଼ ଦେଲଣି, ସାଙ୍ଗ—ପିଲିପିଲି ହେଲ—ବାରଚଳା ବଳଗଲ—ଏ'ସବୁ କଣ ଅଜ ଚରଦନ ଥାଏ ?

ମୋହନ—ରଖିବ ନାହିଁ ମୋ'କଥା, ସାଙ୍ଗ ?

ଗୋବନ—ହୁ ! ମୋତେ ଦେହରେ କୋଅ ନାହିଁ ।

ମୋହନ—ତୁମର ଏଡ଼େ କଥାଟାଏ ରଖିଲ—ଅଉ—

ମୋହନ—(ମଦ ଗ୍ଲାସ ଦେବା)

ଗୋବନ—ନା, ଅଧେ ଭାଙ୍ଗରଖ—

ମୋହନ—ନାହିଁ, ସାଙ୍ଗ—ବୋତଲେ ବୋତଲେ ଢାଳକର ଦେଉଥିଲ—ଏହୁ ଚୋପିକ—

ଗୋବନ—(ଖାଇସାର) ତୁମର ଯୋଗୁ ବିନା ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ପରେ ଅଜ—

ମୋହନ—ଅଉ ଦେବ ?

ଗୋବନ—ନା ମୁଁ ଉଠିଲି—

ମୋହନ—ବସ, ଅଉ ଚିହ୍ନ—ଅରେ, ସାଥି—କ'ଣ ଉଙ୍କାପଡ଼ା ଅଣିଛୁ ଦେ—ଅଣାମ ଜଳଦ ।

ଗୋବନ—ଗୃହେ ଟା ଚିହ୍ନ ହେବା ଭଲ—

ମୋହନ—କଥଂ—ଗୋଟାଏ ଗୀତ ଶୁଣିବ ?

ଗୋବନ—ହଉ ଗାଅ—ତମା ! ମୁଣ୍ଡଟା କାହିଁକି ଝାଇଁ ଅସିଲଣି, ଅଉ ଟିକିଏ ଦେଲ (ସାଥୀ ପେଟ ବୋଇପିବା)

ମୋହନ — କିଏ ଯାଅ — ଏହି ବୃନ୍ଦ ଅଛି । ଗୋବିନ୍ଦ ଖାଇବା)
ଗୋବିନ୍ଦ — (ମାତାଲ ସ୍ୱରେ) ଆଜ୍ଞା, ଯାଉ — ଯାଉ —

(ମାତାଲ ସ୍ୱରେ ନାଚିବା)

ମୋହନ — (କ୍ଷଣାବଧାନ) — ଗୀତ —

ଅରେ ରସିଆ !
ଜଗ ଦେରେ ରସନ୍ଦ !
ଜୀଉ ମୋର ରସଗୋଷ୍ଠୀ — ରହରେ ଦୋହଲି ଦୋଳା —
ଅରେ ମୋର ଜଗାବନ୍ଧୀ — ଜଗ ରସିଆ !

ଗୋବିନ୍ଦ - ବ୍ୟାକୁଳ୍ — ନାଚ —

(ଗୀତାନ୍ତେ ମୋହନ ପକେଟରୁ କାଗଜ କାଢ଼ି ଝଟ କାଢ଼ ସରେ ଧରିବା)

ମୋହନ — ଏହି କାଗଜ ଦେଖ ଥିବା ଯ.ଏ, ଗୋବିନ୍ଦ ଜଣ ଅଧ୍ୟାୟ — ଅନେକଦିନ ପରେ ଆଜ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିଲି ବୋଲି, ଅନ୍ଧାରରେ ନିଶା ଯୋଗାଇଲ । ଅଭ୍ୟାସ ହୋଇଗଲେ — ଦୁଇପଦ ପୁଣି ପଢ଼ନ୍ତି ଶୁଣିବ ।

(ଗୋବିନ୍ଦ ହଠାତ୍ ଉଠିବସି)

ଗୋବିନ୍ଦ — ମୁଁ ଯାଉଛି ସାର — ସବୁ ନିଶା ହେଲାଣି ।
ମୋହନ — ଜାଣ ଅର୍ଥଟି ?
ଗୋବିନ୍ଦ — ନିଶ୍ଚୟ (ମାତାଲ ସ୍ୱରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମୋହନ — ଅନେକଦିନ ପରେ ଆଜି ପ୍ରଥମ ଦିନ ? — ଦେଖ ଜଳାଶୟ । ଜଳକୁ ଦେଖି — ଶାନ୍ତ ଜଳ ହାତରେ ରହିଲଣି — ଆଉ ଯାଉଛନ୍ତି ଜଙ୍ଗଲେ — ମନ ହେଉଥିଲା, ସାରା ଦେହଟା ଅଳ ପଦ୍ମରେ ବନ୍ଦୀ ଥାନ୍ତା — ଯେମିତି ପାଗ ହୋଇଛି — ମେଘ ଝପ୍ ଝପ୍ ବର୍ଷାଉଛି, ଦୁଲ୍ ଦୁଲିଆ ବା —

ମନ୍ଦିରେ ମନ୍ଦିରେ ବନ୍ଦୁକ ଧଡ଼ାଧଡ଼ି—ମନକୁ ସମୋଇ ହୁଏ- ହରିହର ବାବୁଙ୍କ ଭଣ କଥା ପଠାଇଲେ ଅସନ୍ତା ନାହିଁ କି ? ଏଥିରୁ କ'ଣ ହେବ ? —ନିବେଦିତ କଥା ଏତ—ଆଜି ଟଙ୍କା ଦେଲେ କି ବେଶ୍ୟା ମନ ବୁଝେ—ମଣିଷ କଥା ଜାଣିଲେ ହବ ନା ? ଜାଣେଣେ ଏ'କା) ଗାଡ଼ ? ଦ୍ୱାରେ ଛଡ଼ିକି ପରି—ହରିହର ବାବୁ ନା କ'ଣ ? (ଝରକା ବାଟେ ଦେଖି) ସତ୍ୟାନାଶିଆ ତ ! ନଲେଇ ପୋଡ଼ିଇ ମାରିବାକୁ ଆସିଲା ମୋତେ !—ଯାଏଁ ଟାପ ଫାପ ପ୍ରେମଦଏ- ଛେଣ୍ଟା ବ ଖାଡ଼ସ୍ତ ଦଏ—ନ ହେଲେ ସତ୍ୟାନାଶିଆ ପଦେହ କରିବ ଯେ !

(ହରିହର ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ହରିହର—ଆଜି ଏତେ ଡେରି କାହିଁକି ମୁଁ ଗଲି ନାହିଁ ?

ମୋହିନୀ—ଆମର କ'ଣ ଆଉ ଦେହ ମୁଣ୍ଡ ନାହିଁ—ସକାଳେ ଯାଇଥିଲି—ଓଳିଏ କଣା ଫୁରସତ ଦେବ ନାହିଁ ?

ହରିହର—ତୁମକୁ ଦଣ୍ଡେ ନ ଦେଖିଲେ ଯେ ମୁଁ ବଞ୍ଚିପାରେ ନାହିଁ, ମୋହିନୀ !

ମୋହିନୀ—ହା, ବିଧାତା—ମୋ'ର ମରଣ ହେଉ ନାହିଁ ନାହିଁ ଯେ !

ହରିହର—ଛି, ମୋହିନୀ ତୁମେ ଏ'ପରି କହୁଛ—ମୁଁ ତେବେ ଫେରି ଯାଉଛି—ମନେ କରିଥିଲି, ଆସିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣେନି ତୁମେ କିବା- କ'ଣ ହେଲା କେଜାଣି ?—ଚୁଡ଼ିତ ଆଣିଲି ଦେଖିଲ—

(ହାର ଦେଖାଇବା)

ମୋହିନୀ—ହଉ ଆଣିଲଣି ଯେବେ ଟିକିଏ ଦସ ।

ହରିହର—ମୋହିନୀ ! ମୋହିନୀ ! ପ୍ରାଣର ମୋହିନୀ ! ଏତୁ ଟିକେ ସହାସେ ସନା – ବେଶିବେଳ ମୁଁ ରହିବି ନାହିଁ ଯେ—

ମୋହିନୀ—ମୋ ଉପରେ କ'ଣ ରାଗିଲେ ?

ହରହର—ଛି, ମୋହନ—ଏ'ପରି କଥା ପଚାରୁଅଛ ? ତୁମ ଉପରେ ରାଗିବ - କଅ ଆଗେ ଶିଖକ -(ପିଠାଇ ଦେବା)

(ମୋହିନୀ ଓ ହରହରର ମଧ ଧିଅ ଓଡ଼ ଜଣିବା)

ମୋହନୀ— —ଗୀତ—

ଚତୁର ନାଗର ତୁମ୍ଭେ ପ୍ରାଣର ପିଅର
ଭୁଲନା ଭୁଲନା ଦାସୀ, ରଖ ହେ, ଅନ୍ତର ।
ଏ' ମୋର ଯୌବନ ଭର, ଦେଇଅଛ ତୁମ୍ଭକର ।
ଏ' ମୋର ନାବଧର, ତୁମ୍ଭ ହେ ବନ୍ଧୁବର ।
ତୁମ୍ଭର ହେ ସବୁ ବନ୍ଧୁ, ମୁହିଁ ଯେ ତୁମ୍ଭର ।

———•———

ହର—ତୁମେ ଶୁଅ, ମୋହନୀ—ତୁମର ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ—ମୁଁ ଅଛି ।

ମୋହନୀ—ଅସିଲ କ ନାହିଁ ଏମନ୍ତ ଶୁଳଯିବାକୁ ହୁଏ ନା ?

ହରହର—ତୁମର ଏବେ ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ।

ମୋହନୀ—ମୋ'ର ଗୋଟାଏ ଦେଉ କଣ, ସାଙ୍ଗ ? ତୁମ ଥିଲେ କଣ ମୁଁ କଛ ଜାଣିପାରେ—

ହର—ନାହିଁ, ନା ହିଁ, ତୁମେ ଅଳ ଶୁଅ ମୁଁ ଅଛି—

ମୋହନୀ—ରାଗିବ ନାହିଁ, ସାଙ୍ଗ—

ହର—ଛି, (ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ, ମୋହନୀ ପାଛୋଟି ଧରିବା) ତୁମେ ପୁଣି ଅନ୍ତୁତ୍ସ କାହିଁକ ମ ?

ମୋହନୀ—ବଳାଇ ଦେଲ ଅସିବ ନାହିଁ ?

ହର—ତୁମର ଏବେ ଦେହ ଭଲ ନାହିଁ ?

ମୋହନ—ଧୂର୍ତ୍ତ ନେତ୍ରଭଙ୍ଗୀ (ଚନ୍ଦ୍ରମୁଖୀର ପ୍ରସ୍ଥାନ ସମୟରେ) ଉଃ, ସାଧୁ—ଉଦ୍ଧେ—ହିଂସ୍ର ଅଲ୍ଅଃ ଦେଖାନ—ଦୃଷ୍ଟେ ସେ ମଞ୍ଜି—

(ଜଗମୋହନର ଲୁଚାଇ ଘରଦ୍ୱାର ଉପରେ ଠିଆହେବା)

ଜଗ—ଓଃ, ସେହି ହାଲି - ରାଣୀମାନଙ୍କର ଭ୍ରମ ସନ୍ଦେହର ହାର—ଗର୍ଭିଣୀ ଭାବେ ବାଛା ଦେବ ଏହି ବୟସରେ—ତୁମର ଗହଣାହାଙ୍କ ତା' ମା'ର ଏମୁରିଦେଇ ପଡାଇ, ହଜାରଟଙ୍କା ଜରଣା ବନ୍ଧବାକୁ ଦୂରଣ ଠଙ୍କା ଅଣିଥିଲ—ସେହି ହାର ମୂର୍ତ୍ତି ଅଛି ଏହି ଘଣ୍ଟି ବେଳରେ (ଦାନ୍ତଚିପି —ମନ ଦେଖିଛି—ଏହି ଅଙ୍ଗୁଳି ଚଗ— (ଲୁଚିପିବା)

(ମୋହନର ପ୍ରବେଶ)

ମୋହନ—ହାରଟା ମୂଳର ହୋଇଛି—ବଷିଦର୍— (ବାହୁର ମେଲିବା)

ଜଗ—(ଉଠିବା) ଭାଗଙ୍କ ଭେଣ୍ଟ ଠେ କେଉଁ ?— ଏହି ସେ ଏ ବାଣ୍ଟିଦେଇ— ଈଶ୍ୱର !—

ମୋହନ—ସ ଏ, ଶୁଣ—ମୂର୍ଖଟା ବାହାରେ ଝାଙ୍କି ଦେଇଛି ।— ଏଥର ଭବାଟ ଦେଖିବ ନାହିଁ—ଦେ ମ ଥାଏ ଗୋଡ଼ ଚଳ୍ ନାହିଁ ।

(ଶଯ୍ୟାପରେ ଶୟନ)

ମୁହୂର୍ତ୍ତକରେ ଐକ୍ୟତାନ ବାଦନ ଓ ଜଗମୋହନ ନୃତନ ବେଶର ଉପରେ ଦୃଷ୍ଟି ଥିବା—ବୟସରେ ବେଳେ ଦୁରନ୍ତ ଦୁଷ୍ଟ ମାଙ୍କୁ ମଣି ପାଇଥିବା; ମୋହନ ମୁଖ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଗ୍ନ ଥାଇ, ନାନା କଥା କହିବା ଓ ତାଙ୍କ ନେଇଯାଇବା; ଜଗମୋହନ ଅବସ୍ଥା ବୁଝେ ଠିଆ ହୋଇ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ମୋହିନୀଙ୍କ ଲୁଗ ଭାବରୁ ମୃତ ଅଣି

ତାଙ୍କୁ ଖୋଳି, ଡାଗର ଓ ହାତେଇ ନେଇ "ଇଶ୍ୱର" ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରି ସବରବାଟେ ପଳା ଇଥିବା – କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ ଗୋବନ୍ଦର ମାତାଲ ଅବସ୍ଥାରେ ପ୍ରବେଶ]

ଗୋବନ୍ଦ—ହାଁ । ମୋ' ସଙ୍ଗେ ବୁଅଗ୍ରେନ୍ନ—ହେ—

(ମୋହନାଙ୍କୁ ଧକ୍କାମାରିବାରୁ ମୋହିନୀ ଉଠିବା)

ମୋହିନୀ—କିଏ—କିଏ ?

ଗୋବନ୍ଦ—ମୁଁ—

ମୋହିନୀ—ସାଙ୍ଗ ?—ସତେ, ନା ସ୍ୱପ୍ନ—ନୁ ହେ

(ଅଳପନ ଚହିବାକୁ ଚିବା)

ଗୋବନ୍ଦ—(ଠେଲିଦେଇ) ରଖିଦେ ଗୁବକ ମୋ' ସଙ୍ଗେ ସମ୍ଭୋଗ—ଚର୍ଥି ଦେବା କଥା ପାଶୋରିଲୁ କି ?

ମୋହିନୀ—ଏ'ମଣ କହୁଛ ? ମୁଁ କ'ଣ କହୁଛି ? ତୁମେ ଏ ... ଗୁହିଁଚ ମାହିଁ କି ?

ଗୋବ—ଚାହିଁ ଦେ କାଗଜ ?

ମୋହି—(ସହିତେ) କାଗଜ ? ତୁମ ପଦେଇରୁ ପଡ଼ି ଦେଇ ... ମୁଁ ରଖିଦେଇଛ ।

ଗୋବ—ଚାହିଁ ?—ଦେ—

ମୋହି—(ଥକ୍କାରେ) ନା, ମୁଁ ଦେବ ନାହିଁ ।

ଗୋବ—ଦେ, କହୁଛି ।

ମୋହ—(ଥକ୍କାରେ) ମୋ'ର କାଳେ ତୁ ଦେବାକୁ ଚିହ୍ନ ଚାହୁଁବ ?

ଗୋବ—ତୋ'ର କାଗଜ ? ସମ୍ଭାନ ! (ଛୁରି ଉପର)

ମୋହି—ଏଁ—ଏଁ—ସାଙ୍ଗ—ସାଙ୍ଗ—

ଗୋବ—ଦେ କହୁଚ ! ନାହିଁ ତ—(ଛୁରି ଅଙ୍ଗର ତଳେଦେବା)

ମୋହି—ଛକ୍, ଛକ୍—ଦେଖୁଛି —

ଗୋପ—(ଛାଡ଼ିଦେଇ) ଆଣ କଲମ ଦେବେ; କହୁଛି —

ମୋହ—ହିଁ, ସାଙ୍ଗ ! ଭାଗ ଗଲା କ—ଦେଖ, ସାଙ୍ଗ ! କାଗଜ ନେଇ ଗଲେ, ଯାହା ତମେ କ ଅଛ—

ଗୋପ— ହି —ଏମନ୍ତ କହୁନୁ—କାହିଁକି ମ ? ତୋ ପାଖରୁ ଅଛିପ ନାହିଁ ? ଭୁ ମୋ'ର ପୁରୁଣା ସାଙ୍ଗ !

ମୋହ—ହଁ ସେଇଥିପାଇଁ ତ ଦେଖା ନ ଥାଏ ।

ଗୋପ—କ'ଣ କରିବ, ସାଙ୍ଗ !—ଘର ଜଞ୍ଜାଳ—ନା,—ନା,— ଏଥର ଯା ମନେ ଥା ନ କ କଥ ଅସୁଥିବ—ଆହା, ତୁ ମୋର କେତେ-ଦିନର ସାଙ୍ଗ —(ତଳୁକ ଧରିବା) ଅହା, ଗରୁବରୁ ଏଭଳ ମନେ ରଖିବୁ ସାଙ୍ଗ !

ମୋହ—ହି, ସାଙ୍ଗ —ଗଳର ସଙ୍ଗେ ଗୋଟାଏ ଥିଲା !

ଗୋପ—ଛକ୍—ଦେ କଲମ, କାଗଜଟା ଦେଲୁ—ଭାଇ ଅନେକ ଡେରିହେଲାଣି —

ମୋହ—ଏତେବେଳେ କାଗଜଟା ନେଇ କ'ଣ କରିବ ମ—କାଲି ନେଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ? ଅଜ ଦେଖିଲ କେମିତିକା ପାଗ ହୋଇଛି— ଥାଅ ମ —

ଗୋପେ—ନା, ନା ସାଙ୍ଗ ! ଦଣ୍ଡେ ହେ ଡେରି ସହୁ ନାହିଁ— କେମିତିକା ଏହି କାଗଜଖଣ୍ଡ ନେଇ, ସ୍ୱତାଃସ୍ୱତ ମଃସାଦା କର କାଲି ନାଲିସ ଦାଏର କରିବ, ଓଗ୍ରୀ ହେବା ମାତ୍ରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଜମିଦାରୀଟା ନିଲାମରେ ଆଣି ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଗୋଡ଼ ଥୋଇଦେଇ ବସିବ, ଅଉ ଓଷ୍ଟେଟ—ହେଁ—ହାଁ ପାଖରେ ବସାଇ—ବୁଝିଲୁ ନ —

(ତଳୁକ ଧରିବା)

ମୋହ—(ଆଲିଙ୍ଗନ କରି) ସତେ, ସତେ, ସୁନ—ଛନ୍ନ, ଛନ୍ନ, ଏବୁଝିଣି ଅଣି ଦେଉଛ—

ଗୋବ—ଆଉ ଦେଖ, ବହୁ ଟଙ୍କାବ ଦେବାକୁ ହେବ ।

ମୋହ—କେତେ ?

ଗୋବ—ହଜାରେ—

ମୋହ—ଏତେ ତ ମୋ ପାଖରେ ନାହିଁ—

ଗୋବ—ନ ହେଲେ ତ ନ ଚଳେ—ବୋଡ଼ଏ ହଜାର ଟଙ୍କାର ଢାଲସ, କୋର୍ଟଫିସ୍ ଲାଗିଯିବ କେତେ ବୁଝୁନାହିଁ ?

ମୋହ—ଅଚ୍ଛା ସେଥିପାଇଁ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ—ହରିହର ବାବୁ ପାଇଁ ଜହର ହାରଟି ଦେଇ ପାରିଲ—ସେହିଟା ଗ୍ରାସ୍ ବନ୍ଧକ ଦେଇ ଟଙ୍କାର ହେବ—ତାକୁ ବନ୍ଧାରଖି ବା ବିକି କରି ଟଙ୍କା ମୋତେ ଆଣି ଦିଅ ।

ଗୋବ—ଠିକ ହୋଇଛି—ମାଲ୍ଲି କୋର୍ଟରେ ମକଦ୍ଦମା ଦାଏର କରିବାକୁ ତ, କେହି ମୁଁ ଯିବାବେଳେ ଅଛିଥିଲି—ନିଦାନ୍ତି ଅଟକି ଥିଲି, ମୁଁ ବୁଝାଇ ନ ଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା କି ?

ମୋହ—ମା ତାରା ଭରସା—ଆଉ ଡେରି କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ (ବାକ୍ସ ପାଖକୁ ଯିବା) ଗୁହ ଯେ ବାକ୍ସରେ ଲାଗିଛି—ଏ' କଣ—ବାକ୍ସ ଯେ ଖୋଲା । କାଗଜ ନାହିଁ ?—ସେ ହାରଟା ବି ନାହିଁ !

(ସତ୍ତ୍ୱରେ ଗୋବିନ୍ଦ ଅଡ଼େ ଗୃହଁ ବା)

ଗୋବିନ୍ଦ—ହାଁ ! ମୋ' ସଙ୍ଗେ ବଦମାସି—ସମ୍ଭବାନ—ହରିହର ବାବୁ ଠିକ୍, ମୁଁ ଜାଣେ କାଗଜଟାପାଇଁ ଅସିଥିଲେ—ଫୁସୁଲାଇ ଫୁସୁଲାଇ କରି ନେଇଗଲେ—ଜଗମୋହନର ନିଷ୍ଠୁର ଏତିକି ଚଳନ୍ତି—ମୁଁ ଜାଣେ

ଆଜି ଏଥିବା ଅନ୍ୟ ମରଣ ବୋଲି, ହାକ୍ମମୁଜାଦ ଏତେ ଗୁଳଜ କରୁଛନ୍ତି—ଡିଗ୍ବିଜୟବାଦ ! ଘୃଣାତ୍ମକ ! (ରକ୍ତ ଛାଡ଼ିଦେବା) ମର ସହୁଥାଏ । ମୋହନ ଲଲେ ପଡ଼ିଯିବା) ଏଁ, ଏଁ—ମନ୍ତ୍ରଗଲା ନା କ'ଣ ! (ହାତଦେଇ) କଣ୍ଠସ୍ୱର ବାନ୍ଧି ବନ୍ଧୁନାହିଁ—କିଏ ଯେ ଆଉ ପଚାରନ୍ତି ! ଏଁ—ଏଁ—ମୁଁ କ'ଣ ଭଲ !—ଗୁନ୍—ଘୁନ୍ (ଦୁଃଖ ଓ ନୈରାଶ୍ୟ ସୂଚକ ଅନୈକ୍ୟଭାବ ବାଚକ ଓ ଯୌବନ ପାଗଳ ଭଳିବେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା)

(ଅନ୍ତର୍ପଟନତା)

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

[ଚଳନ୍ତା ରେଳ ଗାଡ଼ିର ଗୋଟିଏ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ କମ୍ପାର୍ଟମେଣ୍ଟରେ ଗୋଟିଏ ବାର୍ଥରେ ମିଷ୍ଟର ମାଇକେଲ ଓ ତଳେ ଅନ୍ୟ ବାର୍ଥରେ କୁମୁଦଙ୍କ ବସିଥିବା କୁମୁଦନୀ ଝରକାବାଟେ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ମୁହଁ ଥିବା, ଅସ୍ତଗାମୀ ସୂର୍ଯ୍ୟର ଲୋହିତ ରଶ୍ମି ମୁଖରେ ପଡ଼ିବାରୁ ସମବେଦନାର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ ଏକ ଅପୂର୍ବ ଶ୍ରୀ ଧାରଣ କରିଥିବା]

ମିଷ୍ଟର—ସିଷ୍ଟର ! ଏ' ଭଳି କଥା ପଚାରି, ତୁମ ମନରେ ବୋଧହୁଏ ଭାରି କଷ୍ଟ ଦେଲି ।

କୁମୁଦନୀ—(ପୂର୍ବଭଳି ଥାଇ) ନା, ସାହେବ—

ମିଷ୍ଟର—ବୁଝିଛି—ତୁମ ମନରେ ଯେଉଁପରି ଗୋଟାଏ କରୁଣ ଅତୀତ କାହାଣୀ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଗଲା—ମୋ ମନରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଗୋଟିଏ କରୁଣ ଅତୀତ କାହାଣୀ ବର୍ତ୍ତମାନ ଜାଗ୍ରତ ହେଉଛି । ମୁଁ ସ୍ୱଦ ନଦ'ମ୍ଭ, ସିଷ୍ଟର—ମୋଠାରୁ ବଳି ପାଷଣ୍ଡ ଏ ଜଗତରେ କେହି ଜଣେ ଥିବା ନାହିଁ—ମୁଁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ନ ଥିଲି—ଯଦିଓ ଅବୈଧ ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି ବର୍ତ୍ତମାନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ହୋଇଛି, ତଥାପି ଅନ୍ତରର ଅନ୍ତରେ ମୁଁ ଖାଣ୍ଟି ହିନ୍ଦୁ—ସେହି ଯେ ମେମ୍‌ଟାକୁ ଦେଖୁଛ, ଯାକୁ ମନେକରୁଛ ସତୀ, ସାଧ୍ୱୀ, ପତିଗତପ୍ରାଣା—ସେ ଗୋଟାଏ ସୟତାନୀ—ବାହାରେ ଆଦର ମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ କିଛି ତ୍ରୁଟି ନାହିଁ ସତ—କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ସାପିଣୀ କାଳନାଗୁଣୀ—ମୋ'ର ତ ବନ୍ଧୁ ନୁଏ, ତା'ର ହାତରେ ଦଳେ

ମୋର ଭଲ ଲାଗେନା ନଷ୍ଟ ହେବ— ଦେବାଙ୍କ ଶ୍ରେୟସ୍କର—ମୁଁ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରିଛି—ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଗ୍ରହ କରିଛି—ତା'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ମୋତେ କରିବାକୁ ହେବ—ମନେ ନେଲେ ଦମ୍ପତି ସ୍ୱାମୀ ନୁଅନ୍ତି—ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଧୁ ଥାଇ ଥାଉଁ ଯେଉଁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଛି, ତାହା ଯେ ଅସହ୍ୟ—ତାହା ଅସହ୍ୟ—ସେହି ନେହାତ ନାନାରେ ପ୍ରେମର ଛଳନା କରି—କେତେ ଲୋକ ପେଟ ପୋଷାଇ ମଧ୍ୟ—କେବଳ ଅର୍ଥ ଶୋଷଣରେ ତତ୍ପର—ଅର୍ଥ ତ ନୁହେଁ, ରକ୍ତ—ଅଙ୍ଗ ସେହି ରକ୍ତରେ, ଗୋଟାଏ—ସେହି ସେ କଳା ସାହେବଟା ଯାକୁ ତୁମେ ଅନେକ ଥର ଆସିବା ଯିବାକୁ ଦେଖିଥିବ—ଲୁଅଟାଏ—କେବଳ ଜୁଆ ଖେଳ ବୁଲେ—ତା'ର ମନ ଯୋଗାଇବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ—(ଦାନ୍ତକାମୁଡ) ଓଃ—ନା—ତା'ର ତ ଦୋଷ—ମୋ'ର କର୍ମର ଫଳ ମୁହିଁ ଭୋଗ କରୁଛି—ମୁଁ ଯେତେ କରିଛି ମରୁଛି—

ତୃପ୍ତି—ଆପଣ ଏତେ ଅଧୀର ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁ—

ମନ୍ମଥ—ନା, ଧୀରା ଅଙ୍ଗ ସହ୍ୟକର ପାରୁନାହିଁ—ଏସବୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହୃଦୟର କେତେ ଅତେକମ କରି ପାରିଲଣି—ଭାଗ୍ୟ କ୍ରମେ ଆସି ଉପସ୍ଥିତ ହୋଇଥିଲ ବୋଲି—ଏ' ସମସ୍ତ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଗୋଟାଏ ସୁଯୋଗ ପାଇଲି—ମନର ବେଦନା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଲାଘବ କରିପାରିଲି। ମନ ମାଫିକ ମଣିଷ ପାଇଲେ—ନା, ତୁମର ସଙ୍କୋଚ ହେବାର କୌଣସି କାରଣ ନାହିଁ—ଏହା ଅନ୍ତରେ ଅନ୍ତରେ ସତ୍ୟ—ଏ' ଦୁନିଆରେ ଏକମାତ୍ର ସୁଖ—ମନମାଫିକ ମଣିଷ ପାଇବା—ପ୍ରକୃତରେ କହୁଛି, ମୁଁ ତୁମକୁ ଅନ୍ତରର ସହିତ ଭଲ ପାଇଛି।

ତୃପ୍ତି—ଏପରି ବୋଧହୁଏ ଗାଢ଼ ହେବ ?

ମନ୍ମଥ—କାହିଁକି ?

କୃମ୍ନ—ମୋର ଅବ କୋଠକୁ ଯିବାର କଥା—

ମିଷ୍ଟର—କାହିଁକ ?

କୃମ୍ନ—ଏହିଠା ଯେ ସେକେଣ୍ଡ କ୍ଲାସ—ମୋ'ର ଫଷ୍ଟ କ୍ଲାସର ଟିକଟ୍ ହୋଇଥିଲ ?

ମଷ୍ଟର—ମୁଁ ଚେଞ୍ଜକରିଭ ଅଣିଛି—ଖାନସାମା ନ ଜାଣି ହୋ କରୁ ପକାଇ ଥିଲ !

କୃମ୍ନ—ମିଛରେ ଏତେ ଗ୍ରହାଏ—

ମଷ୍ଟର—ଖର୍ଚ୍ଚ ହୋଇ ଗଲ ନା ? କନ୍ତୁ ଡିଷ୍ଟାର, ଏ ସାନ୍ନିଧ୍ୟ ତୁଳନାରେ ତାହା କେତେ ଅଳ୍ପ । ଡିଷ୍ଟାର ! ପ୍ରକୃତରେ ତୁମ୍ଭ ଯୋଗୁଁ ମୁଁ ଅଜ ଯେତେ ଅନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ତାହା ଏ ଦୀର୍ଘକାଳ ଯାବତ୍ ମୁହୂର୍ତ୍ତିକ ପାଇଁ କେବେହେଲେ ଅନୁଭବ କରିନାହିଁ ପସ୍ତ, କେଜାଣି ମୋର ପ୍ରକୃତ ସ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ କ'ଣ ହୋଇଥାନ୍ତା—? ହ ଡିଷ୍ଟାର ! ଏଠାର ତୁମ୍ଭର ମେଲେଜ ଡ଼ି– ତୁମେ ଏହା କପରି ଦେଇ ପକାଇଲ ?

କୃମ୍ନ—ସାହେବ ! (ଅବେଗ ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି କାନ୍ଦପକାଇବା)

ମିଷ୍ଟର—କାନ୍ଦିଲ ଯେ ?

କୃମ୍ନ—ମୁଁ ଭାରି ପାପିନ୍ନସୀ, ସାହେବ—ଅପଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ ପ୍ରାଣାନ୍ତେ ସୁଦ୍ଧା ତାର ପତିସ୍ମୃତି ତ୍ୟାଗ କରେ ନାହିଁ—କନ୍ତୁ ମୋ'ପରି ଭାଗ୍ୟ ଏ ସଂସାରରେ ଦ୍ୱିତୀୟ କିଏ ଅଛି ?—ଅକ୍ଲେଶରେ ବିଧବାର ଶେଷ ଅବଲମ୍ବନଟିକ ବିସର୍ଜନ କରି ଦେଇ ପାରେ—

ମଷ୍ଟର—ବିସର୍ଜନ କରି ନାହିଁ, ଡିଷ୍ଟାର—ତାହା ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ କରିଛ—ବୋଧହୁଏ ତୁମ୍ଭର ସ୍ୱାମୀ ତୁଲ୍ୟ ଜଣେ ପ୍ରେମାସ୍ପଦକୁ—ନହେଁ ତୁମେ ମୋତେ—

କୃମ୍ନ—ସାହେବ । ସାହେବ ! ଏ' କ'ଣ କହୁଛ—ମୁଁ ଯେ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ—ବିଧବା—

ମିଷ୍ଟାର—ବିଧବା ହୁଅ ବା ସଧବା ହୁଅ--ହିନ୍ଦୁ ହୁଅ ବା ଅନ୍ୟ ଯାହା ହୁଅ—ମନ ଲାଗିଛି ମାନେ ନାହିଁ—ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଅଧୀନ ହେଲେ—ସେ କହିଲ, ମିଷ୍ଟାର—ତୁମେ ମୋତେ ଭଲପାଇଛ କି ନାହିଁ ?

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) ହେ ସ୍ୱାମି ! ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମି ! ଏ' ଜଗତରେ କି ବିଧବାର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ?—

ମିଷ୍ଟର—କିଛି ଭୟ କରନା, ମିଷ୍ଟାର—ମୁଁ କୌଣସି ଅତ୍ୟାଚାର କରିବ ନାହିଁ—

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) ଏତ ଅତ୍ୟାଚାର କାହାକୁ କହନ୍ତି ! ନା, ନା, ମୁଁ ଅନ୍ୟାୟଚାରିଣୀ—!

ମିଷ୍ଟର—ତୁମୋତେ ଏକ୍‌ସକ୍ୟୁଜ କରିବ, ମିଷ୍ଟାର—ମୁଁ ସେହିଦିନହିଁ ଠିକ ବୁଝିଥିଲି ଯେ, ଅସାବଧାନତା ବଶତଃ ରଂଟି ପ୍ରେଜେଣ୍ଟ କରି ପକାଇ, ସେହିଦିନରୁ ତୁମ୍ଭାନଙ୍କ ମର୍ମଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଛ—କିପରି ଫେରି ପାଇବ—କି ଉପାୟରେ ମୋ'ଠାରୁ ମାଗିନେବ ଏଥି ସକାଶେ ନାନା ଉପାୟ ମଧ୍ୟ ଚିନ୍ତା କରୁଛ ମୁଁ ଏହା ଜାଣି ସୁଦ୍ଧା ଯେ ତାହାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟର୍ପଣ କରି ନାହିଁ ତା'ର କାରଣ ପୂର୍ବରୁ କହୁଛି—ଏହା ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅଙ୍ଗୁରି—ଯାହା ମୁଁ ମୋର ଉପେକ୍ଷିତା ପତ୍ନୀର ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ବିବାହ ଦିନ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇଥିଲି—

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) କିପରି ଏଠୁଁ ଅନ୍ତର ହେବ ! ...ତେଇଁ ପଡ଼ିବାକୁ ଯେ ମନ ହେଉଛି—

ମିଷ୍ଟର—ଅଙ୍ଗୁରିଟି ମୋର ବିଶେଷଭାବେ ମନେ ରଖିବାର ଗୋଟାଏ କାରଣ ଅଛି, ମିଷ୍ଟାର—ମୋର ଜଣେ ଧନାଢ୍ୟ ବନ୍ଧୁ—ପରେ ପରେ କିନ୍ତୁ ପରମେଶ୍ୱର—ମୋତେ ସେହି ଅଙ୍ଗୁରିଟି ଦେଇଥିଲେ—ଆଉ ସର୍ବଶେଷ ଅନୁରୋଧ କରି କହିଥିଲେ ଯେ ସେହି ଅଙ୍ଗୁରିଟି ଯେମନ୍ତ ମୋର ବିବାହ

ଅନ୍ତର ହୃଦ—ଜାଣେ ନାହିଁ, କ କୁହ ଲୁଚିଥିବ ତା'ର ସେହ ମଧୁର କଥା ମଧ୍ୟରେ ଲୁକ୍କାୟିତ ଥିଲା—ହାୟ ! ହାୟ ! ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—

କୁମୁ—(ଚମକି) ଗିରୀନ୍ଦ୍ର !

ମିଷ୍ଟର—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ନାମ ଶୁଣି ଚମକି ଉଠିଲ ଯେ ?

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) ଛି ! ଛି ! ବଳକି ନା ! ପୁଣି ଅଣା ପୋଷଣ କରୁଛୁ !—(ଓଃ କି ଘୃଣା—

ମିଷ୍ଟର—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର କାହିଁକି ହେଲା—କୁହ ? କୁହ ?

କୁମୁ—ମୋ'ର ଘରର ଯେ ସେହ ନାମ—

ମିଷ୍ଟର—(ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗକରି) ନା, ତା'ର ତ ଅଉ ଭାଇ କି ଭଉଣୀ କେହ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ହୋଇପାରେ—

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) ମନ ! ଶେଷେ ତୁ ମିଛ କଥା ମଧ୍ୟ କହିବାକୁ ଶିଖାଇଲୁ—ନା, ନା, ଏଠି ଆଉ ରହିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ—(ଟ୍ରେନ ଷ୍ଟେସନ ନିକଟ ହେବାରୁ ଟ୍ରେନ ରହିଲା—ଯାତ୍ରୀ ଯିବା ଆସିବା ଇତ୍ୟାଦି)

ମିଷ୍ଟର—କୁଲି ! ଇସ୍‌ମାଫିକ୍ ଆଦ୍‌ମିସବ୍ କାହେ ଯାତା—କିଆ ହୁଆ ?

କୁଲି—ସାହେବ ! ବହୁତ୍ କଲେରା ଦେହେ ଦୁସ୍‌ରେ ଥିଲେ ଅଟେହେଁ—

କୁମୁ—(ସ୍ୱଗତ) ଏତେ କଲେରା ରୋଗୀ—ମୁଁ କ'ଣ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ ? ସ୍ୱାମୀ ଯେ ମୋ'ର ସେହ ରୋଗ ମୃତ—ଈଶ୍ୱର, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ—ମୁକ୍ତିର ପଥ ଅଛି ଦେଖାଇ ଦେଇଛ—ଯାଇଁ ରୋଗିର ସେବା କରିବି—ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ମୃତ୍ୟୁ ହେବ ପରେ ଚରଣାନ୍ତ—(ହଠାତ୍ ନଜରରେ ପଡ଼ିବାରୁ) ଏ' କିଏ ? ଏ' ଯେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଦଶିଲ ।　　　　　　　　　　　　　(ବେଗରେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ମିଷ୍ଟର—କୁଆଡେ ଯାଉଛ ?—' (ଚିଠା ସମୟରେ ପତ୍ରଖଣ୍ଡ ପଡ଼ିଗଲା)

ଗାଡ଼ ଛଡ଼ିବ—(ସ୍ୱଗତ) ଏପରି ଛୁଟେ ଦୌଡ଼ିଗଲେ କାହିଁକି ? ଏ' କଣ ପଡ଼ିଗଲା ? ଏ' ଯେ ଖୋରଧା ନିବାସୀ ଜଗମୋହନ ଦାସ ନାମର ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ —ସ୍ନାମ ତିଅନ୍ୟୋଦ୍ଧିଛି—ଭୁଲରେ ବୋଧହୁଏ ପୋଷ୍ଟ ହୋଇପାରି ନାହିଁ ।

"ଗିରୁଦେବ, ମୁ ପୁଣି ଯାଉଛି, 'ବୃନ୍ଦାବନ ମଧ୍ୟରେ ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଟେଲିଗ୍ରାମ—ଯଦି ସ୍ନେହଥାଏ, ଷ୍ଟେସନକୁ ଆସିବେ—ଖୁବ୍ ଗୋପନରେ— ଅନ୍ୟ କେହି ଯେପରି କିଛି ଜାଣି ନ ପାରିବ—ବିଶେଷତଃ ବିବି— ଘୃରେଥିଲି, ଦେଖିବାକୁ ଏତେ ଅଗ୍ରହ ନ ଥିଲା, ଏବେ ପାଖକୁ ଆସି ଥରେ ନ ଦେଖି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ଇତି ।

ତୁମ୍ଭର କଳଙ୍କିତ
କନ୍ୟା
"କୁମ"

କୁମ !—ମୋର ପରିଣିତା ସ୍ତ୍ରୀ କୁମୁଦିନୀ—ମୁଁ ଯେ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁ ନାହିଁ—ଈଶ୍ୱର ! ଏତେ ଅନନ୍ଦ ଏ ଜୀବନରେ ଲେଖିଥିଲେ—ଏପରି ଜୀବନରେ ପାଇବି ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ ଯେ ନ ଥିଲା—ହାୟ ! ହାୟ ! ତାକୁ କେତେ କଷ୍ଟ ନ ଦେଇଛି—ବେନାମିରେ ମୁଁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଛି ବୋଲି ତା ମନରେ ବିଶ୍ୱାସ ଜନ୍ମାଇ ଦେବାଦ୍ୱାରା, ବିଶେଷତଃ କଲେଜରେ ମରିବି ବୋଲି ମିଥ୍ୟା ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିବାଦ୍ୱାରା କେତେକଷ୍ଟ ଦେଇ ନ ଥିବ ! ଓଃ, କି ନିଷ୍ଠୁର ମୁଁ—ଏହି ଭଲିଆ ଦୁଷ୍ଟାର ପ୍ରେମରେ ପଡ଼ି କିନା ଏ ଦୁଷ୍କର୍ମ କରିଛି । ହାୟ ! ହିନ୍ଦୁ ବିଧବାର ସେହି ବିଷାଦ ମଳିନ ମୂର୍ତ୍ତି କି ହୃଦୟ ବିଦାରକ ! —ଅଶନେ, ବସନେ, ଅଗୃହେ, ବ୍ୟବହାରେ, ଶଯ୍ୟାରେ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ଆଗରେ ଯେଉଁ କଠୋର ନିୟମାନୁବର୍ତ୍ତିତା—ସେଥିରେ କା'ର ହୃଦୟ ବିଦୀର୍ଣ୍ଣ ନ ହେବ !—କିନ୍ତୁ ପତିଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କି ପବିତ୍ର ସମ୍ବନ୍ଧ ରଖିବାଶିକ, କି

ଉଦାରତାର ଅବଗୁଣ୍ଠକ ! ଛନ୍ଦ—ନରହର ! ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରତ୍ୟେକ—
ତୋର ମହାନନ୍ଦ । ଖାନସାମା !

ଖାନସାମା—ହଜୁର—

ମଷ୍ଟର—ଜଲଦ ସବସାହେବଙ୍କୁ ଅନେ ବୋଲ—ନାମ୍ କେ
ଯାଏ ।

ଖାନ୍—ସବସାହେବ ! ମିଷ୍ଟାର—

ମିଷ୍ଟର—ହାଁ, ହାଁ, ମିଷ୍ଟାର ସାହେବ—ମିଷ୍ଟାର ସାହେବ ! କାହାଁ
ଗିଆ, ଅନେ ବୋଲେ, ନେହିଁ ? କାହାଁ ବଦ୍ମାଓ—ଜଲଦ କରୋ
ମେନ୍—ଗାଡ ବୁଝେଗା ଅଭ ? (ଇତସ୍ତତଃ ଦେଖୁଥିବା) ·

ଖାନ୍—ସାହେବ ! ହାମ୍ ମିଷ୍ଟାର ସାହେବକା ସାଥ୍ ଗିଅଥା—
ଗିରାନ୍ ବାବୁ ଅଜ୍—

ମିଷ୍ଟର—ଗିରାନ୍ ବାବୁ—

ଖାନ୍—ହାଁ, ହଜୁର ! ଗିରାନ୍ବାବୁ ଡାଉନ ଟ୍ରେନ୍‌ମେ ଅନେକା
ବଖତ୍ ଉନ୍‌କୁ କଲେଜ ଥାମା—ଉସ୍‌ବାସ୍ତେ ହାଁ ଅକା ରେଲବାଲ ...
ଉନ୍‌କୁ ଉତାର ଦଅ—

ମିଷ୍ଟର—କଲେଜ ହୋଇଛି — ଇଓଇକ୍‌ସନର ଦରକାର
ହୋଇପାରେ ନେମ୍ଭା ନେଇଯାଏ—

ଖାନ୍—ମିଷ୍ଟାର ସାହେବ ଉନ୍‌କୁ ନର୍ଶ କରତେହେଁ—

ମିଷ୍ଟର—(ଫେର) କ୍ୟା ବୋଲ—ମିଷ୍ଟାର ସାହେବ ନର୍ଶ
କରତେହେଁ ?

ଖାନ୍—ହାଁ, ହଜୁର—ହାମ୍ ବୋଲ "ଗାଡ ବୁଝେଗା"—ନାହିଁ
ଲେତେନେହିଁ ।

ମିଷ୍ଟର—ଅଚ୍ଛା ! ହାମ୍‌ରା ନାମ୍‌ସେ ବୋଲଓ (ଖାନ୍‌ସାମାର ପ୍ରସ୍ଥାନ)
ଗିରାନ୍ ଏଠି । କୁମୁଦନୀ ନର୍ଶ କରୁଛି—କୁମୁଦନୀ କଣ ତେବେ ତାଙ୍କ

ଦେଖି ଦୌଡ଼ିଗଲ—ମୋର ପର୍ମିଶନ୍ ନେବା ଉଚିତ ଥିଲା—ନ ନେବାର କାରଣ କଣ ? କୁମୁଦିନୀ ନିଶ୍ଚୟ ତାର ପ୍ରେମାସକ୍ତ ! ବେନାମି କ'ଣ କେବେ ମିଥ୍ୟା ହୋଇପାରେ—(ଚିନ୍ତା) ଅଚ୍ଛା, ଗେରାଲ୍ଡ ସଙ୍ଗେ ପ୍ରଣୟ ଥିଲେ ଏତେ ଏ'ପରି ହେବେ ଲୋକ ଅବିଶ୍ୱାସୀ କାହିଁକି ? କିନ୍ତୁ ପିତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖିଛି, ତା'ର ଭାବାର୍ଥ କଣ ଭଲ ବୁଝେ—'ତୁମର କଳଙ୍କିନୀ କନ୍ୟା କୁମ' —ଲେଖିଥିଲେ ଲୋକ ଅପରାଧୀ କାହିଁକି ? ବିଧବା ହୋଇ କ'ଣ ଝିଅ ବାପଘରେ ରହିବାକୁ ଲଜ୍ଜା ବୋଧ କରେ ?—ନା—ନିଶ୍ଚୟ କୁମୁଦିନୀ କଳଙ୍କିନୀ—କଳଙ୍କ ଲୋକରେ ଜଣା ପଡ଼ିବାରୁ, ଅନ୍ୟ ଉପାୟ ନ ଦେଖି ପଳାଇ ଯାଇଛି—ଗେରାଲ୍ଡ ଖୋଜ ଖୋଜ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଉଛି—କିନ୍ତୁ ତା'ର ଯେପରି ଧରଣ ଧାରଣ ଦେଖିଛି—ସେଥିରେ ତ ତା'ର ପାପ-ସ୍ୱଭାବର କୌଣସି ଲକ୍ଷଣ ମିଳେ ନାହିଁ—ଆଜିକି ମୋ ନିକଟରେ ୨ ମାସର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ରହିଲାଣି, କାହିଁ ଦେଖେ ନାହିଁ—ବରଂ ମୁଁ ଛାତ୍ରବୁଦ୍ଧିରେ ଅନେକ ଥର ଚାହିଁଥିବି—କଥାରେ ମଧ୍ୟ ଇସାରା ଦେଇଥିବି—ତାକୁ କୌଣସି ପାପ ଅଭି-ପ୍ରାୟ ଇଙ୍ଗିତରେ ମୁଦ୍ଧା କେବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଦେଖି ନାହିଁ । ମୁଁ ଖରା ସନ୍ଦେହୀ—କାହିଁ ଖାନସାମା ? ଯାଏଁ ନିଜେ ଯାଏଁ—(ଯାଉଁ) ଯେପରି ହେଲେ ସେ ମୋର ବିବାହିତା ପତ୍ନୀ, ତାର କଳଙ୍କ ମୋର ମାର୍ଜନା କରିବା ଉଚିତ—ବିପଦ ଗ୍ରାସରୁ ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଉଚିତ—ଇଲ୍ଅର କଳଙ୍କ ସହ୍ୟ କରି ପାରୁଛି, ଆଉ ଏ'ତ ମୋର ଧର୍ମପତ୍ନୀ !

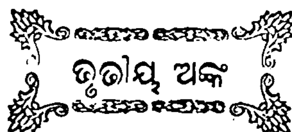
(ଗେରାଲ୍ଡ ପ୍ରସ୍ଥାନକାଳେ ଖାନସାମାର ପୁନଃପ୍ରବେଶ)

ଖାନ୍—ସାହେବ ! ହିଞ୍ଜ୍ର ସାହେବ ଅବେଗେ ନେହିଁ—ବୋଲ୍ତେ ହେ, "ହାମ୍ ପୁଣି ଏକ୍ସପ୍ରେସ୍‌ମେ ଯାଏଗେ—ସାହେବକୁ ଯାନେ ବୋଲ୍ନେ — ଅଉର ବୋଲ୍ନେ—ହାମ୍ରା ଦୋସ୍ତା ଏକ ବନ୍ଧୁ ଅଦ୍ମିକୁ କଲେସ ଥାମା" ।

ମିଷ୍ଟର—ବନ୍ଧୁ ଅଦ୍ଭିମି ! ଏତେଦୂର ଅଧଃପତନ ତୋ'ର ହୋଇଚି
କୁମୁଦନୀ—ଆଜି ଏ' ଢଙ୍ଗ୍‌ରେ ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ? (କକ୍ଷେପଚଳିତବା) ଉଃ
କି ଭୟାନକ କଳଙ୍କିନୀ—ଏ' କଳଙ୍କ ଯେ ଅସ୍ଥି ମଜ୍ଜାଗତ ହୋଇ ଯାଇଚି
—ଏହାର ମାର୍ଜନା ଯେ ଏକାବେଳକେ ଅସମ୍ଭବ—କି' ମୂର୍ଖ ମୁଁ—
ଗୋଟାଏ କଳଙ୍କିଣୀକୁ ନେଇଗଲ ଯେଉଁ ସ୍ତ୍ରୀ, ପୁଣି ଆଉ ଗୋଟାଏ
ମୁଣ୍ଡାଇବାକୁ କପଟ ସାହସ କରୁଥିଲି ? (ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ) ଏହି ଯେ
ଗାଡ଼ ଛାଡ଼ିଲା—ଗାଡ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଚାଲୁଚି—କିଛିକ୍ଷଣ ପରେ
ବିଦ୍ୟୁତ ବେଗରେ ଚାଲିବ—କିନ୍ତୁ ତା'ର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟସ୍ଥାନ ଅଛି—ସେଠାରେ
ରହିବ—ବିଶ୍ରାମ ଲାଭ କରିବ—ମାତ୍ର ମୋ'ର ବିଶ୍ରାମ କେଉଁଠି ? ମୋର
ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ କେଉଁଠି (ଭାବି) ଅଛି—ମୃତ୍ୟୁଲୋକରେ !

[ଗାଡ଼ିରେ ଚଢିବା ଓ ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ଯବନିକା ପତନ]

ପ୍ରଥମ ଦୃଶ୍ୟ

[ରେଲ ଷ୍ଟେସନ ପ୍ଲାଟ୍‌ଫର୍ମର ଏକାଂଶରେ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଓ କୁମୁଦଙ୍କ ନିମ୍ନୋକ୍ତଭାବେ କଥୋପକଥନ ହେଉଥିବା]

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର—କୁମୁଦ ! ମୋ' କଥା ଶୁଣ—ଚାଲ ତୁମର ଯେଉଁଥିରେ ମଙ୍ଗଳ ହେବ, ତାହାହିଁ କରିବା ।

କୁମୁ—ମୋର ମଙ୍ଗଳ କଥା ମୁଁ ଭଲରୂପେ ଜାଣେ, ଗିରୀନ୍ଦ ବାବୁ !

ଗିରୀ—(ଈଷତ୍ କ୍ରୋଧେ) ତେବେ ତୁମେ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଯିବ ?

କୁମୁ—ଯେଉଁ ଆଡ଼େ ତୁମେ ଯିବ ।

ଗିରୀ—ମୁଁ ତୁମକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ନ ପାରେ ।

କୁମୁ—ବିଶ୍ୱାସଘାତକ !

ଗିଶ୍ରୀ—(ସାମାନ୍ୟ ଅପ୍ରସ୍ତୁତଭାବେ) ତେବେ [illegible]
ଲେଖିବାର—(କନ୍ଦ୍ରାଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ଅମ୍ଳସ୍ୱନ କହିବା) [illegible] କରୁଛି ?

କୁମ୍ଭ—ପ୍ରୟୋଜନ ? ତେତେବେଳେ ଥିଲା—

ଗିଶ୍ରୀ—(ସକ୍ରୋଧେ) ବର୍ତ୍ତମାନ କ'ଣ ନାହିଁ ?

କୁମ୍ଭ—ନା—

ଗିଶ୍ରୀ—ପିଶାଚ !

କୁମ୍ଭ—ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ—

ଗିଶ୍ରୀ—ଏ'କ ଅଟ୍ଟହାସ୍ୟ !

କୁମ୍ଭ—ପିଶାଚୀ ମୁଁ—ପିଶାଚୀ ଏହେମନ୍ତ ହସେ ନାହିଁ କି ?

ଗିଶ୍ରୀ—କୁମ୍ଭନନ୍ଦନ ! ତୁମେ କ'ଣ ଉନ୍ମାଦ—

କୁମ୍ଭ—ଉନ୍ମାଦ ହୋଇଛି ?—ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ—ନା, ଗିଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁ—କିଛି ଭୟ ନାହିଁ—ମୋର ମନ୍ଦ ଗନ୍ଧ ବେଶ [illegible]— କହ, ମୋତେ ଅଶ୍ରଦ୍ଧ ଦେବତ ?—ତଡ଼ିଦେବ ନାହିଁ ତ

ଗିଶ୍ରୀ—କୁମ୍ଭନନ୍ଦନ ! ତୁମେ କ'ଣ କହୁଛ ?—

କୁମ୍ଭ—କାହିଁକି ? ମୁଁ କ'ଣ ଏଣୁ ତେଣୁ କିଛି କହୁଛି—[illegible] କ'ଣ ଉନ୍ମାଦ ଲକ୍ଷଣ କ'ଣ କିଛି ଦେଖୁଛ ?

ଗିଶ୍ରୀ—ତୁମେ ଉନ୍ମାଦ ହୋଇଥିଲେ ବରଂ ମୁଁ ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତି

କୁମ୍ଭ—କ'ଣ କହିଲ, ଖୁସି ହୋଇଥାନ୍ତ ? ଗିଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁ ! [illegible] ତୁମର ପ୍ରେମ—ତୁମେ ଏତେ ପର କର, ପାଇପାରୁ ନ ଥିଲ [illegible] ଧରା ଦେଲି ଯେତେ କ୍ଷଣି, ପରିଣାମ ହେଲା ଏହି—

ଗିଶ୍ରୀ—(ସକ୍ରୋଧେ) କୁମ୍ଭା !—

କୁମ୍ଭ—ତୁମେ କହୁଛ, ଗିଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁ !

(ସାଶ୍ରୁଦୃଷ୍ଟି ଗିଶ୍ରୀନ୍ଦ୍ର, [illegible]

ଗଙ୍ଗା—(ସାନୁକମ୍ପସ୍ୱରେ) ଭୁମୁଦନ ! ଭୁମୁଦନ ! ଅଜ ଏତେ ତଳେ ତୁମେ ? ତମର ଯୋଗୁଁ ଆଜି ମୁଁ ନରକରୁ, ଏକାବେଳକେ ସ୍ୱର୍ଗରେ —ମାନ ତୁମର ଅଜ ଏ'ଭ ଦଶା ? ତୁମେ କେଉଁଠି ? କେବେ ତୁଙ୍ଗେ ? ଓଃ—ନରକରୁ ଯେ ଅଦ୍ଭୁତ ନର୍ତ୍ତ !—ଭୁମୁଦନ ! ଭୁମୁଦନ ! ତୁମେ ମୋତେ ଉଠାଇ ଦେଇ ଏତେ ତଳକୁ ଖସିଚନ୍ତି—ନା, ନା—ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଧା ସମୟ ଅଛି—ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହୁଅ—ମୋ'ର କଥା ମାନ—ଗୃଳ ତୁମର ପଉ ସଙ୍ଗେ ମିଳାଇ ଦେଉ—

ଭୁମୁ—ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ—'ପଉ ସଙ୍ଗେ ମିଳାଇଦେଉ'—ଉ, ଯତେନ୍ଦ୍ରବାବୁ—ଅପ୍ରତିଶ୍ୟା କହିବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଛ ? ତୁମେ ? ନା, ନା, ଅନୁନୟ କରୁଛି ଯତୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ—ମୋତେ ଶ୍ରୀଚରଣରେ ସ୍ଥାନ ଦିଅ ।

ଗଙ୍ଗା—ପାପିଷ୍ଠି ! ତୁହ ତୋ'ର ଅନିଷ୍ଟ କରିଛୁ—ଶ୍ରୀଚରଣ ଛଡ଼ ତୋତେ ଯେ ମୁଣ୍ଡରେ— (କଦ୍ୱାଦଂଶନପୂର୍ବକ) ଏଁ, ଏଁ, ମଁ କ'ଣ କହୁଚି—ମୁଁ କ'ଣ କରୁଛି—ନା, ନା—ତୁ ତୋ'ର ଇଷ୍ଟ କରିଛୁ—ତୁହ ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇଛୁ ସେଥିପାଇଁ ତୋତେ କ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେବ ?— ତୋ'ର କ ଉପକାର କରିବ ? (ଭାବି) ଗୃଳ ଗୃଳ ଜଗ୍ନ ମୋର—ପ୍ରକୃତରେ ମାଧବେନ୍ଦ୍ର ସମ୍ବାଦ ମୁଁ ପାଉଛି—ସେ କଲିକତାରେ ଅଛି—ମୁଁ ତାକୁ ଚିଠି ଲେଖିଛି ଯେ ଅଚିରେ ତୁମର ସନ୍ଧାନ କରି, ନିଜେ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ପୁନର୍ମିଳନ କରାଇବ ।

ଭୁମୁ—'ପୁନର୍ମିଳନ କରାଇବ' 'ସେ କଲିକତାରେ ଅଛି'— 'ପ୍ରକୃତରେ ସମ୍ବାଦ ପାଉଛି'—ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ—(ଜାନୁପାତ ପୂର୍ବକ) ଦୟାମୟ, କ୍ଷମାକର, ଯତୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ— ମୋତେ ଥରକୁ ଥର ଯେଉଁ ଉଠାଇ ଦେବାକୁ ଶୁଣାଅ ନାହିଁ—ତୁମର ଗୋଡ଼ ଧରୁଛି—ମୋତେ ଦେଖାଦିଅ—ମୋତେ ଚିହ୍ନ ଏ ଅଛି—

ଗିରୀ—କୁମୁଦନ ! (ସକ୍ରୋଧେ)

କୁମୁ—ତୁମେ ଜାଣନାହିଁ—ମୁଁ ଜାଣେ, ତୁମେ ଅନ୍ଧ ମହତ୍ !

ଗିରୀ—ଦୂର ହ, ପିଶାଚ !

କୁମୁ—ଦୟା କରନାହିଁ—ଦୟା କରନାହିଁ—ଅନାଥା ମୁହିଁ—ଅନାଥା ପ୍ରତି କି ଦୟା ହେଉନାହିଁ—ଏ' ସଂସାରରେ କି ତା'ର ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ?

ଗିରୀ—ନାହିଁ—ତୋ'ପରି ପିଶାଚୀର ଏଠାରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ—ମରଣହିଁ ତୋ'ର ଶ୍ରେୟସ୍କର—

କୁମୁ—ସେହିଥିପାଇଁ ତ କଲେରା ରୋଗୀମାନଙ୍କ ସେବାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲି, ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁ—ତଥାପି—

ଗିରୀ—ମରଣ ହେଲନାହିଁ ?

କୁମୁ—ଏ ଭାରି କଠିନ ପ୍ରାଣ, ଗିରୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ, ଭାରି କଠିନ—ତା' ନ ହେଲେ—

ଗିରୀ—ନା, ନା, ତା' ନୁହେଁ, ପାପିୟସି—ମରଣ ଯେ ତୋ'ପରି କଳଙ୍କିନୀକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବାକୁ ମଧ୍ୟ ଘୃଣା କରେ ! ଓଃ—କାହିଁକି ମୋତେ ବଞ୍ଚାଇଲୁ ତୁ, ରାକ୍ଷସି !

କୁମୁ—ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ମୁଁ କରିଛି ! ଗିରୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ—ସେହି କର୍ତ୍ତବ୍ୟର ପୁରସ୍କାର ସ୍ୱରୂପ—

ଗିରୀ—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ !—କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ! କି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ତୁ କରିଛୁ ?—ଜୀବଦାନ ? ନା ଜୀବନମୃତ୍ୟୁ ଦାନ ?—ଅସହ୍ୟ—ଅସହ୍ୟ—ଦୂରହ୍ୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବୁ, ପିଶାଚ—(ପିଠିବାଦେଇ) ଏହି ହେଉଛି ଅଦୃଷ୍ଟ—ଯେଉଁ ଦିନ ହେଉ—ଯେଉଁଥିରେ ଯାଉଥାଉ—ମୋର ଏଠୁଁ ପଳାଇବାହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର

(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କୁମୁ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ, ଗିରୀନ୍ଦ୍ରବାବୁ—(ବେଗେ ଅନୁଧାବନ)

ଦ୍ୱିତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

[ଥାନାସ୍ଥ ଗାରଦଘର]

(ହାତ କଡ଼ରେ ହାତକଡ଼ି ଦୁଇହାତ ବନ୍ଧା ହୋଇଥିବା,
ଗୋଟିଏ କନେଷ୍ଟବଲ ପହରାରେ ଥିବା ।)

ଧନେଶ୍ୱର—କେତେ ଶୀଘ୍ର ହୋଇଛି—ମଦ ବୋତଲରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ହେଲେ ଲୋକେ ଶେଷରେ ଯେଉଁ ଫଳ ଭୋଗ କରିଥାନ୍ତି, ତାହାହିଁ ଆଜି ମୋ କପାଳରେ ଘଟିଲା—ମୋର ଗୁରୁଜନ, ମୋର ପ୍ରକୃତ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କର ଉପଦେଶ ନ ମାନି, ଲୁଚିଛପି ଅଳ୍ପ ଅଳ୍ପ ଖାଇ ଖାଇ ଶେଷେ ଦବା ସାଙ୍ଗ ଜନ ଜାଣିଲା ନାହିଁ—ଘରେ ସୁନ୍ଦରୀ ଗୁଣବତୀ ଭାର୍ଯ୍ୟା ଥାଉଁ ୨ ଗୋଟାଏ ନର୍ତ୍ତକୀର କାମ ମୋହରେ ମଗ୍ନ ହୋଇ ରହିଲି—ଓଃ—ବର୍ତ୍ତମାନ ଝନ ହାତରୁ ଏହି ସର୍ପଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଆବରଣ ଘୋଡ଼ାଇବାରୁ, ଦେଖି ପାରୁଛି—ଅପରିଚିତେ ମୁଁ କି ବନ୍ଦୀ ନାହିଁ ପାରୁ ନ କରିଛ !—ତା'ରିଭ ଗୋଟାଏ ପରିଣାମ ଅଛି ! —ମୋତେହିଁ ଭୋଗକରିବାକୁ ହେବତ ?—କିନ୍ତୁ ସେଦିନ ମୋର ବେଣ୍ଟିଅଲ ଅଛି—ମୋହିନୀ ଘରକୁ ଯାଇଥ ଅଉ ଅସିତ—ମୁଁ ବା ତାହା କରନ୍ତି କାହିଁକି ? [illegible] ସତ୍ୟ ହେଉ ବା ମିଥ୍ୟା ହେଉ, ମୁହିଁ ଦୋଷୀ—ମୁହିଁ ନରହନ୍ତା—ମୋର ଶାସ୍ତି, ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ହେବା ଉଚିତ—ନା, ନା, ଏ'ତ କିଛି ନୁହେଁ—ଯେଉଁ ୨ ପାପ ମୁଁ କରିଛି ତା' ତୁଳନାରେ ମୃତ୍ୟୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ମଧ୍ୟ ମୋ'ପକ୍ଷେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।

(ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

ଦାରୋଗା—ହରିହର ବାବୁ ! ଅଉ କିଛି ଗୋପନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ—ଆପଣ ଯେ ହତ୍ୟାକାରୀ, ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳି ମିଳିଛି ।

ହରି—ଯଦି ମିଳିଛି, ପଚାରିବାର ଆବଶ୍ୟକ କଣ ?

ଦାରୋଗା—ଅଚ୍ଛା, ଯେଉଁ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ପଚାରିବି, ତା'ର ଯଥାଯଥ ଉତ୍ତର ଦେବେ କି ?

ହରି—ନିଶ୍ଚୟ ଦେବି, ଦାରୋଗାବାବୁ—ମାତ୍ର ମୋ କଥାରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ତ ?

ଦାରୋଗା—ସତ୍ୟକଥା କହିଲେ କାହିଁକି ନ କରିବି !

ହରି—ମୁଁ ସତ୍ୟକଥା କହିବି, ଦାରୋଗାବାବୁ—ମରନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ଏହି ପାପପ୍ରାଣ ରକ୍ଷା ସକାଶେ ମିଥ୍ୟା କହି ମୋର ପାପ ବଢ଼ାଇବାକୁ ଯିବ !—ସେ ହରିହର ଆଉ ଅଛି କି! ହରିହର ମରି ଯାଇଥିବ, ଦାରୋଗାବାବୁ !

ଦାରୋଗା—ଅଚ୍ଛା, ଆପଣ ମୋହନଙ୍କୁ କୌଣସି ଦିନରେ ଦେଖିଥିଲେ କି ?

ହରି—ହଁ ।

ଦାରୋଗା—ସେହିଦିନ ?

ହରି—କେଉଁଦିନ ?

ଦାରୋଗା—ଯେଉଁଦିନ ତାକୁ ଖୁନ୍ କରିଥିଲେ ।

ହରି—ଖୁନ୍‌କଥା ତ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ ।—ନା, ନା, ମୁହିଁ ଖୁନୀ—ମୁହିଁ ଦୋଷୀ ।

ଦାରୋଗା— ବୋଧହୁଏ, ହରିହର ବାବୁ, କଥା ଅଉ ଲୁଚୁନ୍ତୁ ନାହିଁ— ସବୁ କଥା ଜଣା ପଡ଼ିଗଲାଣି— ଅନେକେର ସ୍ତ୍ରୀର ସାଠ୍ୟହିଁ ଅପଣଙ୍କୁ ଚୋରେଇବା—ସେ କମିଶନ୍ ଜମାନ ବନ୍ଦରେ କହି ଦାଇଲେଣି ଯେ ଅପଣ, ଯେଉଁ ଦାମିକା ଗହଣା ବାବୁ ଅନେକର ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲେ ତାହା ସେହିଦନ ଅନେକ ଧମକ ଚମକ ଦେଇ ତାଙ୍କଠାରୁ ନେଇ ମୋହିନୀକୁ ଦେଇଥିଲେ—ମାତ୍ର ସେହିଦନ ସନ୍ଧରେ [ଅପଣ କ'ଣ ଭାବି, ... ପୁଣି ସେହି ଦାମିକା ଓ୍ୟାପସ ଅଣିବାକୁ, ନାଜ ଗାଡ଼ିରେ ...ରେ ତା' ଘରକୁ ଯାଇ—ସେ ନ ଦେବାରୁ, ରାଗି ତାଙ୍କୁ ଗଳା ... ମାରିଦେଇଛନ୍ତି ।

ହରି— ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ କହୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ଦାମିକା ଫେରାଇ ଅଣିବାକୁ, ତାହା ରାତ୍ର ମୋହିନୀ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲି ?

ଦାରୋଗା— ହଁ, ଠିକ୍ ଏହିକଥା—

ହରି— ମିଥ୍ୟା କଥା—

ଦାରୋଗା— ତେବେ ସତ୍ୟକଥା କ'ଣ କହନ୍ତୁ—ବଞ୍ଚିବାକୁ ଯେବେ ଇଚ୍ଛା ଥାଏ, କିଛି ଗୋପନ କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।

ହରି— ନା, ନା, ସେ ଠିକ୍ କହନ୍ତି—ମୁଁ କିଛି ଗୋପନ କରିବି ନାହିଁ—ମୁଁ ହିଁ ଦୋଷୀ—ମୁଁ ହିଁ ହତ୍ୟାକାରୀ ।

ଦାରୋଗା— ଏହି ତୋ ଠିକ୍ ବାତ୍ !—

(ମୁକତାର ବେଗେ ପ୍ରବେଶ)

ମୁକତା— ଏହି ଯେ ମୋର ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର—ମୋ'ର ଦେବତା—ଦାରୋଗାବାବୁ ! ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ବନ୍ଦୀ କରିଅଛନ୍ତି—ସେ କଦାପି ଖୁନ୍ କରି ନାହାନ୍ତି ।

ଦାରୋ—ଆପଣଙ୍କର ଜବାନବନ୍ଦୀ ର ତ ...ଗା ବୋଲି କେନ୍ ପ୍ରମାଣ ହୋଇ ଯାଉଛି ।

ସୁମ—ଖୁଣୀ ବୋଲି ?

ଦାରୋ—ହାଁ—

ସୁମ—କାହିଁକି ? ମୁଁ କ'ଣ ମିଥ୍ୟା କଥା କହୁଛି—ମୋ'ଠି ଖୁଣୀ ?

ଦାରୋ—ଆପଣହିଁ କହୁଛନ୍ତି ଯେଉଁଦିନ ଅଶୋକଠାରୁ ...ହାର କେଇଥିଲେ—ସେହିଦିନ ରାତି ୧୧ଟା ୧୨ଟା ବେଳେ ସେ କୌଣସି ଠାକୁ ଯାଇଥିଲେ—

ସୁମ—ପ୍ରକୃତ କଥା କହୁଛି ।

ଦାରୋ—ଯିବାର ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ଥିଲା ?

ସୁମ—ପ୍ରୟୋଜନ କ'ଣ ଶୁଣିଥିଲି ?

ଦାରୋ—କୈଫିୟତ—ଅସାମୀ ମଧ୍ୟ ଏକଥା କହିପାରନ୍ତି—ତେବେ ପ୍ରମାଣଟା ଅବଶ୍ୟକ—ପ୍ରମାଣ ମଧ୍ୟ ଦେଖ—ଅପଙ୍କଠାରୁ ହାରଟା ନେବା—ଗୋଟାଏ ଖେଳରେ ସେହି ହାରଟା ବେଶ୍ୟାକୁ ଦେବା—ପୁଣି ସେହିଦିନ ରାତିରେ—ପାଣି, ପବନ—କେହି ତାକୁ ପିଣ୍ଡାକୁ ଆସିବା ମୁସ୍କିଲ—ଗାଡ଼ି କହ, କଥାଟା ଦଣ୍ଡଟା ତେତେବେଳେ ବାଜିଲାଣି, ବେଶ୍ୟା ଘରକୁ ଯିବା—ସଚ୍ଚାଳକୁ ଦେଖିଲି ବୋଲି ଦେଖା ମଡ଼ ପଡ଼ୁଛି, ଅଥଚ ତା' ବାକ୍ସରେ ହାରଟି ନାହିଁ—ହାଁ ଭଲକଥା, କ ସେ ହାର ମଧ୍ୟ ନାହିଁ—ତେବେ ଏଥିରୁ କ'ଣ ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ?

ସୁମ—ଗୋବନ୍ଦ ତ ସେଦିନ ଘରେ ପାଇଥିଲି ବୋଲି ଶୁଣୁଥିଲି ।

ଦାରୋ—ସେ'ତ ଏ'ଙ୍କ ଅଗରୁ ଯାଇଥିଲେ—୭ଟା ୮ଟା ବେଳେ ପୁଣି ଚାଲି ଅଦିଥିଲେ ବୋଲି, ପ୍ରମାଣ ମିଳୁଛି ।

ହର—ତାହାଙ୍କ ଏତେ ତର୍କ କରୁଛ, ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର—ତୁମ୍ଭେ ଯାଅ, ଏପରି ହେବେ ଏଠାକୁ ଆସିବାଟା ତୁମର ଉଚିତ ହୋଇ ନାହିଁ—ମୋତେ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିବାକୁ ଦଅ—ମୁହିଁ ଖୁନୀ—ମୁହିଁ ଦୋଷୀ—

ସୁମ—ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! (କାନ୍ଦିବା) ଅଚ୍ଛା, ଦାରୋଗା ବାବୁ ! ପ୍ରମାଣ ହେଲେ କ'ଣ କଥା ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ ହୁଏ ?

ହର—ନିଶ୍ଚୟ ! ଅଇନ ଅମର ସେହିପ୍ରା କହେ—

ସୁମ—ତେବେ ମୋତେ ବନ୍ଦୀ କରନ୍ତୁ—ମୁଁ ଖୁନୀ—

ହର—କପରି ?

ସୁମ—ମୁଁ ସେହି ଦଳିଲ ଓ ହାର ସନ୍ଦୁକରେ ବନ୍ଦ କରିବାରୁ ସିନା ସ୍ୱାମୀ ମୋ'ର ଆସିବାକୁ—

ହର—ମିଥ୍ୟାକଥା, ଦାରୋଗା ବାବୁ—

ଦାରୋ—(ସୁମତୀ ଅଡ଼େ) ହେଲେହବା ସତ କଥା—ତୁମେ ତ ଅନ୍ୟ ମାର ପଳାଇବାକୁ କହି ନ ଥିଲ ?

ସୁମ—ସବୁ ମୋ'ର ଉତ୍ତେଜନାରେ, ଦାରୋଗା ବାବୁ—ବୁଝି ଦେଖନ୍ତୁ—

ଦାରୋ—(ସ୍ୱଗତ) 'ଟିକ୍, ଏ'ବି ଜଣେ ଏବେଟର ମଧ୍ୟରେ ଆସିପାରେ (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ—ମିଛରେ ତାହାଙ୍କ ବିପଦକୁ ଡାକି ଆଣୁଛନ୍ତି—ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, ଏ ସ୍ଥାନ ତ୍ୟାଗ କରି ଯା'ନ୍ତୁ ।

ସୁମ—ଏପରି ଅନୁରୋଧ କରିବା ପୂର୍ବରୁ, ଥରେ ଭଲକରି ଭାବି ଦେଖନ୍ତୁ, ମୁହିଁ ପ୍ରକୃତ ହତ୍ୟାକାରୀ କି ନୁହେଁ—ସ୍ୱାମୀ ମୋର ସହାୟତା କରିଥିଲେ ମାତ୍ର—ଅଦୃଷ୍ଟ, ଦାରୋଗା ବାବୁ, ସେ'ତ ଖଲାସ ପାଇ ପାରନ୍ତି —କାରଣ ସେତେବେଳେ ମଦରେ ଉନ୍ମତ୍ତ ଥାଇ ଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟ ଥିଲେ ।

ଦାରୋ—(ହଠାତ୍ ଚମକି ସ୍ୱଗତ ଗଜାନନ ! ଅଣ୍ଡର ଇନ୍‌ଫ୍ଲୁଏନ୍‌ସ ଅଫ୍ ଲିକର୍ (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଥ୍ୟାଙ୍କ୍ ଇଉ ବେରି ମଚ—(ଲଜ୍ଜା) ତା' ହେଲେ

ସୁମ—ଭାବୁଛନ୍ତି କ'ଣ ? ମୋତେ ଶାରଦାରେ ନଅନ୍ତୁ ।

ଦାରୋ—(ଗମ୍ଭୀର)

ସୁମ—ଭାବୁଛନ୍ତି କ'ଣ—ଆମମାନଙ୍କୁ ବାହାରେ ରଖିବା ଭଲ ନ ?

ଦାରୋ—(ସ୍ୱଗତ) ଠିକ୍ କଥା—ମାତ୍ର (ଅର୍ଦ୍ଧ ସ୍ୱଗତ) ମୋ ଶାରଦାରେ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ରଖିବାର ନିୟମ ନାହିଁ—

ସୁମ—ପ୍ରକୃତ ଅମମାନଙ୍କୁ କ ତା' ହେଲେ—

ଦାରୋ—କନେଷ୍ଟବଲ ! (ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱଗତ) ଅଚ୍ଛା, ଏହା ଲକ୍‌ଅପ ନୁହେଁ ଲକଅପ୍ କୋଠରିରେ ତାଙ୍କର ରଖିବାକୁ ହେବ—ଏମାନେ ତ ପୁଣି ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ—ଏକାସଙ୍ଗେ ରହିଲେ ବା ଦୋଷ କ'ଣ ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) କନେଷ୍ଟବଲ ! ଇନ୍‌କୁ ବ ଶାରଦାରେ ଦୋ !

ସୁମ—(ସ୍ୱଗତ) ଓଃ—ମଦରେ ଜାଣିଛି ଥାଳ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ମୁଁ ମୋ ଦୋଷ ନୁହେଁ ନାହିଁ ବୋଲି ଓକିଲ ଜଗମୋହନଙ୍କ ନାନା ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିବା ବେଳେ କହିବା ସହିତେ ମୁଁ ଶୁଣିଥିଲି—

(ଶାରଦା ମଧ୍ୟକୁ ଯିବା)

ଦାରୋ—(ସ୍ୱଗତ) କେଣ୍ଟା ଫିଜଏ କମ୍ପ୍ଲିକେଟେଡ୍ ହୋଇଗଲା—(ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦେଖାଯିବ—ଏ'ଟର ଡାକାନବକାଶ ଲେଖିଦେବାକୁ ହେବ—ହାଁ, ଆଓତ—   (ଦାରୋଗା ଓ କନେଷ୍ଟବଲର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ହରି—ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! ଏ' କଣ କଲ ?

ସୁମ—ଦାସୀକୁ ତାଙ୍କ ସେବା କରିବାକୁ ଦଅନ୍ତୁ, ନାଥ !

ହର—ପ୍ରାଣେଶ୍ୱରି !

ସୁମ—ପ୍ରାଣେଶ୍ୱର ! (ଅଲିଙ୍ଗନ ପାଶରେ ଅବଦ୍ଧ ହେବା)

(ହିନ୍ଦୁରମଣୀଗଣଙ୍କ ପ୍ରବେଶ ଓ ଗୀତ)

—ଗୀତ—

ହେର ହେ ନୟନ ଭରି ଏହି ଅପୂର୍ବ ମିଳନ
ହିନ୍ଦୁନାରୀ କୁଳମଣେ, ବିନା ଏକା ପତି ଧନ ।
ପତି ମୁକ୍ତି-ପତି ସ୍ୱର୍ଗ-ପତି ତାର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ
ପତିପ୍ରାଣେ ପ୍ରାଣଦାନେ, ପତି ବିନା ସବୁ ଅକାରଣ ।

(ହିନ୍ଦୁରମଣୀଗଣଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

[ଜଗମୋହନ, ଦାରୋଗା ଓ ତାଙ୍କର ବନ୍ଧି ହସ୍ତେ
କନେଷ୍ଟବଲର ପ୍ରବେଶ]

ଦାରୋ—କିଏ କହୁଛ ତୁମେ ?

ଜଗ—ମୁହିଁ ଖୁନି !

ଦାରୋ—ତୁମେ କ'ଣ ଅନ୍ଧ ହେଲୁଛ ?—ବାହାରିଯାଅ ଏଠୁଁ—

ଜଗ—ତେବେ କ'ଣ ବାହାରେ ଯାଇ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କୁ ଜଣାଇବ ଯେ
ଦାରୋଗାବାବୁ ପ୍ରକୃତ ଅସାମୀକୁ ଗିରଫଦାର କଲେ ନାହିଁ ?

ଦାରୋ—କ୍ୟା ବୋଲ୍ ?—କନେଷ୍ଟବଲ ! ଲଓ ହାତକଡ଼ି—

ଜଗ—ଏହି ତ ଦାରୋଗା ବାବୁଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଅଦେଶ ହୋଇଛି ।

ହର—ଜଗମୋହନ ! ତୁମେ ଏ' କଣ କରୁଛ ? ମୋର ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ମୁଁ କରୁଛ—

ଜଗ—ମା, ମା—

ସୁମ—ସତୀର କାର୍ଯ୍ୟ ସତୀ କରୁଛି, ଜଗମୋହନ—

ଜଗ—ଭୃତ୍ୟର କାର୍ଯ୍ୟ ତେବେ ଭୃତ୍ୟକୁ କରିବାକୁ—

ହର—ନା, ଜଗମୋହନ ବାଧକ ହୁଅ—ତୁମେ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ !— ବିନା ଦୋଷରେ ମୋ' ସକାଶେ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ, ସେ ମାତ୍ର କେବଳ ମୋତେହିଁ ସ୍ପର୍ଶ କରିବ—ମୋ'ର ପାପ ମାହା ବଢ଼ାଇବ ନାହିଁ ଜଗମୋହନ ?

ଜଗ—ଆପଣ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷ, ବାବୁ ହାକିମ !

ହର—ତେବେ ପ୍ରକୃତ ଦୋଷୀ କିଏ ?

ଜଗ—ମୁହିଁ—

ହର—ପ୍ରମାଣ ?

ଦାରେ—ହଁ। ଠିକବାତ୍—ପ୍ରମାଣ ?

ଜଗ—ଦାରୋଗା ବାବୁ ! ଏ ଝିନଷ କାରଣ କ'ଣ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିଛନ୍ତି କି ?

ଦାରେ—ଗୋଟାଏ ଦଲିଲ ଓ ଦୁନିଆଦାର—

ଜଗ—ମାଲ ମିଳିଛି ?

ଦାରେ—(କ୍ରୋଧରେ) ତୁମର ଦେଖିବାରେ ଦରକାର ?

ଜଗ—ମୋର ଦରକାର ଥାଉ ନ ଥାଉ, ମାତ୍ର ଅନେକଙ୍କର ମୋ ବିଶେଷ ଦରକାର—

ଦାରେ—'ସ୍ୱଗତ' ଠିକ୍ କଥା—ମାଲଟା ନ ମିଳିବା ଯୋଗୁଁ ପ୍ରମାଣରେ ବଡ଼ ଅସୁବିଧା ହେଉଛି—ମୁଁ ବିନା ଦୁଇଟା ଚଳାଇ ମାଲ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ

ଲୋଟାଇ ଦେଉଛି ଗୋବିନ୍ଦ ମାଝିକୁ ସେଥିପାଇଁ ଆସିଥିଲି — ତୋ ଏମିତି ଯାଦୁକରୀ ହୋଇ ଚାହିଁଛୁ କାହିଁକି ? ମୋତେ ଦେଖିଲ ପ୍ରଥମେ ଲାଜ । ମୁଁ ଜଣେ ମୁଁ କହିଲି ତୁମେ କିଛି ବୁଝୁ ନାହଁ, କିନ୍ତୁ ମୋତେ ଯାହା ନ କହିଲ ଠିକ ଦେଖ — ଭଲିଆ ହେଲା — ଜାଲ ଦଳିଲ । ଦେଖିଲ — — କିନ୍ତୁ ତେଣ ଏତୁଣା କଥା ବୋଲାଯିବ ।

ଜଗା — ଦାରୋଗା ବାବୁ ! ଏତ ସବୁଜିନ୍ତ କ'ଣ ? ମୁଁ ଜାଣେ ମାଲ ସାବତ୍ କରୁଥିଲେ ମଜା ପାଇଁ ମିଳିବ ।

ଦାରୋଗା ତୁମର ସେଥିରେ କ'ଣ ଅଛି ? ଯାଅ, ନିଜ ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ଲାଗି ଯାଅ ।

ଜଗା — ମୁଁ ଏଠି ମାଲ ସାବତ୍ କରୁଅଛି —

ଦାରୋଗା — ସତେ ?

ଜଗା — ହଁ ସତେ —

ଦାରୋଗା — ତେବେ ପୁରସ୍କାର ପାଇବ ।

ଜଗା — କି ପୁରସ୍କାର ଦେବ ?

ଦାରୋଗା — ଭଲ ଜଣେ ଠିକା ମିଳିଯିବ ।

ଜଗା — ସେହି ହାରର ଦାମ୍ ତ ହଜାରେ ଟଙ୍କା —

ଦାରୋଗା — ଅଚ୍ଛା, ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ସାହେବଙ୍କୁ ତୁମ ସାକାଶେ ଟ୍ରେନ୍ଡ଼ ରେକୋମେଣ୍ଡେସନ କରିବ —

ଜଗା — ନା, ମୁଁ, ଯାହା ମାଗିବ ଦେବାକୁ ହେବ —

ଦାରୋଗା — କ'ଣ ?

ଜଗା — ଏମାନଙ୍କୁ ବେକସୁର ଖଲାସ କରିଦେବାକୁ ହେବ —

ଦାରୋଗା — ତେବେ ମୋର ମାଲ ନେବାର ଅବଶ୍ୟକ ?

ଜଗା — ମାଲ ଯା'ଠାରୁ ମଳିବ, ସେ ଯେ ପ୍ରକୃତ ଅସାମୀ ।

ଦାରୋ—ହଁା, ହଁା, ଠିକ୍ କଥା—କିନ୍ତୁ ସେ ଠିକ୍ ସେହି ବାଟରେ ଯାଇଥିଲେ—ତା'ର ପ୍ରମାଣ ?

ଜଗ—ନିଜେ ସ୍ୱୀକାର କରିବ—

ଦାରୋ—କରିବ ?

ଜଗ—ନିଶ୍ଚୟ—

ଦାରୋ—କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଗୋଳମାଳ ଦେଖାଯାଉଛି—ସେଠି ଦଳିକାଠି ଦେବା ପଛରେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ'ଣ ?—ଦିଆଶିଣ୍ଠା ନ ଦେଇ ପୋଡ଼ିଦେଲେ—

ଜଗ—ଏ'ତକ ସଜାଡ଼ି ଦେଇହେବ ନାହିଁ ? ଆପଣ ତାହା ଧରାଇ ଦେବେ, ସେ ଅବଶ୍ୟ ତାହା କହିଦେବ—

ଦାରୋଗା—(ହସି) ହୁଁ—ଏଥରେ ସଜାଡ଼ିଲେ ଚଳିଯିବ—ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଯେ ହରିହର ସେଦିନ ବେଶ୍ୟାଘରକୁ ଯାଇ ଗୋଟାଏ ମୁନାଫା ତାକୁ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି—ସେ ସେଠୁ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକକୁ ଅନ୍ୟ ଠାକୁ ଯାଉଥିଲେ—ମାଉଁଙ୍କନାଅ ବାଧା ଦେବାରୁ, ତାଙ୍କୁ ଝଣ୍ଟି ମାରି ପକାଇଲେ—ଓ ସେହି ଖୁନ ହରିହର ମୁଣ୍ଡରେ ମାଡ଼ଦେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଦଳିକାଠି—କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ସନ୍ଦେହ ରହିଯାଉଛି (ଚିନ୍ତାକରି) ଅଚ୍ଛା, ସେଠି ଦେଖି ନା—ସ୍ୱୀକାର ?

ଜଗ—ସ୍ୱୀକାର ।

ଦାରୋ—ହରିହରକୁ କ'ଣ ସେ ଚିହ୍ନେ ?

ଜଗ—ତାଙ୍କର କଚେରିରେ ସେ କାମ କରେ—

ଦାରୋ—ସ୍ୱଗତ) ଠିକ ମିଳିଛି ଠିକ୍ ମିଳିଛି ! ଦଳିକାଠି ତା'ର ଥିଲା ଦେଖିବାକୁ କଷ୍ଟ କ'ଣ ? (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) କନଷ୍ଟେବଲ ! ମୁନ୍‌ସି ଜଲ୍‌ଦି କରିଓ ! ଅଭିଯୁକ୍ତ ହରିହରଙ୍କ ଜମାଦାରକୁ ବୋଲାଓ—ଚାଲ, ବାବୁ ଦେଖିବା କାହିଁ ସେ ଆସାମି—

ଜଗ—ଏହି ଯେ ହସ୍ତୁଖେ (ଦନ୍ତଲ ଓ ହାର ଦେବା—ଦାରୋଗାବାବୁ ସହସ୍ରେ ବୃତ୍ତ ବା)

ହରି ଓ ସୁମତୀ - ଜଗମୋହନ ! ଜଗମୋହନ !

ଜଗ—ହାତେକଡ଼ ଦଅନ୍ତୁ, ଦାରୋଗାବାବୁ—ମୋର ପ୍ରଭୁ ଓ ପ୍ରଭୁପତ୍ନୀ ...ବଦୌ ଶୀଘ୍ର ମୋତେ ସେଠାରେ ସ୍ଥାନ ଦଅନ୍ତୁ, ଦାରୋଗାବାବୁ !

ହରି ଓ ସୁମତୀ—ଜଗମୋହନ ! ଜଗମୋହନ !

ଦାରୋ—ଅଦ୍ଭୁତ ଲୋକତ ! ଯାଉ, ଯାଉ ସୁବିଧାରେ କାମଟା ହାସଲ ...ଇଗଲା (ଗାରଦ ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ କରି ହରିହର ଓ ସୁମତୀଙ୍କୁ ଖଲାସ ...ଦେବା ଓ ଜଗମୋହନଙ୍କୁ ତନ୍ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରାଇ ତାଲା ...ଦେବା)

ଜଗ—ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ, ମା ! ଟିକଏ କମ ସ୍ଥଳ ଦୃଷ୍ଟି ...ଦେ—ହାୟ ହୃମ!—ତୁମ ମା ଏକଥା ଯେପରି ଭଲେ ନ ଜାଣନ୍ତି—...ଜାଣିଲେ କହିବେ, ମଙ୍ଗଳ ପାଇଛୁ—ଆପଣମାନେ କାନ୍ଦନ୍ତୁ ନାହିଁ—...ଯିବନ୍ତୁ, ପ୍ରକୃତ ଟେଶ୍ୱରଙ୍କ ଶାସ୍ତି ପାଉଛୁ—ସେଥିରେ ଦୁଃଖର ...ଣି ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ ।

ସୁମତୀ—ଜଗମୋହନ ! ଯଦି ତୁମ୍ଭେ ଚୋରି କରିଥାଅ କା ହତ୍ୟା ...ରିଆଥି, କାହିଁ ପାଇଁ ତା' କରିଅଛ ?

ଦାରୋ—ଏଥି ଆପଣମାନେ ବିଦାୟ ହୁଅନ୍ତୁ—ଗୋଲମାଲ କରନ୍ତୁ—ମୋର ଅନେକ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଛି ।

ହରେନ୍ଦ୍ରଲାଲ—ଚଳେ ! ଚଳେ !

ଜଗ—ଆପଣମାନେ ଅସନ୍ତୁ—ନୋହିଲେ ମୋର ଭାରି କଷ୍ଟ ହେବ—

...—ଏଠି ରହିଲେ କ'ଣ ହେବ—ଅପ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ...ଯେପରି ସେ ଖଲାସ ପାଇବ ।

ସୁମତୀ—ଠିକ୍ କଥା—(ଉଭୟଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଦାରେ—ଅଉ ଖଲସ—

ଜଗା—(ସ୍ୱଗତ) ଈଶ୍ୱର ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ଓକିଲଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଅନୁଯାୟୀ ମିଥ୍ୟା ପ୍ରମାଣ ଉଭ୍ବର କରିବା ବୋଲେନ୍ତି ଭଦ୍ରେଚା ମୋତେ ଏହ୍ନପର ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ତୃତୀୟ ଦୃଶ୍ୟ

(ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ର କକ୍ଷ)

ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ—କେଉଁଠି ଓହ୍ଲାଇ ଗଲାସେ ? ବୋଧହୁଏ କଟକ ଷ୍ଟେସନରେ—ନା'ଚ—ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ଯେତେବେଳେ ଯାତ୍ରିମାନଙ୍କର କୋଳାହଳ ଶୁଣି, ମୋର ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ସେତେବେଳେ ତ ଦେଖିଛି, ସେତ ଏକମନରେ, ଏକ ଧ୍ୟାନରେ, ଗାଲରେ ହାତ ଦେଇ ମୋ'ର ସାମନା ବେଞ୍ଚରେ ବସି ରହିଛି । ଖୋରଧା ଷ୍ଟେଶନରେ ନିଶ୍ଚୟ ଓହ୍ଲାଇ ଯାଇଛି—ପୁରୀ ପେସେଞ୍ଜର ଠିଆ ହୋଇଥିଲା—ସେଥିରେ ଚାଲିଯାଇ ନାହିଁତ ? ଯାଉ, ଯେଉଁଣେ ଇଚ୍ଛା ସେଉଁଣେ ଯାଉ—ମୋ'ର ସହିତ ତା'ର ଆଉ କି ସମ୍ବନ୍ଧ—ତା'ର ମଙ୍ଗଳ ସକାଶେ ଏତେ କଷ୍ଟ କରୁଥିଲି ପିତା—ନରହରି ସଙ୍ଗେ ମିଳାଇ ଦେଇଥାନ୍ତି—ଅଉ ମୋ'ର ସ୍ୱାର୍ଥ—ମୋ'ର ପାପଟିକର—ଅବଶ୍ୟ ଅଜ୍ଞତାରେ ଯାହା କରିଛି—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କରିଥାନ୍ତି—କାହିଁକି ? ଏଥିରେ କ'ଣ ମୋର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇନାହିଁ ? ନରହରିର ସନ୍ଧାନ ନେଇଛି—ମୋର ଦୋଷ ସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ, କୁମୁଦିନୀର କଷ୍ଟଲଙ୍କ କଥା ଜଣାଇ, ପତ୍ର ମଧ୍ୟ ଲେଖିଛି—ସେଥିରେ ନିଶ୍ଚୟ ତା'ର ମନ ଟଳିଥିବ—ନ ଟଳି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ, ଟଳାଇବାର ଶକ୍ତି ମୋର ଥିଲା—କେବଳ କୁମୁଦିନୀକୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେବାର କଥା—ମାତ୍ର ମୁଁ କରିବି କ'ଣ—ଏତେ ଚେଷ୍ଟା କଲି—ବୁଝାଇଲି, ଭୟ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଇଲି—ହେଲା ନାହିଁ ! ମୋର କି ଦୋଷ ?—କୁମୁଦିନୀ । କୁମୁଦିନୀ ! ଏତେ ଅଧଃପତନ ତୋ'ର ଘଟିବ, ସ୍ୱପ୍ନରେ ସେ ଦିନେ କେବେ ଭାବିନାହିଁ । ଛାଡ଼, ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ମନରୁ ଏକାବେଳକେ ଦୂର କରିଦେବା ଉଚିତ ।

(ଭୃତ୍ୟର ପ୍ରବେଶ)

ଭୃତ୍ୟ—ବାବୁ ! ବେଗ୍‌ରେ ଏ ଗୋଟାଏ କ ଚିଠି ବୁଝା ହୋଇ- ଥିଲା—

ଗିରୀ—କ ଚିଠି, ଦେଖେଁ—(ଚଷ୍ମାନେଇ) ଏ' ସେ କୁମୁଦନୀର ପତ୍ର (ହଠାତ ଖୋଲି ପକାଇ) ପଢ଼ି ଦେଖେଁ—(ପତ୍ର ପାଠ) "...ଲ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର !" ଭଲ ସମ୍ବୋଧନ ! (ମନେ ୨ ହସିବା) "ମୁଁ କାହିଁକି ତୁମ୍ଭକୁ ଏତେ ଅନୁସରଣ କରୁଛି। ସତ୍ତ୍ୱେ ହଠାତ୍ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୃହଗଲ ତା' ଜାଣି- ବାକୁ ତୁମ୍ଭେ ନିଶ୍ଚୟ ଉଦ୍‌ବିଗ୍ନ ହୋଇଥିବ—ମାତ୍ର ତାହାପରେ କଣ ଉଚିତ—ଆଜି, ତୁମ୍ଭର ଏପରି ସ୍ୱଭାବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖି, ମୁଁ ଭାବ ... — କରୁ ବସି ହୁଏ, ଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତୁମ୍ଭର କେତେଦୂର ସ୍ଥାୟୀ ହେବ— କେତେଦୂର ଲକ୍ଷ୍ୟ କରୁଛି, ହୃଦୟ ଉପରେ ତୁମ୍ଭର ଏ' ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ... ଅଧିକାର୍"—ଅଧିକାର୍ ?—ହାଃ, ହାଃ,—ଥିଲାରେ "ତୁମ୍ଭେ ମନେ ... ଜସୁଥିବ ଓ କହୁଥିବ—ହୃଦୟ ଉପରେ ପଦ ମୋର ସ୍ୱଳ୍ପକୁ ଅଣି ନ ଥାଏ। —ମୁଁ ଯଦ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ମହତ୍ତର ଓ ପବିତ୍ରତର ହୋଇ ନ ଥାଏ— ତା' ହେଲେ କ ଉପଯାଚକ, ଚିର ଲଜ୍ଜିତ ପ୍ରେମକୁ ଯୋ'ର ଏପରି ମନନାଶିତ କର, ସଗର୍ବେ ସ୍ୱଗୃହକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରେଥାଆନ୍ତ"—ନିଶ୍ଚୟ. ... — ଅଙ୍କ କ ଅଭ୍ ସେହି ପୂର୍ବ ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଅଛ ? ସେ ଅଭ ସେପରି ... ନୁହେଁ, କ ସେପରି ଲଘୁ-ଚେତା ନୁହେଁ ।—(ହଡ଼ି —"ମାତ୍ର ... ଏ ଭାବ ଦେଖ, ତୁମ୍ଭେ କେତେ ନୀଚ ଓ ତୁମ୍ଭର ହୃଦୟ ଜଗତରେ ତୁମ୍ଭ ... କେତେ କ୍ଷୀଣ" କ୍ଷୀଣ । "ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ କେଉଁ ବିଷୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁଥିଲି, ତୁମ୍ଭେ କ ଅର୍ଥରେ ତାହା ବୁଝିଥିଲ ?" (ହଁ, ହଁ) ଗୋଟାଏ ... କ'ଣ ବାହାରିଲାଣି, ପୁଣି—"ମୁଁ ତୁମ୍ଭକୁ କେବଳ ଆଶ୍ରୟ ମାଗି ନ ଥିଲି ... ନାରୀତ୍ୱ ଯେଉଁ ବଧିରେ ଅତ୍ୟୁଦାହାର ଆଶ୍ରୟ କାମନା କରେ, ତାହା

ତୋର ହାତରେ ତୁମ୍ଭର ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ନ ଥିଲକି ?" (ସକ୍ରୋଧେ) ମୃଣାଳ ! "ସାବ ତୁମ୍ଭେ ବୁଝିଥିଲ କ'ଣ ?—ତୁମ୍ଭଠାରେ ମୁଁ ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟାକାଙ୍କ୍ଷୀ, ନୁହ ନା ? ଏ ଧାରଣା କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଟିକିଏ ବିଚାର କରି ପାରିଲ ନାହିଁ ?—ପ୍ରମାଣ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ ହେଲା ନାହିଁ ? ସୁତରାଂ କହିଲ, ଏପରି ଭାବ ହଠାତ୍ ପୋଷଣ କରିବା ତୁମ୍ଭର ଚରିତ୍ରଲଘୁତ୍ୱର ନିଦର୍ଶନ ନୁହେଁ କି ? ଅଦ୍ୟାପି ସବୁ କୁସଂସ୍କାର ଯେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଉନ୍ମୂଳିତ ହୋଇନାହିଁ ତା'ର ପରିଚାୟକ ନୁହେଁ କି ?" ଏ କ'ଣ ? (ଭାବିବା ଓ ବ୍ୟାକୁଳିତ ହେବାରେ ମୁହଁ ପୁଣି ପଢ଼ିବା । "ଯଦିବା ସେପରି ଅର୍ଥରେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲ ବା ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ସେପରି ଅର୍ଥରେ ମାଗିଥିଲି—ତୁମ୍ଭର ତ ଆଉ ମୋ ପ୍ରତି କୁ ଭାବ ନଥିଲା—ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦେ ମୋତେ ଆଶ୍ରୟ ଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତ—ତୁମ୍ଭର ମହତ୍ତ୍ୱ ଗୁଣରେ ମୋତେ ମହତ୍ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତ—ଲୌହ ସ୍ପର୍ଶରେ ସୁବର୍ଣ୍ଣ କଦାପି ଲୌହ ହୋଇଯାଏ ନାହିଁ, ବରଂ ଲୌହ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯାଏ"—କୁମୁଦନି ! କୁମୁଦନି ! ଏ କଣ ଲେଖିଛି ?—ମୁଁ କ'ଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ସୁଦ୍ଧା ଯେଉଁ ଅନ୍ଧକୁ ସେହି ଅନ୍ଧ—

ପୁନଃପାଠ) "କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେ କାହିଁକି ତୁମ୍ଭର ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୋଇଥିଲି, ସେ ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାକୁ ଗଲେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ଇତିହାସ ହେବ—କେବଳ ମୋଟାମୋଟି ଏତିକି ଜଣାଇ ଦିଏ ଯେ, କୌଣସି କାରଣରୁ ମୋ'ର ମନ ଭିତର ଶଶ୍ରୁପଦଘାତକତା ଅଗ୍ରହଣ କରିଥିଲି—ଯାହାଙ୍କ ହୃଦ୍ ବଧିବା ପକ୍ଷେ ଏକାନ୍ତ ଅମାର୍ଜନୀୟ—ଯାହାଙ୍କିଗି ଧବା ପଦ ମୁଁ ଅଶାନ୍ତ ଭୋଗ କରୁଛି—ସୁତରାଂ ସେହି ଶାଶ୍ୱପଦଘାତକ ମନର ଉପଯୁକ୍ତ ଶାସ୍ତି ଓ ଦମନ ନିମନ୍ତେ ତୁମ୍ଭର ଆଶ୍ରୟ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଥିଲି—ତୁମ୍ଭେ ଚରିତ୍ର ପାର, 'ଏ ଜଗତରେ କି ମୋର ଅନ୍ୟ କେହି ଶାସନ କରିବାକୁ ଅକ୍ଷମ !'—ମୋର ଉତ୍ତର 'ଅକ୍ଷମ'—କାରଣ ତୁମ୍ଭେହିଁ ମୋ'ର ପରମ ଶତ୍ରୁ ହୋଇପାର କିମ୍ବା ପରମମିତ୍ର

ହୋଇପାର”—ଏହାର ଅର୍ଥ ? (ପଦପାଠ) “ବୁଝାଇବାର ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ—ହିନ୍ଦୁ ଭାବଲେଶ୍ହିଁ ବୁଝିପାରିବ”—(ସ୍ବଗତ ଓ ଚିନ୍ତିତ) “ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟତଃ ମୋର ମଙ୍ଗଳ—କାରଣ ମନ୍ଦ ହେଲେ, ମୋ ପ୍ରତି ଯେତେ ଯେତେ ଶତ୍ରୁତା ଆଚରଣ କରୁଥିବ—ମୋର ସେହି ଏକମାତ୍ର ସମ୍ବଳ—ପବିତ୍ର ପତିଭକ୍ତିକୁ ସେତେ ସେତେ ଦୃଢ଼ ଭାବେ ହୃଦୟରେ ଧାରଣ କରି ପାରୁଥିବି—ମନ୍ଦ ହେଲେ ତ କଥା ନାହିଁ”—କୁମୁଦନ ! କୁମୁଦନ ! ଏତେ ମହତ୍ହୃଦୟା ତୁମେ, ପତିଭକ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରବୃତ୍ତି ସ୍ପୃହା ଥିଲେମାତ୍ର ହୃଦୟରେ ସ୍ଥାନ ଦେବାକୁ ଅକ୍ଷମ । ଓଃ—ମୁଁ କି ପିଶାଚ ! ଦେବୀଙ୍କୁ ଯିଏ ଦାନବୀ ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲି—ସୁଧାରେ ଯିଏ ଗରଳ ଆଣି ମିଶାଇ ଦେଉଥିଲି—ଦେବି ! ଦେବି ! (ପଦପାଠ) “କିନ୍ତୁ ତୁମର ଚରିତ୍ରକୁ ଦେଖି, ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲି, ତୁମ ସଙ୍ଗେ ମିଳିବ କି ନାହିଁ—ଏହି ସମୟରେ ଗାଡ଼ି ଭୁବନେଶ୍ବର ଛାଡ଼େ, ସେତେବେଳେ ସେହିଠାରୁ ଉଠିଥିବା କେତେ-ଜଣ ବଙ୍ଗଦେଶୀ ପଶ୍ଚିମା ବିଧବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ମୋର ପରିଚୟ ହୁଏ—କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେମାନେ କହିଲେ ଯେ ବିଧବାମାନଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ମନ୍ତ-ମୂଳ ପୁଣ୍ୟଧାମ—ମୋ’ ମନରେ ତତ୍କ୍ଷଣାତ୍ କି ଗୋଟାଏ ଭାବ ଚମକି ଉଠିଲା,—ଭାବିଲି, ସତେତ—ଶ୍ରୀଧାମହିଁ ପତିତାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଏକମାତ୍ର ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ—ନିତ୍ୟ ପବିତ୍ର ଭାବେ ଦେବାରାଧନା କରିବାକୁ ମିଳିବ—ସାଂସାରିକ ସମସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧକୁ ଅତି ଦୂରରେ ରଖିପାରିବି—ଏହାଠାରୁ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ-ତର ସ୍ବର୍ଗ ବା ସ୍ଥାନ ବିଧବା ପକ୍ଷେ ଆଉ କ’ଣ ହୋଇପାରେ ?—ଏଣୁ ମୋ’ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧିର ଏହାହିଁ ପ୍ରକୃତ ଉପାୟ ସ୍ଥିରକରି, ସହଯାତ୍ରି-ମାନଙ୍କର ଅନୁଗାମିନୀ ହେଲି—ଆଶୀର୍ବାଦ କର, ମୁଁ ଯେପରି ପତିଭକ୍ତି ସମ୍ବଳ କରି ଶାନ୍ତିରେ ଏ ଦୁର୍ବହ ନୈରାଶ୍ୟ ଜୀବନ କଟାଇ ଦେଇପା କୁମୁଦନ ! କୁମୁଦନ ! ମୋର’ ସମସ୍ତ ଗର୍ବ ଆଜି ଖର୍ବ କରିଦେଲ ଯେ କୈତବ, ଧାର୍ମିକ ବୋଲି ମନେ ମନେ ଗର୍ବ କରୁଥିଲି, ତାହା ଧି

ସ୍ୱ ଦେବତାର ଚର୍ଣ୍ଣ ଖୁଣ୍ଟି ଦେଇଗଲି—ନରହର ! ନରଘାତ ! ଦେବାଙ୍କୁ ଛଡ଼ି, କେଉଁ ଦାନବୀର ଅବୀଧନାରେ ତୁ ପ୍ରମତ୍ତ—ସ୍ତ୍ରୀ ଛଡ଼ି କେଉଁ ଚଳନାରେ ତୁ ଉନ୍ମତ୍ତ—ହାୟ ! ତୁମୂଢଣୀ ଏ ଚଣ୍ଡାଳ ଶୋଷ ବନ୍ଦୀଗାରୁ ନାହିଁ ସେ ମୋ'ର ସ୍ୱାମୀ ବନ୍ଧୁ ବୋଲି—ମୁଁ କି ଭ୍ରମ ବୁଝିଲି—ପୁଣି ମୁଁ ବାହାରିଲି—ନରହରି ପାଖକୁ ଯିବି—ତାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଆସିବି—ମୋ କୌଣସି ମତେ—ଛାଉଣୀରେ ସୁନାଲି ଧଳା କରିବି ସେହି ସୁଗଳ ଯୁଗଳ ଦର୍ଶନରେ - ମୋର ପାପର, ସବୁ ପାପର କଳୁଷ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତରେ ସୁଦ୍ଧା ଅପଣାକୁ ପରମ ବୈକୁଣ୍ଠ ସୁଖର ଅଧିକାରୀ ଜ୍ଞାନ କରି, ଅନୁତାପ ହେବ !

(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ନା

ନା

|

ଚତୁର୍ଥ ଦୃଶ୍ୟ

ଗୃହ]

ଚମକନୀ — (ଉଦ୍ୟାନରେ)

— ଗୀତ —

କେଉଁ ନାହିଁ, କେଉଁ ନାହିଁ ବାପା, ବୋଉ, ଦେଖା ନାହିଁ ।
କାହିଁ ଗଲେ ଛାଡ଼ି ମୋତେ ସଙ୍ଗେ ନେଲେ ନାହିଁ ।
ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ, ପାଖେ ପାଖେ ରଖୁଥିଲେ,
ଏବେ ପର କରିଦେଲେ ମମତା ଟିକେ ନାହିଁ ।

ଚମକନୀ—ବୋଉ ! ବୋଉ ! ତୁ କୁଆଡ଼େ ଚାଲି ଗଲୁ— ଗଲେ—ବାପା ବ କେଉଁ ଆଡ଼େ ଗଲେ—(କାନ୍ଦିବା)

(ଦୁମନୀର ପ୍ରବେଶ)

ଦୁମନୀ—ହଁ, ଜମ—ଛାନ୍ଦୁଡ଼ି—ଟା, ତୋ'ର ଖାଇବାର ଖାଇବୁ ।
ଚମକ—ହଡ, ଭଉଣୀ !—
ଦୁମନୀ—ହଁ, ମୁଁ କ'ଣ କହୁଥିଲି ?—ଖାଲି ମା' ବୋଲି ନାଚୁ
ଚମକ—ମା ! ବୋଉ' ମୋର କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛି ?
ଦୁମନୀ—ଡାକ୍ତରଖାନା ଯାଇଛି ।

ଉମାଳି— କେତେବେଳେ ଆସିବ ?

ସୁମତୀ—କେତେବେଳେ— (ଦୀର୍ଘନିଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗପୂର୍ବକ) ଭଲ ହୋଇଗଲେ ଆସିବେ — ଆ—

ଉମାଳି—(କୋଳରେ ବସି) ବାପା କୁଆଡ଼େ ଯାଇଛନ୍ତି, ମା— ମେଧପୁର ଯାଇଛନ୍ତି ଯେ ଯାଇଛନ୍ତି— ମୋତେ କହିଲେ କମ କାନ୍ଦିବୁ ନାହିଁ—ବୌଙ୍କୁ ଘରେ ଅତିଶୟ ଦେଖୁଥିବୁ— ରାଣୀମାଙ୍କୁ ସବୁ କଥା କହୁଥିବୁ— ତାପରେ ମୋତେ କୋଳ କଲେ— ଚୁମା ଖାଇଲେ— କେତେ କେତେ କଲେ— ଶେଷରେ କାନ୍ଦିଲେ ପୁଣି— ମୁଁ କହିଲି "ବାପା କାନ୍ଦୁଛ ଯେ" "ନାହିଁ ମ, ହୋଇଛି ଯେ ଆଖିରୁ ନାକରୁ ପାଣି ବହୁଛି"— ତୁମେ ଜାଣ, ମା— ବାପା କେଉଁଠିକି ଯାଇଛନ୍ତି— ତାଙ୍କୁ ଅଚଳ କେତେଦିନ ହେଲାଣି ଯେ ଯାଇଛନ୍ତି— ବୌ'ଙ୍କ ଏତେ ବେମାର ହେଲା— ସମସ୍ତେ ତା'କୁ ଶ୍ମଶାନକୁ ନେଇଗଲେ— ସେବେ ତ ବାପା ଆସିଲେ ନାହିଁ— ମା ! ଭାଉଜମାନେ ଯିବ— ମୋତେ ନେଇ ଗଲ ମା—

ସୁମତୀ—(ସ୍ୱଗତ) କି'ଣ ବୁଝାଇବି (ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ଛି, ମା, ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଲି କେଉଁଠି ପାରୁନା ?

ଉମା—ତେବେ ବୌ' ଭଲ ହୋଇଯାଉ ଥିବ—

ସୁମ— ହିଁ, ଯେ— ଖାଇଦେ—

ଉମା—(ଖାଇଁ ?) ମା, ମୋ' ମନ ଜାଣିଁବ ଖାଲି ଗୋଟେଇ ଘୁଲେଇ— ରାନ୍ଧି ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ— ଖାଇବାକୁ ବ ଭଲ ଲାଗୁ ନାହିଁ—

ସୁମତୀ—ତାର ଦୋଷ ସହାଣେ— ଅହା, ମୁଁ କ'ଣ ତୋ'ର ବୌ ନୁହେଁ, ତୁ କ'ଣ ମେତେ ଭଲ ପାଉ ନାହୁଁ—

ଉମା—(ସୁମତୀ ଲୁଗା ମଧ୍ୟରେ ମୁହଁ ଲୁଚାଇବା)

ସୁମତୀ—ଓଃ—ସନ୍ତାନସ୍ନେହ କି ମଧୁର— ଏତେଦିନେ ଯେପରି ମୁଁ ପାଇଛି— ତଥାପି ଏହାର ବାପ, ମା କଥା ମନେ ପଡ଼ୁଛି
(କାନ୍ଦିବା)

କମ—ମା ! ତୁମେ କାନ୍ଦୁଛ ଯେ--

ସୁମ—ନାହିଁ ଲୋ ଝିଅ—(ଚୁମ୍ବନକରି) ମୁଁ କି ଅଳକ୍ଷଣୀଟାଏ—ଝିଅଟାକୁ କୋଳରେ ବସାଇ କାନ୍ଦୁଛି !

(ହରିହରର ପ୍ରବେଶ)

ହର—ଶୁଣିଲଣି ସୁମ—

ସୁମ—ନା, ମୋତେ ଆଉ ସେପରି ନାମ ଧରି ଡାକିବ ନାହିଁ—ଏଣିକି “କମ-ମା” ବୋଲି ଡାକିବ—କମ ଲୋ ! ଏକୁ ବାପା ବୋଲି ଡାକିବୁ—

କମ—ହଁ, ମା—ବାପା ! ତୁମେ ମୋତେ ନାଗ କରିବ ନା ? ଫୁଲେଇ କିଣିଦେବ ନା ? ବାପା ମୋର—

ହର—ମା ! ମା ! (କମକୁ କୋଳକୁ ନେଇ) ସୁମ—ନା—କମ-ମା, ପ୍ରକୃତରେ ଏକା ତୁମେ ସ୍ୱର୍ଗରେ ଅଛ ମାତ୍ର ଏତେ ଆନନ୍ଦ, ଆନନ୍ଦର ଯେ ପ୍ରକୃତ ଅଧିକାରୀ—ତା'ଙ୍କର ହୃଦୟରେ କିନା ଏତେ ଅନନ୍ତ ଅନ୍ଧକାର—ନା ପ୍ରଭାତର କ୍ଷୀଣ ରଶ୍ମି ଦେଖିଲଣି—ଅଳରେ ଅନ୍ଧାର ପଳାଇ ଯିବ—ଶୁଣିଛ ନା—

ସୁମ—ତୁମେ ଠିକ୍ ବୁଝ—ଦେଖ ସୁଖ !

(ଦୁଃଖର ପ୍ରବେଶ)

ହର—ଯା'ତ ଝିଅର ହାତ ମୁହଁ ଧୋଇଦେବୁ—ଆଉ ବଗିଚାରେ ବୁଲାଇ ଆଣିବୁ—

କମ—ମା ! ମୁଁ ଫୁଲ ତୋଳିବି—

ସୁମ—ହଁ, ତୋଳିବୁ—ମାଳିକୁ କହିଦବୁ ତୋଟାଏ ଫୁଲ ତୋଡ଼ାଟାଏ ବାନ୍ଧି ଝିଅ ହାତରେ ଦ'ବ—

ବଧୂ—ଅହା ! ଏ ହୃଦୟ ବୁଝାଉଁଅଛି ଏପରି ।

(ଟେଲ କରିବା)

(ବଧୂ ଓ କମଳ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁମ—କ'ଣ କହୁଥିଲ—ଚୋରାଙ୍କ ଲକ୍ଷ ନେଲ—

ହର—ଈଶ୍ୱର ସହାୟ ହୋଇଥିଲେ—ଗୋବିନ୍ଦ ଘରୁ ଗୋଟାଏ ଚୋର ମିଳିଛି—ସେଥିରେ ମୋହର ତା'ର ଅଦର୍ଶନ ଅନୁଯାୟୀ ଦଲିଲ ଅଣିବା ତାଙ୍କୁ କେଉଁଥିଲି—ଅଦ୍ଭୁତ ଦେଖେ କ'ଣ ଲେଖିଥିଲା—ଓଃ—ସେ ସବୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉଚ୍ଚାରଣ କରିବାକୁ ମୁଁ ପାପ ମନେ କରୁଛି—ଓଃ ମୁଁ କ'ଣ କରୁଛି—ସ୍ୱୀୟ ହାତ କଷ୍ଟରେ ତୃପ୍ତି ଅନୁଭବ କରୁଥିଲ ପିତା—ପାପିୟସୀ—

ସୁମତୀ—ଛିଃ ସେ ସବୁ—ତୁମେ ଦନ ରାତି ଖାଲି ସେ ସବୁ ଭାବି ଭାବି ଶୁଖି ଗଲଣି—

ହର—ମୋ'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବ ନା ?

ସୁମତୀ—ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ଗୋଟାଏ କଣ ? ନରଦାମ୍ପତ୍ୟ ତୁମେ, ଯା କହିଲ ଅପରାଧ ଗୋଟାଏ ଭାବନା କ'ଣ—ହଉ କ'ଣ ? ମାଇକିନିଆ ହୋଇଥିଲେ ଗୋଟାଏ କଥା ଥିଲା—

ହର—ତୁମେ ମୋତେ କ୍ଷମା—

ସୁମ—ହରି ! ପ୍ରଭୁ ! ଦେବତା ! ପୁଣି ସେହି ଅମଙ୍ଗଳ କଥା କହୁଛ—ମୁଁ ଯେ ଦାସୀଟା ।

(ଚରଣ ଧରିବା)

ହର—(ସ୍ୱଗତ) ଓଃ—ଏତେ ପତିପ୍ରେମ—ଏତେ ପତିଭକ୍ତି !

ସୁମ—ହଁ, ଭଲ ତା' ପରେ କ'ଣ ହେଲା—

ହର—ପୁଲିସର ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୋବିନ୍ଦପ୍ରତି ଭାରି ସନ୍ଦେହ—ଅଜ ଓ୍ୟାରଣ୍ଟ ବାହାରିଛି—ଗୋବିନ୍ଦ ଶୁଣିଲା, ଲୁଅଡ଼େ ପଳାଇଛି ।

ସୁମ—ସେହି କଣ୍ଠସ୍ୱ ହତ୍ୟାକାରୀ –(ନେପଥ୍ୟ ... –"... ବୌ !" ଏ' କା' ପାଟି ?

ହର—ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ।

ସୁମ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର କେବେ ଆସିଲେ ?

ହରି—ଅବ—ଯେମିତ ଶୁଣିଛନ୍ତ, ... ପାଖରେ ଯାଇ ହାଜର—ଜଗମୋହନଙ୍କୁ କାମିନୀ ... କରୁଥିଲେ ତ—କ'ଣ ହେଲା—

ସୁମ—ଆସୁଛନ୍ତି ପର—ମୁଁ ଯାଏଁ—

(ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ପ୍ରବେଶ)

ଗିରୀ—ଯାଉଛ ବୁଅହେ, ନୁଅ ବୌ—ଦୁଲ ... ଜଗମୋହନ ଏକାବେଳକେ ଖଲାସ—

ସୁମ ଓ ହର—ଖଲାସ—କ'ଣ କହୁଛ ? କାହିଁ ...

ଗିରୀ—ଘରଅଢ଼େ ତ ଗଲେ—ମୁଁ ଯେତେ ତାଙ୍କ ... ହାୟ ! ତାଙ୍କ ମନରେ ଥାଉ କି ସୁଖ ?

ହରି --ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ତେବେ ଧରା ପଡ଼ିଛି—

ଗିରୀ—ଅନ୍ନଦା କହୁଥିବା ବେଳେ ଧରା ହୋଇ, ... ତୋଳାଏ—ସେହିଠାରେ ଜଗମୋହନଙ୍କ ଘଡ଼ିଶାକଲ ... କହିଲି ।

ହର—କ'ଣ କହିଲି ?

ଗିରୀ—ପରେ ଶୁଣିବ—ନଅ ବୌ ! ଏତେ ବୁଝାଇବା ...

'ଗାର କେତେ ...

ଗୋପୀ—ମୁଁ ଆଜ ପୁଣି ପାଉଛି—ଜଗମୋହନ ବାବୁ ବ ପିତେ—
... ମୋତେ ଟେଲିଗ୍ରାମ କରିଛି, ତାଙ୍କ ଦେହ ବଡ଼ ଖରାପ—

ହରି ... ନାହିଁ ?

ଗୋପୀ—... ବାବୁଙ୍କ ... ।

ହରି—... —

ଗୋପୀ—..., ହେଉଛି, ହଉ

ହରି— ... କରିବ ... ?

ଗୋପୀ—... —

ହରି—... ନା ?

ଗୋପୀ—ନା—... ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ମୋ'ର ପିତା ।

ହରି—..., ମୁଁ ... —... ! ... ! ମୁଁ ଭାବ
—ମୋ'... ତୁମ୍ଭ ... ଦେଇ ...—

ଗୋପୀ—... ଉଦ୍ୟାନରେ ... ଦେଇ ... —ମେ'
... —... —... —... !

... —... କରିବ, ମୋର ପାପ ତୁଳନରେ ...
... ତୁମେ ... ଓ ... ଅଗ୍ନି ବସ୍ତୁ ଥିଲ—ମୁଁ ...
... ଓ ... ବ୍ୟାପୃତ ଥିଲ ।

ହରି—... ତୁମେ ପାରୁନାହଁ—

ଗୋପୀ—... ତୁମେ ପାରିବ ନାହିଁ—ତୁମ ପରି ମୋର ଭିତର
... ଯେ ... ଥିଲ !

(ହୁମଡାର ପ୍ରବେଶ, ପାନଡବା ଥୋଇଦେବା)

ହରି—ଏହ ଘଟା ହେତୁ ବନ୍ଧୁ ମୋ'ର ପରିବର୍ତ୍ତନ, ଭାଇ—

ଗିରୀ—ମୋର ପରିବର୍ତ୍ତନ ମଧ୍ୟ ଏତେ ଶୀଘ୍ର ହେବ—

ସୁମତୀ—(କ୍ଷୀଣସ୍ୱରେ) କ'ଣ ଜ୍ୱରରେ ବକୁଛ (ପ୍ରାଣୋଦ୍ୟତା)

ଗିରୀ—ନାଁ ବୌ ! ସବୁ ତ ଘରବାସ ପାଉଛନ୍ତି—କହନ୍ତାନ୍ତି ତୁମ ପାଇଁ କ'ଣ ଅଛିକି -

ସୁମତୀ—(କ୍ଷୀଣସ୍ୱରେ ମୁଁ ସବୁ ଶୁଣିଛି—ଏ ଅଭାଗୀ କ'ଣ ?

ହରି—ଏମାନେ ଯିବ—ଦେଖ ଗିରୀ, ଏ ଅଳଙ୍କାରଗୁଡ଼ାକରେ ବାନ୍ଧି ଖାଦ୍ କନ୍ୟା ଜୀବିତ ରହିବେ—ସ୍ତ୍ରୀରେ ମାଆ ଉଠାବର ପୁତ୍ରୀ ଯାଇ ହେବ ।

ଗିରୀ—ନିଶ୍ଚୟ ! -ତେବେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୁଅ—ଯାଉଛି—

(ଗିରୀଙ୍କର ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁମ—ଭଗବାନ ନାଥ, ଶୀଘ୍ର ଜଗମୋହନଙ୍କୁ ଡାକିଆଣ—

ହରି—ହଁ, ମୁଁ ଏହିକ୍ଷଣି ବାହାରିବି—ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥା ଶୁଣିଛନ୍ତି—ସୁମ—

ସୁମ—ହଁ ମୁଁ ସବୁ ଆଗରୁ ସମସ୍ତ ଶୁଣିଛି—ଅଧିକ

(ହରିହରଙ୍କ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସୁମ—ଜଗନ୍ନାଥ ! ତୁମେହିଁ ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁ—କମଳର ଅଳ୍ପ ସୌଭାଗ୍ୟ ... ବରୁଣା ... କ'ଣ ଭୋଗିବରେ ?

(କମଳ ଫୁଲତୋଡ଼ା ହସ୍ତେ ପ୍ରବେଶ)

କମଳା—ମା ! ଦେଖିଲୁ କେମିତିକା ତୋଡ଼ା—

ସୁମ—ବେଶ୍ ତୋଡ଼ାଟିଏ—କିନ୍ତୁ ମୋ ତୋଡ଼ାଟିକୁ କି ହେବ ?

(କାଶ କରିବାକୁ ଯିବାବେଳେ ଜଗମୋହନର ବେଗେ ପ୍ରବେ

ଜଗ—କାହିଁ, କାହିଁ ସଙ୍ଖାଳି ମୋ'ର ? ମା ! ମା !

କମ—(ମୃତଙ୍କ କୋଳରୁ ଉଠାଇ) ବାପା ! ବାପା !

(ଅଙ୍ଗେ ନେଇ ପୁନଃ ପୁନଃ ଚୁମ୍ବନ କରିବା)

ପ୍ରେମ   (ଜଣାଇ ନେହରେ ମୃହୁଁ ରହିବା)

ପଞ୍ଚମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଗର୍ଭିତ ଗୃହ]

ବୃନ୍ଦା— (ମାଳ ଗୁନ୍ଥୁଥିବା) କାହିଁ—ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ମାନ କତା ପୁଷ୍ପଚୟନ କରୁ, ମାଳଗୁନ୍ଥି, ରତ୍ନବେଦୀ ଉପରେ ଉପ ଅଛୁ—ଜଗମୋହନରେ ସାରାଦିନ ବସି ବସି ଦେବାଦୋଳାଙ୍କ ବୃହ୍ନି କେତେ ? ସ୍ତୁତି ଗାନ କରିବାକୁ ଯତ୍ନ କରୁନାହିଁ—ତା କାହିଁ ? ପଥ୍ୟଗ୍ରହଣ ପର ଜଡ଼ପିଣ୍ଡଟା ଏ ଦେହ ଏ' ସବୁ ବାକି ପାଉଛୁ—ହୃଦୟ ମୋ'ର ଦଣ୍ଡ୍‌ନିଶ୍ୱାସ ଯନ୍ତ୍ରଣା ତା'ର ନବ ଦେଖା ଲକ୍ଷ୍ୟ ରଙ୍ଗ ଯେଉଁ ପରି ସ୍ଥିର ମେଘପରି ସ୍ଥିର ! କେତେଜଣ ନୂତନ, ନବ ମୁଁ ଅନୁଭବ କରୁଛି, ମୋ'ର ମନ ଯେପରି ଜଡ଼ପ ଧୂଳିମୋ ଭାବ ଉଠୁଛି—ଶିଶୀନ୍ଦ୍ରକୁ ଯେଉଁ ନଧୂଳି ସକାଶେ ଏତେ ଉପସ୍ଥାନ ଯେହୁ ଉପସ୍ଥାରର ଯୋଗ୍ୟପାତ୍ର ଅଧୁନା ମୁଁହିଁ ! ନତୁମ୍ଭ ଅପେକ୍ଷା ହେବାରୁ ମୋ'ର ଏ' ଅଶାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଅପେକ୍ଷା ଅପେକ୍ଷାରେ ଥାଇ ଅଶାନ୍ତିର ଉଦୟ । ପ୍ରଲୋଭନ !—ତେବେ ଶାନ୍ତି ଦେ ଦେଖାଇଥିଲା—ସେଥିରେ ତ ଭଲେମାନ ବାଳକ ହୋଇ ନ ପାର ! ସେ ଥରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ୍—ବିଧର୍ମୀ—ଅଗୁରୁ ବ୍ୟବହାର, ସବୁଥିରେ ସମ୍ମ ଶରୀର—ତା' ପ୍ରତି ହଠାତ୍ ଏପରି ମନ ଟଳିବାର କାରଣ କ'ଣ କ ପାଦସେବୀ ମୁଁ—ଏତେଦୂରର ମୁଗ୍ଧା ହୋଇ ପାରେଥିଲି ଯେ ହୃଦୟ ମନବାକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ପତିତ୍ୱର ଏକମାତ୍ର ଶତ୍ରୁ ଅପେକ୍ଷିତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦେଇ ପକାଇଲି—ବୁଝିଲି, ବୁଝିଲି । ଏ' ମୋର ଶିଥିଳତା ଓ ଚଞ୍ଚଳ ମନ ପା

[illegible]ଭଗିନୀ— [illegible]ର ମଧ୍ୟ ବେଦେମ୍ଭେ ଏବେ [illegible] ଅନେକ, ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କରେ ଯେତେ ଯେତେ [illegible] ବହିଥିବ, [illegible] ଦୁର୍ବଳତା ଯେତେ ଯେତେ ଅଧିକାର [illegible] —ମାତ୍ର ଏ ସଂସାରରେ ରହିବାକୁ ହେଲେହିଁ ଏହିପରି ଯେତେ ଯେତେ ପ୍ରଲୋଭନ ସଙ୍ଗେ [illegible] ସାକ୍ଷାତ୍ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ —[illegible] ଯେତେବେ ଉପାୟ କ'ଣ ? ଆତ୍ମହତ୍ୟା ! ଛି, ଛି !

[illegible] —[illegible], ତେବେ—(ଖଡ଼୍ଗ) ଏକମାତ୍ର ଉପାୟ ଅଛି—

[illegible] ସମସ୍ତ [illegible]ରେ ନିମଜ୍ଜିତ କରିଦେବା—ମୁଁ ଦେଶ୍ [illegible]—[illegible] ମୁଁ ସ୍ୱଦେଶସେବାରେ ରତ ଥିଲି—ପର ସୁଖ [illegible]ରେ [illegible] ଦେଖୁଥିଲି—[illegible] କୌଣସି କଳଙ୍କ [illegible] ମନରେ ଯେତେବେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ନ ଥିଲା—ସେହି [illegible] ମଧ୍ୟ ଦେଶସେବନ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲି, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦରେ ତ [illegible] ଆତ୍ମବିସ୍ମୃତ [illegible], [illegible] ଏ'ପରି ବଦଳିତ ହୋଇ [illegible] —ପ୍ରଥମ [illegible] ଯେତେ ଲୁଚିହେଁ— [illegible] ହୋଇଲେ [illegible] ଗୋଟିଏ ଦୁର୍ବଳତା ଅସି [illegible]—ମୁଁ ମଧ୍ୟ [illegible] ହୋଇ—ଓଃ କିଏ ଜାଣିଥିଲା ଯେ [illegible] ମୋତେ ଅନ୍ଧମଣା କରିବ ! ଛିଃ— [illegible] ଅନେକ [illegible] ତ୍ୟାଗ କରି—ମୁଁହିଁ ଦେଶସେବାରେ, [illegible] ହେବ । ଚନ୍ଦ୍ର । ଚିତ୍ତ ! ତୋ'ର ଯୋଗୁଁ [illegible] କେବଳ—ମୁଁ ତ ଜଗତରେ ସେବାରେ [illegible] ସମସ୍ତ ଭିତ୍ତି ହୋଇଥିଲି—ପରମଶାନ୍ତି ଲୋଭ [illegible]— [illegible] ମୁଁ ଖରି ମୃତ୍ୟୁ—ଅସ୍ତ୍ରାଘାତ କରିବ [illegible] ବାସନା ମୋର—ହାୟ ! କାହିଁକି [illegible] ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ?—

ଜଗତର ସେବା ଯେତେବେଳେ ମୋ'ର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଅନ୍ୟ କା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜଣକର ଅଧୀନା ହେବାକୁ ଗଲି ?—ମୋହ ! ମୋହ !—ଏଣିକି ମୋହର ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିଫଳ ପାଉଛି ! କେଁ ଶାନ୍ତି ହୋଉଛି ! ଅଶାନ୍ତି ! ଅଶାନ୍ତି ! ହୃଦୟରେ କେବଳ ଅଶାନ୍ତି—(ହଠାତ୍ ଦେଖି) ଏ କିଏ ? ଏଁ ଯେ ସାହେବ ! ସାହେବ ଯେ ମୋର ଗୃହରରେ —ସେହେତ କ'ଣ ଏତେ ଦିନ ହେଲା ଫେରି ନାହାନ୍ତି !—ଏ'ଯେ ମ୍ଳାନ ଦିଶୁଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ଉଃ, ଏହି ସେହି ଅଙ୍ଗୁରି ଅଙ୍ଗୁଳିରେ ପିନ୍ଧିଛନ୍ତି— ଉଃ, କ'ଣ କରିବି ମୁହିଁ—କି ପିଶାଚୀ ମୁଁ—କପଟ ଫେରିଯାଇଛି ! ମାଗିବ ? କି ଲଜ୍ଜା ! କି ଲଜ୍ଜା ! କାହିଁକି ? ମୋର ଦରମୋଡ ଯାଇ ଅଛି ? ସେହି ବାବଦରୁ ଅଙ୍ଗୁଠି କ'ଣ ଦେବେ ନାହିଁ ? ମୁଁ ଯେ ନ କହି ଭୁଲି ଅଛି —ସେଥି ପକାଶେ ତାଙ୍କ କ୍ଷମା ପ୍ରାର୍ଥନା କରିନେବି— କ୍ଷମା ଯଦି ନ କରନ୍ତି —ଉଃ ତେବେ—ଅଉ କେବେ ଦିନ ସେ ଛଟ ଗୃହେ କରିବ ନା, ପ୍ରାଣପଣେ ଚେଷ୍ଟା କରିବି—ପୁରସ୍କାର—ମୋ'ର ପୁରସ୍କାର, ଅଙ୍ଗୁଠି—ମୋର ପାଣିଗ୍ରହଣ ଅଙ୍ଗୁରିଟି—ଯେ କୌଣସି ମତେ ଫେରାଇ ଆଣିବ ତା'ପର—ପର ସେବାରେ—ପର ଉପକାରେ—ଯେପରି ପୂର୍ବେ ଦିନ ଅତିବାହିତ—(ପଚାରି କଣେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲି, ଆଜୀବନ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଦେବି— ହେଉଥିବେ ହେଁ ମୋ'ର ଅଶାନ୍ତି— ଯେପରି ହେଲେ ହେଁ ମୋ'ର ଶର ମୂଲ୍ୟ—ଯାଏଁ, ସମ୍ମାନ ନାହିଁ, ସଦେହ କେଉଁଠାରେ ଯା ଜନ୍ନନ୍ତି ।

(ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଷଷ୍ଠ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୁଦ୍ର ତଟସ୍ଥ ଆବାସ ଭବନ]

(ଜଲ.ସାହେବ ଓ ଇଲଅର ପ୍ରବେଶ)

ଜଲା—ଦେଖୋ, ହାମ୍ ତୁମକୁ ବହୁତ ଲଭ୍ କର୍‌ତେ ହେଁ—

ଇଲେସ୍—ତୁମ୍ ଜଲ୍‌ଦି ଜଲ୍ଦି ଉର୍‌କୋ ଇଂଲିସ ଶିଖୋ, ନେହିଁତ ହାମ୍ ତୁମ୍‌କୁ ସାଦି ନେହିଁ କରେଙ୍ଗେ (ସ୍ୱଗତ) ମାଲ ଅବ୍‌ଜେକ୍ଟ ମିଲ୍‌ଗିଲ୍ ।

ଜଲା—ହାଃ, ହାଃ, ହାଃ ହାମ୍ ଜଲଦ ଶିଖ୍‌ଲେଙ୍ଗେ,—ଶୁନ୍ ଲିଏ୍‌ଲେଙ୍ଗେ—ଦେଖୋ, ବିବିଜାନ, ହାମ୍ ଅଭି, ଅଚ୍ଛାତରସେ ସମଜ୍‌ନେ ହେକ୍ତେ—ମଗର ବନ୍ଧନେ ନୋ ସେକ୍ତେ !—ତବ୍, ଦେଖୋନା—

ଇଲେସ୍—ଅଚ୍ଛା । ଓ ହବ୍ ବତାଇଏ ?

ଜଲା—କଉନେଇ—କଉନେଇ—ହାମ୍‌ରି ଏ ପହେଲେ ବହୁତ କହା ହ୍ୟାୟ—ଭିକ—

ସେସ୍—ବୋଲ ନ ଉଠି କରେଗା ନେହିଁ ତୋ ?

ଜଲା—ଜାଁ ? ଜାଁ ? ଉଠି ?—(ଭାବବା)

ଇଲେସ୍—ହାଁ, ହାଁ—

ଜଲା—କୋଇନେହିଁ—ବଲକୁଲ ନେହିଁ—ଏ' ବହୋତ ଡାଟ୍ ତା—ଯବ୍ ଅଦ୍‌ମି ଖାଓ ହୋଇ ଅପ୍‌ନେ ଅପ୍‌ନେ ବୁଡ୍‌ଢ଼ଲେସ୍ ହୋଜାଏଗି—ଲେକା ବାଃ ଶାରମ୍ ହୋ ଯାତା ହେ ।

୯

ମିସେସ—ଅଜ୍ କେତ୍‌ନା ରୋଜ୍ ହୁଆ ?

କଲା—ଆଉର କେଁଠି ରୋଜ୍ ନେଇ—ହାମ୍ ମେରା ନୋଖା- ଅଜ୍ କ୍ୟା ହାଲ୍ ?

ମିସେସ—ହାମ୍‌ରା ଇହାଁ ରହେନେକୁ ବଡ଼ା ଡର ମାଲୁମ୍ ହୋନା—

କଲା—ହାମ୍ ଜମ୍ଉଏୟଲ୍ଲେ ବୋଲତେ ହେଁ, ସୁରେଶ୍‌କା ଏକ୍‌ସ- ପ୍ରେସ୍‌ସେ ଚଲଏନା—ଏକ୍‌ଠୋ ଅର୍ଜେଣ୍ଟ ଟେଲିଗ୍ରାମ ପାୟା ବୋଲ୍‌କେ ସାଥ୍ ଲଖ୍‌କେ ଚଲେ ଯାଏଗେ—ହାମ୍ ରୋଜ୍‌କା କାମ୍ ଖୋଲତେ ହାଁ ହୋଗିୟା - (ସ୍ୱଗତ) ଉହ୍ ଯୋଭକାର ଦୋତେମୁ୍ୱାକା ଜାଇସ୍ ପେଟୋ- ଜେନ୍‌ସ୍ (ପ୍ରକାଶ୍ୟ) ଦେଖୋ, ବଚ୍ଚାନ୍, ମୁକ୍ତ୍ ସାଦ, ସେବ୍ କରତେ ଥୋ ?

ମିସେସ୍—(ଅନ୍ୟମନସ୍କଭାବେ ଥାଇ ହଠାତ୍) ହଲୋ, ହଲୋ- ଅଜ୍ ଭୁଗେଙ୍ଗେ—ସାହେବ ଆନାସେ ଫିର୍‌କେ ସବ—ଅଜ—ବଖାନ୍—

(ପ୍ରସ୍ଥାନ)

କଲା—ମୁଜକୁ କେମି ସଲ୍ ପାଲ୍‌ମ ହୋତା ହେ—ମେଁ ମୁଜକୁ ସାଥ୍ କରେଗା ନେଇ—ମେ ଦେଖା ହୁଆ ହେ, ଉଲ୍ ରେଣ୍ଡି ସାଥ୍ ଲଟ୍‌ପଟ୍ ହୋଗିଆ ନେଁ—ଅଭୁ ଓ ରୋଜ୍‌କା, ଇସ୍‌ଫନ—ମେରା ସାଥ୍ କ୍ୟା ହୋଗା—ରେଣ୍ଡିକୁ ମୁଜ୍ କୋ ଦାଲକାନ—ଖୋଲ୍‌ଜକା ବାତୋ ଏତ୍‌ନା ଢଅରଭା— କେସି କରକେ ଘଲାସିଠୋ ହାତ କତନା କାନୁନ ହେ ।

(ମିସେସର ବ୍ୟଗ୍ର ଧରି ପ୍ରବେଶ)

ମିସେସ—ଅଉ ଭଗେଙ୍ଗେ—(ରେଣ୍ଡ ହେଲେ ଗ୍ରହଣ ଏକା)

କଲା—କ୍ୟା ଖୁସିକା ଦନ !

— ଗୀତ —

[illegible]— ଚଳେ ଚାଲେ [illegible] !

[illegible]— ବୀରେ, [illegible] ମାନେ !

[illegible]— ଧରିବ କ୍ୟାଗ, ଲେକେ ମୋରେ
ଦଶା [illegible] !

[illegible]— ପଳାଉ, ପୋଳ, [illegible]
ବୁଝେନେଲ [illegible] ।
(ସ୍ତ୍ରୀ) [illegible] ।

[illegible]— ([illegible]) [illegible] ।

ଦେଖ ଗୋ, ବଦ—ଘଣ୍ଟ [illegible] ଏବ୍ ଏବିକୈଛ—

[illegible]ସେହ୍—[illegible] ମ୍ୟାନ୍ [illegible], ସ୍ପୋର୍ଟସ୍ମେ କୈଛ୍—

[illegible]—ଦୋ—

ଖଡ୍—ନେ[illegible]—

[illegible]—[illegible]—

[illegible]—ସୁଣ୍ଡି—

[illegible]—ଖାମ୍ [illegible]—

[illegible]—ନେଇ ସେମ୍ପେଲେ—

ଉଲା ଓ ମିସେସ୍—[illegible] ଏସି ଦୋକା ବାଡ଼ି ବଡ଼ା
[illegible]

(ବେଗେ ଉଦ୍ଧ୍ୱଶ୍ୱାସ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ସପ୍ତମ ଦୃଶ୍ୟ

[ସମୁଦ୍ରତଟସ୍ଥ ବାସ ଭବନ]

(ନରେନ୍ଦ୍ରର ଧୀରେଧୀରେ ପ୍ରବେଶ)

ନରେନ୍ଦ୍ର— ଖାନ୍‌ସାମା ବୋଧେ କିଛି ପାରିନି, ମନ କରେ ଅଧିକାରିଣୀକୁ ତ ପାଇଲି ନାହିଁ —ପୋଷ୍ଟ ଅଫିସ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ ଅଫିସ, ସବୁଠି ବୁଲି ବୁଲି ଆସିଲି—କାହାଁ ଠାରୁ ଅଜି ମଧ୍ୟ କୌଣସି ଖବର ମିଳିଲା ନାହିଁ—କେଉଁଅଡ଼େ ଗଲେ ସେ—କେଉଁଅଡ଼େ ନିରୁଦ୍ଦେଶ ହୋଇଗଲେ ? ପାପୀ ମୁଁ, ପାପିଷ୍ଠ ଏ'ପରି ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ସମ୍ଭବ ହେବ କିପରି ? ହାୟ ଚିତ୍ତନ୍ଦ୍ର ! ତୋ'ର ପତ୍ର ଯଦି ଠିକ୍ ସମୟରେ ପାଇଥାନ୍ତି, 'ଯେପରି ପାପ ସନ୍ଦେହ କରି କି ସେଦିନ—ନା ନା ଚିତ୍ତନ ! ତା' କରିଥିଲେ ବି ଭୁଷ୍ମ ଏକା ଦୋଷୀ—ତୋ'ର ହେତୁ ଅଜି ଏହି ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମୋ'ର—ସେହି କଥା ବର୍ତ୍ତମାନ ଲେଖିଲି, କିନ୍ତୁ ଅନେକ ବେନାମି ମନ୍ତ୍ରେ ଯେତେବେଳେ ତୋତେ ପତ୍ର ଲେଖେଁ, କାହିଁକି ଉତ୍ତର ତୁ ସେତେବେଳେ ନୀରବ ରହିଲୁ ?—ସେହି ନୀରବତାରୁ ମୋ'ର ସନ୍ଦେହ ବଢ଼ି ଗଲା ଦିନା—ଆଜି ସେହି ସନ୍ଦେହ କ୍ରମେ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଦୃଷ୍ଟା ଓ ଅବଗୋପେ ଘଟଣାରେ ପରିଣତ ହେଲା ଦିନା—ଅବଶ୍ୟ ଇଲାଆର ପ୍ରଶ୍ନ ଏଥିରେ ପୋଷଣ କରିଥିଲା—କିନ୍ତୁ ମୁଁ କି ଏତେ ସହଜେ ଛାଡ଼ ତ୍ୟାଗ କରିଥାନ୍ତି ? ତୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥାନ୍ତୁ—ସତ୍ୟକଥା ହୋଇଥିଲେବି ତୁ ଯଦି 'ମିଥ୍ୟା'— ଦୋଟି ଅକ୍ଷର ଲେଖିଥାନ୍ତୁ, ତା' ହେଲେ କି ବୁଢ଼ୀ ମାଠାକୁ ଛାଡ଼ି- ପୃ

ତାଙ୍କର ବୟସ ତାଙ୍କୁ ଆଣିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏତେ ଅଗ୍ରହାୟଣ ମାସରୁ ଗୋଟାଏ ମିଥ୍ୟା ଟେଲିଗ୍ରାମ୍ ଦ୍ୱାରା ପଣ୍ଡ କରିଦେଲ—ଏମିତ ଭାବେ ଗୋଟାଏ ଅବୈଧ ପ୍ରଣୟରେ ପ୍ରମତ୍ତ ହୋଇ, ଶେଷେ ଏହି ଯନ୍ତ୍ରଣା ଭୋଗ କରୁଥାନ୍ତି—ଓଃ କ ନରାଧମ ମୁହିଁ—ଲକ୍ଷ୍ମୀକୁ ମୋ'ର ହାତରେ ପାଇ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲିଦେଲି ପିନା—କାହିଁକି ମୁଁ ତେତେବେଳେ ଭାବିବାକୁ ଟିକେ ମାତ୍ର ଅବସର ନ ନେଇ ସତୀ ସାଧ୍ୱୀକୁ ଏ'ଭଳି ବୃଥା କଳଙ୍କରେ କଳଙ୍କିତ କରିବାକୁ ଗଲି ? —ପାପୀ ମୁଁ, ପାପ ଛଡ଼ା ମୋ' ମନରେ ଅନ୍ୟ କେଉଁ ଭାବ ଜାଗିପାରେ— ନିଜେ ମୁଁ ଯେଭଳି ଦୂଷିତ—ଅପରକୁ ସେହିଭଳି ଦୂଷିତ—ଜ୍ଞାନ କରିବା ପିନା —ଠିକ୍ ହୋଇଛି—ମୋର ପାପର ଏହିପରି ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେବାହିଁ ଉଚିତ— ଈଶ୍ୱରଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ—ଏ' ଯେଉଁ ରୋଗ ମୋତେ ଦେଇଛନ୍ତି—ତାହା ରୋଗନୁହେଁ—ମୋ'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—ପାପର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ—ରାତ୍ରରେ ନିଦ୍ରା ନାହିଁ—ଖାଉଁବେଳେ ଅନ୍ତରେ କାହାରେ କେବଳ ଜ୍ୱାଳା ଯନ୍ତ୍ରଣା—ଖାଦ୍ୟ ଦେଖିଲେ ବିଷ୍ଠାପରି ବୋଧହୁଏ—ଦିନୁ ଦିନୁ ଦେହ କ୍ଷୀଣୁକ୍ଷୀଣତର ହେବାକୁ ବସିଲାଣି—ଆଜ ବୈଦ୍ୟ କନ ନୁହେଁ—କିନ୍ତୁ ଥରେ ଦେଖନ୍ତି କ— ନ ପାଏ ଟଛଟକେ, ଥରେ ଦେଖନ୍ତି କ—ଓଃ, ସତୀସାଧ୍ୱୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମୁଁ କ ଅତ୍ୟାଚାର ତ କରିଛି, କ ନର୍ଯ୍ୟାତନା ନ କରିଛି—ଓଃ ଆଜ ଯେ ଠିଆ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ—ସେହି, ଗ୍ରାମପୀଠ ଅସିଲେ ପୁଣି—ଏ'ପରି ଠିଆ ହେବାକୁ ଦେଖି, ଏଣୁ ତେଣୁ ଗୁଡ଼ାଏ ବକାବକ କରିବ—ଏ'ଜଣ ପ୍ରେମର ଆଳ, ପୁଅଗର ଗାଳ—କେଦ୍ରୁ ପ !—ଭୁଛା ବଦୁପ—କ'ଣ କରିବ ?— ...ହାତ କରିଛି—'ଓ୍ୟାଇଫ୍' ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରିଛି ।—(ହଠାତ୍ ... କେଉ ଭାବେ) କୁମୁଦିନୀକୁ କ'ଣ ବାହାକରି ନାହିଁ ?—ସେ କ ମୋର ନୁହେଁ ? ଓଃ ତା' ଭଳି ବୃଥା କଳଙ୍କାରୋପ କର, ତାକୁ ତ୍ୟାଗ ...ଛି ପିନା !—ନରହର ! ନରହର ! ତୋ'ର ଯେହି କଲେଜ୍ ଟେଲିଗ୍ରାମ

ସତ୍ୟ ନ ହେଲା କାହିଁକି ?—ମୁଁ ନ ମଲି ବଞ୍ଚିରହିବ କାହିଁ ?—
ଅଉ ଯେ ଠିଆ ହୋଇପାରୁ ନାହିଁ !

(ଖାନ୍ ସାମାର ପ୍ରବେଶ)

ଖାନ୍—ହୁଜୁର ମେମ ସାହେବ ପୋଷ୍ଟମେଣ୍ଟୋ ...
ନରହର—କାହାଁ ଗଇନ୍ ?

ଖାନ—ଏହୁ ଚିଠି ଦେକେ ଗିଆ । କଲ୍‌କତା ...
ତାର ଅୟା—ଏକ୍‌ସପ୍ରେସ୍ କା ଟାଇମ ହୋଗୟାଥା ବୋଲ୍‌କେ ...
ହଉଁକେ ନେଲ ମେକେ—କଲ୍ ଅଓଙ୍ଗେ ।

ନର—(ପତ୍ର ମନେ ମନେ ପାଠକରୁଥିବା) (...)
ଅଉ ଅଧିକାର ... ନାହିଁ—ବୁଝିବ, ...
ଗୃହସ୍ଥ, ... ଉଣ୍ଠା
କଟେଇଲ, ... ଅଛି, ତା ... ଥି-
ପାଇଁ ... ମୁଁ
ଯେଉଁ ପାଦକୁ ... ନ ଥିଲି - ... ଯାଉଛ, ... —
କାହିଁ ? ... ଥରେ ... ଦେଖିପାରୁ
ପାଁ'ଣ—ମୋ'ର ... ଥରେ ଯେବେ—ଓଃ—ଜଗ—

ଖାନ୍—ମା'ହେବ ! ମା'ହେବ ! କ୍ୟା—ଫିଟ୍ ହୋଗଇଁ ! (...
କରିବା) କଣ୍ଡନ୍ ! କଣ୍ଡନ୍ ! ଅଓ, ଅଓ ସାହେବ ମେ ...

କଣ୍ଡମର ପ୍ରବେଶ]

(ଉଦ୍ଭ୍ରାନ୍ତ୍ ଧରଧରି କରି ଉଠାଇ ...)

(ହୃଷୀକେଶର ପ୍ରବେଶ)

ହୃ—ଓଃ ! [illegible] —[illegible] ହେଲୁ ସାହେବଙ୍କ [illegible] ! [illegible] ନିଦ୍ରା ନାହିଁ— [illegible] କେତେ ? [illegible] —[illegible],—ମୋ ହୃଦୟରେ [illegible] ହେଉଥିଲେ [illegible],—[illegible] ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ! [illegible]—[illegible], [illegible]— ଏବେ ଦୁର୍ବଳ କି ? [illegible]— [illegible] ପ୍ରୟୋଜନ ନାହିଁ । [illegible]— [illegible] ନ ଥାନ୍ତି—[illegible] —ତେବେ [illegible] ଦାୟ କି—[illegible] ହେବ କାହିଁକି ? [illegible]—[illegible] ! [illegible]—[illegible] ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏକ- [illegible]—[illegible], [illegible], ଆଜୁ ମୋହ [illegible], [illegible] —ଅଣି ଦେଖୁ [illegible]— [illegible] —[illegible] ମୋତେ [illegible] [illegible] । (ଜାନୁପାତେ ବସିକ) [illegible] ! [illegible] ତୁମ୍ଭର [illegible] । ([illegible]) [illegible] ବ୍ୟବସ୍ଥା [illegible] ।

(ସବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ)

ଅଷ୍ଟମ ଦୃଶ୍ୟ

[ଘର]

(ଶଯ୍ୟାରେ ରୋଗୀ ଶାୟିତ—କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିଶି ପଡ଼ିଥିବା, ଗୋଟାଏ ଟେବଲ ମଧ୍ୟ ଥିବା)

(ଏକାକିନୀ କୁମୁଦିନୀ ଓ ଡାକ୍ତର)

କୁମୁ—କିପରି ଦେଖୁଛନ୍ତି ?

ଡାକ୍ତର—ଏତେବେଳକେ ବୁଝି ହେଲାଣି ।

କୁମୁ—ହଁ—ଅଚ୍ଛା କି ରୋଗ ହେଉଛନ୍ତି ?

ଡାକ୍ତର—କିଛି ଠିକ୍ କରି ପାରୁ ନାହିଁ—ତେବେ ମାନସିକ ଦୁର୍ବଳତା ଏ' ରୋଗର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ବୋଲି ବୋଧ ହେଉଛି ।

କୁମୁ—(ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ କରିବା) ଉପାୟ କ'ଣ ?

ଡାକ୍ତର—ମୁଁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଔଷଧ ଓ ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନ୍ ପ୍ରୟୋଗ କଲିଣି କିନ୍ତୁ କୌଣସିରେ କିଛି ଫଳ ଦେଖୁ ନାହିଁ—କେବଳ ଗୋଟାଏ—

କୁମୁ—କ'ଣ ?

ଡାକ୍ତର—ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ଅଛି—କେତେଦୂର କ'ଣ ହେବ—

କୁମୁ—ପ୍ରୟୋଗ କରିବାରେ ଦୋଷ କ'ଣ ? ଯଦି ଅନିଷ୍ଟ ନ

ଡାକ୍ତର—ଇଷ୍ଟ ଛଡ଼ା ଅନିଷ୍ଟ ହେବ ନାହିଁ, ଏ' ବିଷୟରେ ମୁଁ ଜବାବ ଦେଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ସେ ଉପାୟଟି ସହଜ ନୁହେଁ—

କୁମୁ—ଶୁଣିପାରିବି କି ?

ଡାକ୍ତ—ଯଦି ରୋଗୀ ଦେହରେ କାହାର ବିଶୁଦ୍ଧ ରକ୍ତ ଇନ୍‌ଜେକ୍ଟ କରିଯାଏ—

କୃଷ୍ଣ—(ହାସ୍ୟ କରି) ଏ'ତ ଅତି ସହଜ !

ଡାକ୍ତ—ଆପଣ କ'ଣ ଭାରି ସହଜ ମନେ କରନ୍ତି [ହସି] ନିଜର ରକ୍ତ ଅପରକୁ ଦେବା କି ସହଜ କଥା ?

କୃଷ୍ଣ—(ହାସ୍ୟ କରି) ଏ'ତ ଅତି ସାମାନ୍ୟ କଥା !

ଡାକ୍ତ—ସାମାନ୍ୟ କଥା ! ଏ'ପରି କିଏ କେହୁ ଅଛନ୍ତି ଯେ କି ସହଜେ ଦେଇପାରନ୍ତି ? ଆପଣ କ'ଣ ଯୋଗାଡ଼ କରିପାରିବେ ?

କୃଷ୍ଣ—ପାରିବି ।

ଡାକ୍ତ—କିନ୍ତୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କଥା, ଯେ' ରକ୍ତ ଦେବ ତା'ର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିବା କିଛି ବିଚିତ୍ର ନୁହେଁ ।

କୃଷ୍ଣ—(ହାସ୍ୟ କରି)ହେଲା ବା ! — ବର୍ତ୍ତମାନ ସେହି ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ କି ?

ଡାକ୍ତ—କଲେ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା — କିନ୍ତୁ ଲୋକ କାହିଁ — ତା'ର ରକ୍ତ ଆଗେ ମୋତେ ପରୀକ୍ଷା କରିବାକୁ ହେବ—ତା'ପରେ ପୁଣି ଲୋଡ଼ାଯାଇ ନେବାକୁ ହେବ ।

କୃଷ୍ଣ—ସେ ଲୋକ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥିତ, ଡାକ୍ତରବାବୁ !

ଡାକ୍ତ—ଆପଣ !

କୃଷ୍ଣ—ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ କ'ଣ କିଛି ଅଛି ? ଅମର ବାର୍ଯ୍ୟିନ୍ଦ୍ର ହେଉଛି ସେବା —

ଡାକ୍ତ—ଆପଣଙ୍କର ଅନୁଗ୍ରହ ଜନକ—

କୃଷ୍ଣ—ମୋ ଶରୀରରେ କୌଣସି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ, ଡାକ୍ତରବାବୁ—ମୁହଁ ମୋ'ର ସବୁ—ଆପଣ ଶୀଘ୍ର ଇଞ୍ଜେକ୍‌ସନର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରନ୍ତୁ—

ଉର୍ମି— (ସ୍ୱଗତ) ଈଶ୍ୱର ! ତୁମ୍ଭ ପାଖରେ ମୁଁ କାହିଁ !
(ପ୍ରକାଶ୍ୟେ) ମହାରାଜ ଏହ ଉଦ୍ୟାନରେ ପଡ଼ ... ସେଥିରେ
ଦସ୍ତଖତ କରନ୍ତୁ ।

କୃଷ୍ଣ—ମାନସେ (ପାଖରୁ ଲେଖନୀ ନେଇ ... ଦସ୍ତଖତ
କରିଦେବା)

ନାରୀ—ଦେଖନ୍ତୁ, ମହାରାଜ ... ତଥା
ଏହାକୁ ... କୋ'ର ... ବାବୁଙ୍କୁ
(କୃଷ୍ଣଙ୍କ ସମ୍ମୁଖ ...) ... ଭାକ୍ତର
ବ: ଦାସଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ... ଅନୁମତି ... ମୋ'ର
ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ... ଦାୟୀ
କରାଯାଇବେ ନାହିଁ ।

କୃଷ୍ଣ—ଉର୍ମି ! (ସ୍ୱଗତ) ଓଃ, ... !

(...)

ନା:— ...

କୃଷ୍ଣ—କିନ୍ତୁ ... ନାହିଁ—ମୋ ... ଦେବ
ନାହିଁ ।

ନା:—ମହାରାଜ !

କୃଷ୍ଣ—... ! ... ! ... ! ... କୃଷ୍ଣର
...

... (...) ...
... ? ... ...—କୃଷ୍ଣ, ...
ମୁଁ ... —... ...

କୁମୁ— [illegible] ଜୟ ! [illegible] !

ଓା:— [illegible]

ନରସ୍ଥ ମୋ' [illegible] ବାକ୍ୟ—
କୁମୁଦ [illegible] ତର୍ଷିକୁ
ହାତରେ ଧା [illegible] କଷ୍ଟିତ୍ର
ତୋ [illegible] ରକ୍ଷଚ୍ଛ
ମଳତାରେ [illegible]

ଓା:-- [illegible] ଉଜ୍ଜଳ
ନାହିଁ—

କୁମୁ— [illegible] !

ଓା:— [illegible]—

ନରସ୍ଥ [illegible] ([illegible] ଦେଖି)
ଏ' କଣ ? [illegible] ! [illegible] !

([illegible])

କୁମୁ— [illegible] ଜୟ ! [illegible] !

ନର— [illegible] ! ପ୍ରିୟେ !
ମୋତେ କ୍ଷମା କର

ଓା:— [illegible] !

କୁମୁ— [illegible] !

ନର— [illegible] ! [illegible] ଭ୍ରମର
[illegible]

କୁମୁ— [illegible] !

ନର—ଚାହଁ ପାରୁ ନାହିଁ ? ହଁ, ଡାକ୍ତରବାବୁ, ମୋ'ର ପ୍ରାଣପ୍ରିୟତମାର କି ରୋଗ ହୋଇଛି ? କପଟ ଏଠାରୁ ପ୍ରିୟତମା ମୋର ଅଜାତା ହେଲା ?

ଡାଃ—ପରେ ଶୁଣିବ । ତୁମେ ଟିକିଏ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଉଠି ଯାଅ—

ନର—ପ୍ରାଣପ୍ରିୟତମାର ସୁସ୍ଥତା ଯେ ମୋ'ର ସୁସ୍ଥତା—ତୁମେ ଜାଣ ନାହିଁ, ଡାକ୍ତରବାବୁ ! ଏହି ମୋ'ର ପରିଣତି, ଉପେକ୍ଷିତା ଭାର୍ଯ୍ୟା ଅଭିଶାପରୁ ମୋର ଆଜି ଏହି ରୋଗ ଘଟିଛି—ହଁ, ହଁ, ଡାକ୍ତରବାବୁ—

ଡାଃ—(ସ୍ୱଗତ) ଓଃ, କି ପତିଭକ୍ତି ! ଉପେକ୍ଷିତା ହୋଇ ସୁଦ୍ଧା ଏତେ ଭକ୍ତି !—

ନର—ହଁ, ହଁ, ଡାକ୍ତରବାବୁ !—କୁମୁଦିନୀ ମୋର ବଞ୍ଚିବ ତ ? (ଉଠି କୁମୁଦିନୀର ନାଡ଼ି ଦେଖିବା) ନାଡ଼ି ତ କାହିଁକି କ୍ଷୀଣ ବୋଧ ହେଉଛି ? ଏ' କ'ଣ ? (ଆଖି ଦେଖି) କେମିତି ଦିଶୁଛି ଯେ ? (ହା କର ଜିଭ ଦେଖି)—ଏକାବେଳକେ ରକ୍ତ ଶୂନ୍ୟ !—ଏ' କି ଯନ୍ତ୍ର ? ମୋ ଦେହରେ ଏତେ ରକ୍ତ ଆସିଲା କାହୁଁ ? ବୁଝିଲି—ବୁଝିଛି—ଦେବି ! ଦେବି ! ତୁମେ ତୁମର ରକ୍ତଦାନ କରି ପାପୀ ପତିକୁ ତୁମର ବଞ୍ଚାଇଛ—ଏତେ କରୁଣା ପଦ କରିଛ, ଦେବି—ଥରେ ଚାହଁ ନାହିଁ କାହିଁକି ?—ପତିକୁ ତୁମର—

କୁମୁ—(ଦୁର୍ବଳ) ପତି ! ଦେବତା !

ନର—ଓଃ—ମୋତେ ଚାହିଁବାକୁ ମଧ୍ୟ ଘୃଣା ବୋଧ କରୁଛ ?—ହଁ, ହଁ, ତାହା ହିଁ କରିବା ଉଚିତ—ଯେଉଁ ପିଶାଚ ସ୍ୱାମୀକୁ କି କେହି କେବେ ଚାହିଁ ପାରେ—ଭଲ ପାଇବା ତ ଦୂରର କଥା । ତା' ହେଲେ ମୋ' ପାଇଁ ଜାଣେ ପ୍ରାଣ ଦେଲ କିପରି ? ଶତ୍ରୁ ପୂର୍ବ-ଜନ୍ମ-ଜୀବନରେ—ଏହା କି ସମ୍ଭବ ?

କୁସୁ—(ଚମକି ଉଠି) ମୁଁ ଜଗତର ସେବାକାଙ୍କ୍ଷିଣୀ, ମାଦେବ—ମୋତେ ଶାନ୍ତିରେ ଯିବାକୁ ଦିଅ—ପତି ! ଦେବତା !

ନର—ଓଃ, ଏତେ ଉଦ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ କୁସୁମ, ଦେଖ—ଦେଖ ! ଦେଖ ! ପତି ଓ ଦେବତା ବୋଲି ଯାହାଙ୍କୁ ତୁମେ ସମ୍ବୋଧନ କରୁଛ, ସେହି ହତଭାଗ୍ୟ ସେ ତୁମରି ସମ୍ମୁଖରେ ! ଥରେ ମୁହଁ ଦେଖ—

କୁସୁ—(ମୁଣ୍ଡ ହଲାଇ) ପତି ! ଦେବତା !

ନର—ବିଶ୍ୱାସ ହେଉ ନାହିଁ ? ଏହି ହତଭାଗ୍ୟର ନାମ "ଏନ୍ ମାଇତି" ନୁହେଁ, ନରହରି ମହାନ୍ତି—କଲେଜ ଟେଲିଗ୍ରାମ ଯା' କହୁଥିଲା, ତାହା ମିଥ୍ୟା—ଜାଣିବା ପାଇଁ କରିଥିଲି—ତା'ର କାରଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରିପାରୁଥିବ—ଜାଣିବାକୁ ଯେ ତରି ବର୍ତ୍ତମାନ ଦଶା କେଉଁଠି--

କୁସୁ—(ଅଶ୍ରୁ ମୋଚନ) ଏହା ତ'ଣ ସତ୍ୟ ?

ନର—ବିଶ୍ୱାସ କର,—ଏ' ସମୟରେ ନା କେହି ମିଥ୍ୟା କହନ୍ତି—

ଡା:—ଏଙ୍କର ନାମ ଯେ ନରହରି ମହାନ୍ତି, ଏଥିରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ—

ନର—(ଅଙ୍ଗୁରି ଦେଖାଇ) ଏ' ଅଙ୍ଗୁରି ଦେଖି ତା' ହେଲେ ମୋ'ର ଏଠେ—

କୁସୁ—ଥାଉ, ଥାଉ, ଆଉ ବେଶି କହିବାର ଅବଶ୍ୟକ ନାହିଁ—ମୋ'ର ପୁରସ୍କାର ମିଳିଛି—ଏ' ଜୀବନରେ ପତି ଦର୍ଶନ କରି ପାରିଛି—ଓଃ ! ମୁଁ ଭାଗ୍ୟବତୀ ମୁହିଁ—ମୁହିଁ ସଧବା !—ପତି କୋଳରେ ! ପତି ! ଦେବତା !

(ନରହରିଙ୍କୁ ଭକ୍ତିଭାବେ ଚୁମ୍ବିବା ଓ ଚରଣତଳକୁ ଧୂଳି ନେବା ପାଇଁ ହାତ ବଢ଼ାଇବା)

ନର—(ଅଙ୍ଗୁରି ପିନ୍ଧାଇ ଦେବା) ପ୍ରିୟେ ! ପ୍ରିୟେ !

ହିନ୍ଦୁରମଣୀ

ଅଲଙ୍ଘନ କବଚ

ସୁବର୍ଗର

ଏ'

ଘୁଞ୍ଚିବା)

ଅଛିଚନ୍ତି ? ମା !

ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣ

ଭାଇଦିଅ —

ନ ନିଜ ଅଦ

ହୁଏ ।

ର ଅଣି ଓ

ଦେଖା)

(ଚାହିଁବା)

କଟକରୁ ଯାଉଛି !

ଅଶୀର୍ବାଦ

ଅଜ

ପେନ୍ଥି

ହ୍ରିଦ୍ର ଶ୍ରୀ ତ୍ରୃଗପ୍ରୁ ଆର୍ଦ୍ଧ—

ଯାଜ୍ଞ ? ଓଃ, ଏବେ

ଅନ ଅସ—ତ୍ରମ !

ଏହ ଯା—

ମିଳାଇ ଦେବା)

ଥିବା)

।—ଅବ ସମସ୍ତେ

ମେ ଅନ ମୋର

ଶେ ଳଭ ।—ପଢ—

ଦେ

ହରି ଦ୍ରୁପଦୀଙ୍କର

ଦେ

ବୀର

ଫ

? ଏପ

ହ ାର ମଧ୍ୟ ସେବିଲ୍ଲଗା

ଦେ

ନ୍ତର୍ଦବ)

(ହିନ୍ଦୁ ନରନାରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ)

—ଗୀତ—

ଗାଅ, ଗାଅ ଆଜ ମେଳ ନରନାରୀ ଗଣ
ଜୟ ଭଣେ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀ ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ, ଧନ୍ୟ !
ସେବା ବ୍ରତ ହିନ୍ଦୁ ନାରୀର ଭୂଷଣ
ତ୍ୟାଗ ପ୍ରେମେ ତା'ର ଗଠିତ ଜୀବନ
ଜୀବନେ ମରଣେ ପତି ପଦ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସ୍ଥାନ ।
ମନୁଷେହି ନୁହେଁ ବିଧବା ଯୁବତୀ
ବ୍ରହ୍ମଚାରୀ ଯଥା ଥିବେ ସାଧାରଣ
ନିତ୍ୟପ୍ରେମେ ଭସି ସଦା ବାଣ୍ଟୁଥିଲା ସ୍ଥାନ ।

ପରିଶିଷ୍ଟ ଦୃଶ୍ୟ

[ଶ୍ମଶାନ]

(ଜଳୁଥିବା ଚିତା ଆଡ଼େ ସମସ୍ତେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ଚାହିଁଥିବା—
ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ଗୈରିକ ବେଶରେ ପ୍ରବେଶ)

ସମସ୍ତେ—(ସଚକିତେ) ଏ' କିଏ ?

ହରି—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ! ଏ'କି ବେଶ ତୁମର ?

ଗିରୀ—ଏହି ମୋ'ର ଉପଯୁକ୍ତ ବେଶ, ହରିବାବୁ !--ମଞ୍ଜୁଷା, ଏହି ନିଅନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ଦଲିଲ—ହରିହର ବାବୁ ଆପଣ ଗୋଟାଏ ସାକ୍ଷୀ ହେଉନ୍ତୁ—କାଳୀ କଲମ ମୁଁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଛି—

ଜଗ—(କାଗଜ ଦେଖିବା)

ଗିରୀ—(ଚିତା ଅନେ ଗମ୍ଭୀର ଭାବେ ଚାହିଁ, ଦୀର୍ଘନିଃଶ୍ୱାସ ତ୍ୟାଗ ପୂର୍ବକ) ଥଇ ମୁଁ ରହିପାରୁ ନାହିଁ—ବିଦାୟ ! ବିଦାୟ !

(ପ୍ରସ୍ଥାନୋଦ୍ୟତ)

ଜଗ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର !—ଗିରୀନ୍ଦ୍ର !—

ଗିରୀ—ନା, ମଞ୍ଜୁଷା, ପଛରେ ଆଉ ଡାକ ନାହିଁ—ବିଦାୟ ! ବିଦାୟ !—

(ପୁନର୍ବାର ସଗମ୍ଭୀର ଓ ଅଚଳ ନେତ୍ରରେ ଚିତା ଆଡ଼େ ଚାହିଁ
ଅଭିବାଦନ ପୂର୍ବକ ବେଗେ ପ୍ରସ୍ଥାନ କରିବା)

ହର—କି ଦଲିଲ, ଦେଖେଁ—(ଦଲିଲ ନେଇ ପଢ଼ିବା) ଏତଦ୍ଵାରା ଲେଖି ଦେଉଅଛି କି ଅଦ୍ୟଠାରୁ ମୋ'ର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ, ଶ୍ରୀ ଜଗମୋହନ ମହାନ୍ତି—ଏଥିର ଆୟ ତିନିଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେବ—ଏକଭାଗ ଜଗମୋହନ ବାବୁ ନିଜ ଇଚ୍ଛା ମତେ ଖର୍ଚ୍ଚ କରିପାରିବେ, ଆଉ ଦୁଇଭାଗର ଗୋଟିକରେ ଜାତିବର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ବିଶେଷରେ ବିଧବାମାନଙ୍କୁ ବ୍ରହ୍ମଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ନୈତିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବ—ଅପରଟିରେ ଗୋଟିଏ ସେବା ଆଶ୍ରମ ନିର୍ମିତ ହୋଇ, କିମ୍ବା ମୋର ବାସଭବନ ଯଦି ସେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସାଧନ ନିମନ୍ତେ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହୁଏ, ତା' ହେଲେ ତାକୁଇ ସେବା ଆଶ୍ରମ କରାଯାଇ—ସେହିଠାରେ ଯାବତୀୟ ପୀଡ଼ିତ ରୋଗଗ୍ରସ୍ତ ଦୀନଦୁଃଖୀମାନଙ୍କର ଯଥାସାଧ୍ୟ ସେବା ଶୁଶ୍ରୂଷାଦି କରାଯିବ । ଆଉ ସେହି ସେବାଶ୍ରମର ନାମ ହେବ, "କୁମୁଦିନୀ-ସେବାଶ୍ରମ" ନରହରି ବାବୁ ସେହି ଆଶ୍ରମର ତତ୍ତ୍ଵାବଧାରକ ହେବେ । ଜୟ ସତୀ ସାଧ୍ଵୀ କୁମୁଦିନୀର ଜୟ !—ଇତି

ଭାଗ୍ୟବାନ—

ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ।

ଜଗ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ରର ଏହି ଉଦାସୀନତା ! ଏ'ହି ପରିବର୍ତ୍ତନ !

ହରି—ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ଅଛି କ'ଣ, ଜଗମୋହନ—ତାଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଘଟନା ଅମୂଲଚନ୍ଦ୍ର ଶୁଣିବା ପରେ—?

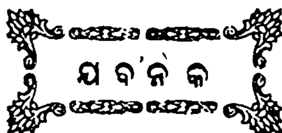
ଜଗ—ଗିରୀନ୍ଦ୍ରକୁ ତେବେ ପ୍ରକୃତ ତ୍ୟାଗୀ କହିବାକୁ ହେବ ! ବାବୁ ! ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ଭାଗ ମୋତେ ଦାନ କରିଗଲେ, ସେଥିରେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଦାତବ୍ୟ ଚିକିତ୍ସାଳୟ ଖୋଲିବି କରାଇ, ତା'ର ନାମ ଦେବି "ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ଆଳୟ"—

ହରି—ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବ କରିଛ —

ଡାକ୍ତ— ଗିରୀନ୍ଦ୍ର ବାବୁଙ୍କର ସମସ୍ତ ସମ୍ପତ୍ତିର ବାର୍ଷିକ ଆୟ କେତେ ?

ଜଗ— ପ୍ରାୟ ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ !—

ଡାକ୍ତ— ଦେଢ଼ଲକ୍ଷ !—

କଟକ ଝି ପ୍ରେସରେ, ଶ୍ରୀ କାଶୀନାଥ ସାହୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ମୁଦ୍ରିତ—୧୯୩୭